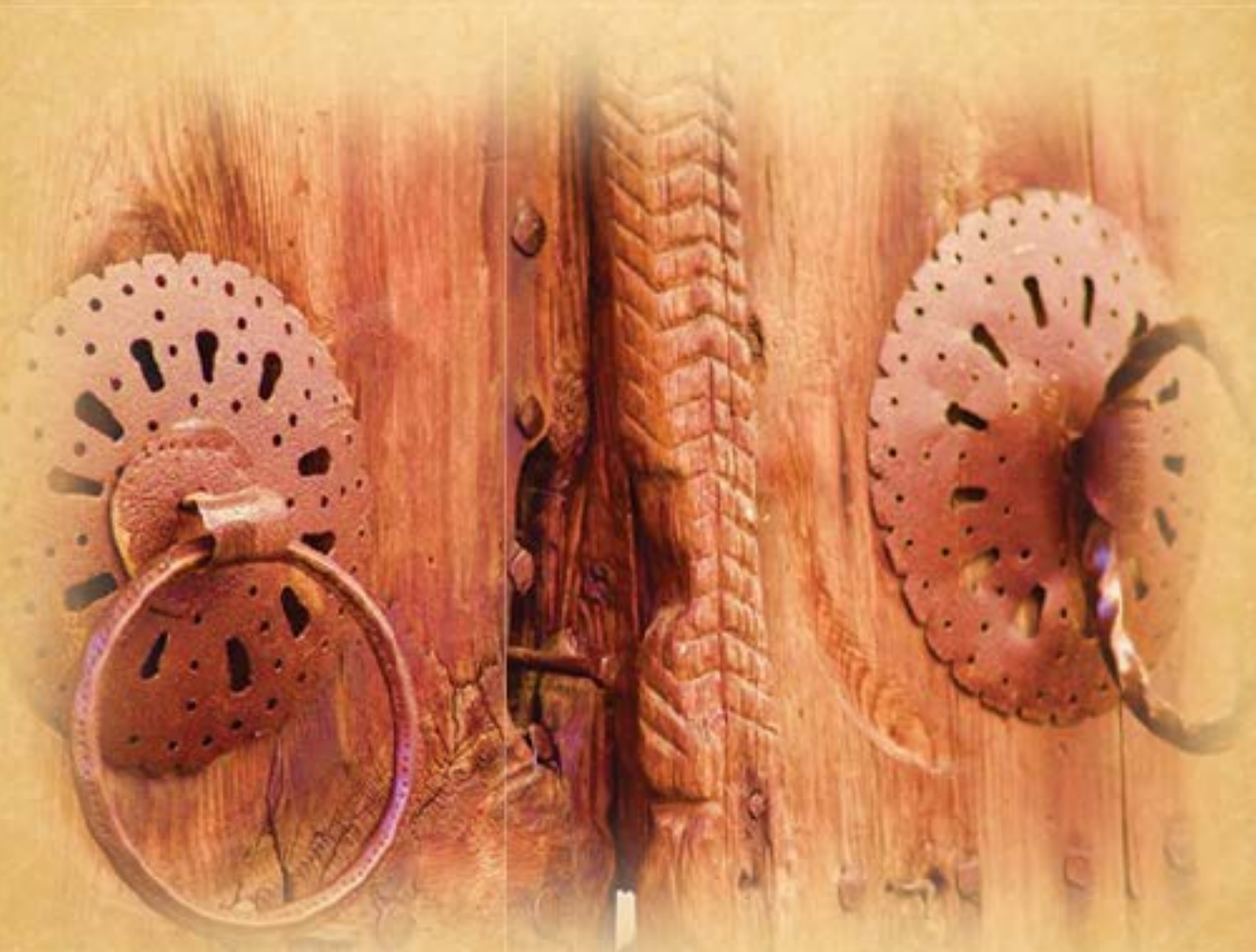

m-r Izeta Babačić-Dazdarević

d-r Redžep Škrijelj

JEZIK I KULTURA BOŠNJAKA

ZA ČETVRTI RAZRED
devetogodišnje osnovne škole

2020

Autori:

m-r Izeta Babačić-Dazdarević
d-r Redžep Škrijelj

Recenzentska komisija

1. Prof. d-r Fehim Husković, univerzitetski profesor - predsjednik
2. Lile Arsova, nastavnik - član
3. Anisa Trpčevska, nastavnik - član

Grafička priprema:

Zoran Avramovski

Štampa: Poliesterdej dooel, Skoplje

Tiraž: 97

Со решение на министерот за образование и наука бр. 26-1265/1 се продолжува важноста на одлуката за одобрување и употреба на овој учебник

Odlukom o odobravanju i upotrebi udžbenika iz predmeta Jezik i kultura Bošnjaka za četvrti razred devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja

br. 22-48/1 od 13.01.2016. godine donesenom od Nacionalne komisije za udžbenike

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:811.163.4(497.6)(075.2)

BABAČIĆ-Dazdarević, Izeta

Jezik i kultura Bošnjaka za četvrti razred devetogodišnje osnovne škole /
Izeta Babačić-Dazdarević, Redžep Škrijelj. - Skoplje : Ministarstvo obrazovanja i
nauke Republike Sjeverne Makedonije, 2020. - 150 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-832-3

1. Škrijelj, Redžep [автор]

COBISS.MK-ID 51642117

PREDGOVOR

Dragi učenici,

Velika je sreća i zadovoljstvo podariti vam novo znanje koje vas očekuje u četvrtom razredu. Sada ste već zreliji i sa prethodnim stečenim znanjem, samo ćete koračati napred u osvajanju novih vrhova planina uspjeha i znanja.

U ovom udžbeniku nastavit ćete sa nadograđivanjem osnove koju ste stekli u trećem razredu o jeziku, književnosti i kulturi Bošnjaka. Očekuju vas još puno književnih bisera, novih pravila tačne i lijepo riječi u govoru i pisanju i znanja o kulturi Bošnjaka.

Udžbenik je rađen po Nastavnom planu i programu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja za izborni predmet *Jezik i kultura Bošnjaka* za IV razred. Nastavne sadržine su definirane u tri područja: Jezik (pravopis i pravogovor), Izražavanje i stvaranje i Književnost i kultura Bošnjaka. Svako područje sadrži nastavne jedinice koje ćete zajedno sa vašim nastavnicima/cama obrađivati kako bi se dalje pripremali za samostalan rad u kojem ćete pokazati koliko ste naučili i savladali gradivo. Za svaku nastavnu jedinicu stoji objašnjenje za nejasne riječi; razgovor o tekstu u obliku pitanja koja trebate odgovoriti; novi književni pojmovi ili pojmovi o kojima trebate proširiti znanja, analizirati i primjeniti stečena znanja u školskom i domaćem zadatku. Korišćeni su i primjeri tehnika za kreativno učenje u nastavi.

Svakako i u ovaj udžbenik vodiće vas Dina i Aldino, vaša drugarica i vaš drug iz trećeg razreda.

Puno sreće i uspjeha u četvrtom razredu, žele vam autori knjige.

SADRŽAJ

Predgovor	3
Sadržaj	5
Azbuka i abeceda	9
Vježbamo čitanje ćirilice i latinice	10
Heџati Zekeriја, <i>Zar vam nisam rekao</i>	10
Oskar Vajld, <i>Sebični džin</i>	11
Napiši nešto o sebi	14
PJESME I PRIČE ZA SRCE I DUŠU	
Alija H. Dubočanin, <i>Jesenja pjesma</i>	17
Dragan Lukić, <i>Šta je otac</i>	18
Vidoje Podgorec, <i>Zavičajni jezik</i>	20
Narodni i književni jezik	21
Elifa Kriještorac, <i>Rodni Sandžak</i>	22
Fikreta Kenović-Salihović, <i>Unuci Asji</i>	24
Tehnika grozd	25
Grigor Vitez, <i>Zima se razboljela</i>	26
Kasim Deraković, <i>Ljetna noć</i>	28
Šukrija Pandžo, <i>Osluškivanje</i>	29
Tehnika kvadrant	30
Mirsad Bećirbašić, <i>Naušnice od trešanja</i>	31
Enes Kišević, <i>Kako se može štedjeti mama</i>	33
Pisanje čestitke	34
Denisa Turković, <i>Dječija prava</i>	35
Romska narodna pjesma, <i>Čergaška pjesma</i>	38
Nasiha Kapidžić-Hadžić, <i>Divna zemlja i teta Devla</i>	40
Tehnika petored	43
Pričanje po slici, <i>U prirodi</i>	44
Desanka Maksimović, <i>Priča o raku krojaču</i>	45
Prepričavanje sa promjenom kraja priče	47
Kemal Mahmutefendić, <i>Sve moje cipele</i>	48
Opis predmeta	50
Hadžem Hajdarević, <i>Bajramske cipele</i>	52
Bisera Alikadić, <i>Kraljica iz dvorišta</i>	53

Prepričavanje teksta po planu	55
Ahmet Hromadžić, <i>Opet granu proljeće</i>	56
Opis pojave	59
Pričanje po nizu slika, <i>Dva jarca</i>	60
Eko učionica	62
Aleksandar N. Puškin, <i>Bajka o ribaru i ribici</i>	63
Opis lika	66
Rizo Džafić, <i>Proljeće</i>	67
Pričanje doživljaja	68
Husein Dervišević, <i>Prodavaoc osmijeha</i>	69
Pisanje razglednice	73
Branko Ćopić, <i>Izokrenuta priča</i>	74
Pričanje po datim riječima	75
Željka Horvat-Vukelja, <i>Reumatični kišobran</i>	76
Pisanje pozivnice	78
KUTAK ZA MUDRI TRENUTAK	
Narodna književnost	81
Narodna pripovijetka, <i>Svijetu se ne može ugoditi</i>	81
Narodna priča, <i>Magarac</i>	83
Narodna priča, <i>Mudri seljak i pametni građanin</i>	84
Narodna priča, <i>Sin rasipnik</i>	84
Narodna anegdota, <i>Nasrudin hodža i kadija</i>	85
Narodna basna, <i>Lav i miš</i>	87
Narodna basna, <i>Vuk i jagnje</i>	87
Ezop, <i>Kornjača i zec</i>	88
Narodna novela, <i>Djevojka cara nadmudrila</i>	88
Narodne poslovice	90
Narodne zagonetke	91
KAD PRAVILNO GOVORIM I PIŠEM, VJERUJTE MI LAKŠE DIŠEM	
Narodni i standardni književni jezik	93
Usmeni i pisani govor	95
Samoglasnici i suglasnici	96
Podjela riječi na slogove	97
Rod i broj imenica	98
Glagoli - radnja, stanje i zbivanje	100

Zamjenice - lične i prisvojne	102
Pridjevi - opisni, prisvojni i gradivni	105
Rečenica - subjekat i predikat	107
Prenošenje dijela riječi iz jednog u drugi red	108
Izgovor i pisanje glasova Č, Ć, DŽ, Đ	110
Izgovor i pisanje slova H	112
Izgovor i pisanje skupa JE i IJE	113
Pisanje velikog slova imena institucija, adrese, časopisa, praznika	114
ONO ŠTO MOJ NAROD STVARA, NE DAJ DA GA NEZNANJE PARA	
Kultura Bošnjaka	117
Muzičko stvaralaštvo	118
Narodne pjesme	118
Narodni instrumenti	120
Narodne nošnje	123
Narodna kola i igre	124
Narodni običaji	125
Stari zanati	127
LEKTIRNI KUTAK	131

Četvrti smo razred sada,
nismo više djeca mala,
velika smo vaša nada.
Zato Dino sada pođi,
dokonluka se više prođi!

Aldine, ti u pjesnike
prešo! Bravo! A za školu
ne brini. Novi udžbenik
nas čeka, baš se radujem.
Letimo što bržeeee!

AZBUKA I ABECEDA

Prošle godine savladali ste štampana i pisana slova ćirilice i latinice. Ali, da ponovimo i osvježimo to znanje. Prezimena i imena drugova i druga-rica u dnevniku pišu se abecednim i azbučnim redom. Napravite dva spiska učenika svog razreda: jedan abecednim, a drugi azbučnim redom. Prvo se pišu prezimena, pa imena.

ABECEDNI RED

AZBUČNI RED

1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
32		
33		

VJEŽBAMO ČITANJE ĆIRILICE I LATINICE

ЗАР ВАМ НИСАМ РЕКАО

Ова прича је рођена на асфалту.

Наша улица је сва излокана и разрована. Кроз нашу улицу више не пролазе аутобуси и аутомобили. Усред бијела дана дјеца се играју лопте у нашој улици.

Али једнога дана ујутро дошли су мајстори, разгледали, премјерили улицу и, на крају, ријешили да је асфалтирају.

Сљедећег дана су почели са радовима.

Само да сте могли видјети колико су дјеца била срећна! Веома су се радовала. Зато што ће поново кроз нашу улицу пролазити аутомобили и кола, а дјеца ће поново махати путницима...

Радови су били при крају, улица премазана меком црном смолом, сличном катрану. Као да је туткало, све се лијепило. Свако је сада пролазио улицом. Предвече би се на улици појавио један чудан човјек. То је био чувар. Он се обратио дјецу која су се играла лопте:

- Ако ваша лопта падне на асфалт, остаћете без ње... Ја вам се не мијешам, али...

Ово је чуо и Орхан, најмлађи дјечак у нашој улици.

Али Орхан никако није повјеровао старцу. Кад се старац удаљио, Орхан је своју шарену лопту бацио наред улице. Лопта није одскочила као обично, остала је на мјесту. Пошто није знао шта да ради, Орхан се полако приближавао лопти. Али корачајући по асфалту, осјећао је велику тежину у ногама, није више могао да се креће. Покушао је да покрене десну па лијеву ногу, али без успјеха. Видјећи шта га је снашло, почео је да виче, да тражи помоћ. Чувар дотрча. Како је љут! Али чим је видио Орхана, брковима је прикрио осмијех. Пошао је право према Орхану. Орхан је био врло уплашен.

- Молим вас, молим вас, извуците ме одавде, више никад нећу ово учинити. Нисам вјеровао да...

Стари чувар извуче Орхана, доведе га пред скупљену дјецу и рече:

- Зар вам нисам рекао да је асфалт љепљив - а затим с муком извади Орханову ципелицу и даде му је...

Сада нам је улица асфалтирана.

Али трагови ципелица још увијек свједоче о Орхановој непослушности.

Неџати Зекерија
(prijevod: Izeta Babačić)

Надамо се да нисте заборавили научена писана слова ћирилице. Препишите текст писаним словима ћирилице.

SEBIČNI DIV

Svaki dan poslije podne, kad su se vraćala iz škole, odlazila su djeca i igrala se u divovu vrtu.

Bio je to velik, lijep vrt, s mekom, zelenom travom. Pogdjegdje u travi raslo je krasno cvijeće poput zvijezda, a bilo je tu dvanaest bresaka koje su se s proljeća rascvjetavale nježnim cvjetovima rumene i biserne boje, a ujesen rodile bogatim plodom. Ptice su sjedile na drveću i tako slatko pjevale da su djeca zastajala u igri i slušala ih. - Što smo mi sretni ovdje! - dovikivala su jedno drugome.

Jednoga se dana vratio div. Bio je u pohodu kod prijatelja svojega ljudoždera i proživio s njim sedam godina. Kad je proteklo sedam godina, bio je izgovorio sve što mu je imao reći, jer nije im bio silan razgovor, pa je odlučio da se vrati u svoj dvor. Kad je stigao, spazi djecu kako se igraju u vrtu.

- Što vi tu radite? - zavikne im jako otresitim glasom i djeca pobjegnu.

- Moj vrt, moj je vrt - reče div - svatko to razabire, a ja ne dopuštam nikome da se igra u mojem vrtu osim mene samoga.

Tako je digao uokolo visok zid i metnuo ploču s opomenom:

PREKRŠITELJI BIT ĆE KAŽNJENI.

Bio je on jako sebičan div.

Sirota se djeca nisu sada imala gdje igrati. Pokušali su se igrati na cesti, ali cesta je bila vrlo prašna i puna tvrda kamenja, a to im se nije mililo. Kad im se svrši škola, obilazili su oko visokoga zida i razgovarali o krasnom vrtu za zidom. - Što smo bili sretni tamo - govorili su jedan drugome.

Onda svanulo proljeće i sav se kraj prekrio sitnim cvijećem i sitnim pticama. Jedino u vrtu sebičnoga diva bila je svejednako zima. Ptice nisu marile da pjevaju u vrtu kad u njem nema djece, a drveće zaboravilo cvati. Jednom provirio iz trave krasan cvijet, ali kad je opazio ploču s opomenom, rastužio se zbog djece i opet šmugnuo natrag u zemlju te zaspao. Jedini kojima je prijalo bili su snijeg i mraz. - Proljeće je zaboravilo na ovaj vrt - klicali su - mi ćemo dakle živjeti ovdje cijele godine.

Snijeg prekrio travu velikim svojim bijelim pokrovom, a mraz posrebrio sve drveće. Onda pozvaše vjetar sjevernjak da se nastani s njima i on je došao. Umotao se u krzno, rikao cio dan po vrtu i otpirivao dimnjake.

- To je divno mjesto - reče on - moramo pozvati tuču da nas pohodi.

Tako je došla tuča. Svaki je dan tri sata treskala u krov na dvoru dok nije porazbijala škriljeve, a zatim je oblijetalala oko vrta koliko god je brzo mogla. Bila je u sivoj odjeći, a ledena daha.

- Ne razumijem zašto proljeće ovako kasni - reče sebični div sjedeći kraj prozora i gledajući svoj hladni bijeli vrt - nadam se, promijenit će se vrijeme.

Ali nije bilo proljeća, pa ni ljeta. Jesen je urodila u svakom vrtu zlatnim plodom, ali nije urodila u divovu vrtu. - On je presebičan - govorila je jesen.

Tu je dakle uvijek bila zima, pa su vjetar sjevernjak i tuča i mraz i snijeg obigravali između drveća.

Jednoga je jutro div ležao budan u krevetu pa začuo neku ljupku svirku. Zvučala mu je u ušima tako slatko te je pomislio da prolaze kraljevi glazbenici. A zapravo je samo mala konopljarka pjevala pod prozorom, ali div već odavno nije čuo ptičju pjesmu u svojem vrtu i učinilo mu se da je to najkrasnija svirka na svijetu.

Tuča prestala obigravati iznad njegove glave, vjetar se sjevernjak okanio rike, a kroz otvoreni prozor zamirisao divan miris. - Mislim da napokon sviće proljeće - reče div te skoči iz kreveta i pogleda kroz prozor.

Što je vidio?

Vidio je najljepši prizor. Kroz malu rupu u zidu ušuljala se djeca i sjede na granama drveća. Na svakom drvetu vidi malo dijete. A drveće se toliko veseli što su mu se vratila djeca da se osulo cvijećem i milo se uzmahalo granama iznad dječjih glava. Ptice lete i cvrkuću blaženo, a cvijeće izviruje iz zelene trave i smije se. Bio je dražestan prizor, a samo je u jednom kutu još zimovala zima. Bio je to najdalji kut u vrtu, a tamo je stajao maleni dječak. Toliko je malešan bio da se nije mogao popeti na granu, nego je obilazio oko drveta i gorko plakao. Bijedno je drvo sve udilj bilo pokriveno mrazom i snijegom, a sjevernjak je puhao i rikao iznad njega. - Penji se, mališa - reče drvo i sagne svoje grane koliko god je moglo, ali dječak je bio premalen.

A divu se razblažilo srce kad je to vidio. - Što sam bio sebičan! - reče on - sada znam zašto proljeće nije htjelo osvanuti. Dići ću bijednoga mališana na vršak na drvetu, a onda ću srušiti zid i moj će vrt biti dječje igralište do vijeka.

Zaista se jako rastužio zbog onog što je uradio.

Odšuljao se dakle dolje, otvorio tihano vrata i otišao u vrt. Ali kad su ga djeca spazila, uplašila se tako da su pobjegla i u vrtu nastala opet zima. Jedino mališan nije utekao jer su mu oči bile pune suza i nije vidio da div dolazi. A div se prokrao njemu iza leđa, prihvatio ga nježno na ruku i popeo ga na drvo. A drvo se odmah rascvalo, ptice došle i zapjevale na drvetu, a mališan raširio ruke, ogrlio diva i poljubio ga. A druga djeca, kad vidješe da div nije više opak, dohrlila na-trag, a s njima došlo i proljeće.

- To je sada vaš vrt, mala dječice - reče div te uze veliku sjekiru i sruši zid. A kad je svijet u dvanaest sati odlazio na trg, vidio je diva kako se igra s djecom u najkrasnijem vrtu što su ga ikada vidjeli.

Cio dan su se igrali, a uvečer došli k divu i zaželjeli mu laku noć.

- Ali gdje vam je vaš mali drug? - reče on - onaj dječak što sam ga popeo na drvo. Div ga je volio jer ga je dječak poljubio.

- Ne znamo - odgovoriše djeca - otišao je.

- Morate mu reći neka sutra zacijelo dođe - reče div.

Ali djeca mu rekoše da ne znaju gdje on stanuje, a nikada ga prije nisu vidjeli; i div se jako ražalosti.

Svako poslije podne, kad završi škola, dolazila su djeca i igrala se s divom. Ali nije se više javljao onaj mališan, kojega je div volio. Bio je jako prijazan svoj djeci, no ginuo je za svojim najboljim malim prijateljem i često je govorio o njemu.

- Što bih ga volio vidjeti! - znao je govoriti.

Protekoše godine, a div je jako ostario i oslabio. Nije se više mogao igrati s djecom, nego je sjedio u velikom naslonjaču, gledao djecu kako se igraju i divio se svojem vrtu.

- Imam mnogo krasna cvijeća - govorio je - ali djeca su među svim cvijećem najkrasnija.

Jednoga zimskoga jutra, kad se oblačio, pogledao na prozor. Nije sada mrzio zimu jer je znao da to - samo proljeće sniva, a cvijeće otpočiva.

Odjednom on u čudu protare oči pa gleda te gleda. Zaista je bio divan prizor. U najdaljem kutu u vrtu osulo se jedno drvo ljupkim blijedim cvjetovima. Grane su mu sasvim zlatne, s grana mu vise srebrni plodovi, a pod drvetom stoji mališan, kojega on voli.

Sav radostan strči div dolje u vrt. Pohrli travom i priđe djetetu, a kad mu je pristupio, zacrvenjelo mu se lice od gnjeva i on reče: - Tko se usudio raniti te? Jer na djetinjim su dlanovima bili bilježi dvaju čavala, a bilježi dvaju čavala bili su na malim nožicama.

- Tko se usudio raniti tebe? - zaviče div - reci mi da trgnem svoj veliki mač i da ga ubijem.

- Ne! - odgovori dijete - to su rane od ljubavi.

- Tko si ti? - zapita div i silan ga strah zaokupi i on klekne pred dijete.

A dijete se osmjehne divu i reče mu: - Ti si mi dopustio jednom da se igram u tvojem vrtu; danas ćeš ti sa mnom u moj vrt, u raj.

A kad su poslije podne dotrčala djeca, nađoše diva gdje mrtav leži pod drvetom, sav pokriven bijelim cvjetovima.

Oskar Vajld

Čitajte ovu priču tako što će učiteljica podijeliti kartice na kojima je zapisana riječ iz teksta. Kada učenik čuje riječ koju ima na kartici javlja se da nastavi tekst. Ilustrujte jednu sliku kako ste zamislili priču.

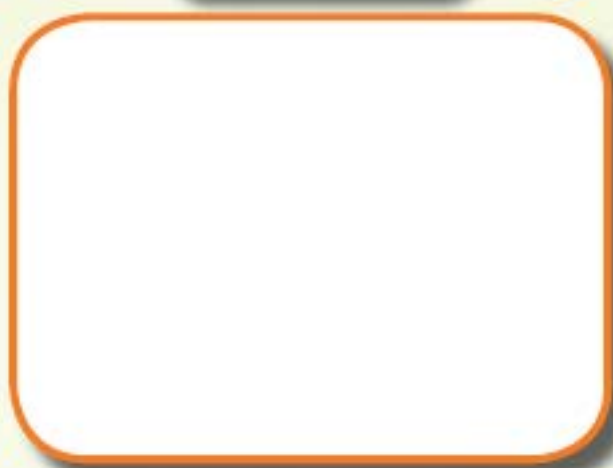
NAPIŠI NEŠTO O SEBI

Ime i prezime _____

Nadimak _____

Adresa _____

Nacrtaj sebe

Boja očiju _____

Boja kose _____

Oblik lica _____

Omiljeno jelo _____

Omiljen sport _____

Omiljen hobi _____

Članovi tvoje porodice _____

Omiljeni školski predmeti _____

PJESME I PRIČE
ZA DUŠU I SRCE

Primjećujete li promjene u prirodi?
Na šta vas podsjeća početak jeseni?

JESENJA PISMA

Drveće tamni. Kraći je sunčev korak.
U grozdu je slatka crvena kap.
Opadaju žute vlasi pod češljem vjetra.
Prepuna soka svijena voćka.

Lastavica ključeve svog gnijezda
ostavlja vrapcu, i pero iz lijevog krila,
a tri čista lozova lista,
da joj po vjetru pisma šalje
s bijelim pečatom zime.

List se za list lijepi.
Jesenja knjiga je mokra.
A na sok i med miriše zrak.
Nad krajem teško diše neprobušen oblak.

Alija H. Dubočanin

vlasi - vlasi kose
zrak - vazduh

Razgovor o tekstu

Koje godišnje doba najavljuje ova pjesma?
Kako ste razumjeli dio stiha „kraći je sunčev korak?“
Koje voće zri u jesen?
Kako će vrapci pisati pisma lastavicama?
Zašto je jesenja knjiga mokra?
Kakav je to neprobušen oblak?

ZADATAK - Ilustrujte ovu pjesmu po zamisli i predstavi koju ste dobili.

**Imate li previše kućnih obaveza?
Da li ste vi poslušna djeca?**

ŠTA JE OTAC

Molim vas, recite
otac šta je.
Da li je otac tata
ili - sudija za prekršaje?

Mene otac stalno ispituje
i želi ovo i ono da čuje,
i kad sam u školu pošla
i kad sam iz škole došla,
i zašto je ovo ovako
i zašto je ono onako,
i zašto je ovo ovde -
i zašto ono nije onde,
i kako sam smela ovo
i kako sam smela ono,
i znam li ja da sam već velika
i znam li ja da više nisam mala,
znam li ja šta je „karakter tvrđi od čelika“
i znam li ja pošto je šnala?
I zašto nisam mislila
i kako nisam pazila
i šta sam opet zgazila
i kako, kako
i zašto, zašto
i smijem li, smijem li,
i znam li, znam li?
Pa zato pitam otac šta je.
Da li je otac tata
ili - sudija za prekršaje?

Dragan Lukić

Razgovor o tekstu

Zbog čega djevojčica pita da li je njen tata otac ili sudija za prekršaje?

Šta mu ona zamjera?

Kako tata pokazuje brigu za svoju kćer?

Da li i vama smeta roditeljska briga?

Kako se osjećate?

Da li vas to nervira?

Ako vas nervira, razgovarate li sa roditeljima o tome?

Razmišljajte, zašto roditelji moraju nekada postupati prema vama onako kako se vama ne dopada, ali ih ipak trebate poslušati. Kada budete razgovarali sa roditeljima o tome, biće vam lakše da ih razumijete, a i pjesmu da sastavite.

ZADATAK - probajte ovu pjesmu da promjenite tako što ćete vi biti roditelji, a vaši roditelji vaša djeca. Pjesmu sastavite tako što ćete mijenjati svojim idejama postupke roditelja kako bi vi željeli da postupaju sa vama.

Znate li šta je to maternji jezik?

Koji je vaš maternji jezik?

Poznavanje maternjeg jezika olakšava učenje stranih jezika.

Slazete li se?

Dino, kako se kaže na bosanskom ova rečenica?

„Baba mi, mi kupi tetratki i molivi.“

Aldinoooo! Pa to je bar lako.

Slušaj: „Nana mi kupila tetratke i molive.“ - Čekaj, stani, nije tako. -

„Kupila mi nana sveske i olovke.“

РОДНИОТ ЈАЗИК

Родниот јазик е бисерен ѓердан
од зборови - плодови сочни,
мислите тие ти ги редат
во слики јасни и точни.
Тој е извор непресушен, вечен,
низ бистри книги - зборови тече.
Тој ни е завет од дедовците.
Чувај го како црнка во окото -
без јазикот си никој и ништо.

Извадок - Видое Подгорец

ZAVIČAJNI JEZIK

Zavičajni jezik je ogrlica biserja
od riječi - plodova sočnih,
oni ti misli nižu
u slike jasne i tačne.
On je izvor nepresušni, vječni,
kroz knjige bistre - riječi teku.
On nam je amanet djedova.
Čuvaj ga kao zenicu oka -
bez jezika si niko i ništa.

Odlomak - Vidoe Podgorec
prepjev - Izeta Babačić

amanet - obaveza koju
moraju sa poštovanjem
ispuniti nasljednici
zavičaj - rodni kraj

Razgovor o tekstu

Pisac upoređuje jezik sa bisernom ogrlicom. Šta mislite zašto?
Sa čim upoređuje riječi?
Zašto pisac kaže da je jezik ostavljen u amanet?
Kako ste razumjeli stih „bez jezika si niko i ništa.“
Možete li prepoznati ime naroda po jeziku na kojem govore?

Pjesma je napisana na makedonskom književnom jeziku. Pre-
pjevana je na bosanskom književnom jeziku. Književni jezik ima pra-
vila pisanja i govora koja se uče i moraju se poštovati. On se koristi u
obrazovne ustanove, televiziji, teatrima, u svakodnevnoj komunika-
ciji. Imate mogućnost da učite i bosanski književni jezik. Trudite se
da ga koristite u međusobnoj komunikaciji sa drugarima i drugarica-
ma koji ga govore ali i kod kuće. Obično se u porodici koristi narodni
bosanski jezik na dijalektima kraja odakle su vaši roditelji i njihovi
preci. Većina Bošnjaka koji žive u Sjevernoj Makedoniji govore
sandžačkim di-jalektom bosanskog jezika.

Evo dio teksta napisan narodnim bosanskim jezikom.

HERO I CAR

Hero je svake godine nosio caru peškeš iz svoje bašče, od najboljeg voća, a jedne godine kaže ženi: „Evo sutra nosim caru dunja, kad su dobro rodile i dosta goleme.“ Žena mu reče: „Nemoj dunja, jazuk je, valjaće našoj djeci dojuče zime, nego mu ponesi smokava jedan košić: milije će caru biti no dunje.“ On je poslušao i ubere jedan košić od najboljih smokava. Evo ga k caru, a car već bio ručao, a od dobre volje, pa reče Heru: „Aferim, Hero! Sjedi sprama mene.“ Kad Hero sjede pokleknuvši na koljena, a savi ruke na prsi i cara smjeri u oči, car prihvati onaj košić smokava, pa s jednom po jednom Hera u glavu što više i bolje mogaše. Hero, svaki put koji ga je car u glavu zveknuo, rekao je da car čuje: „Jarebi šućur“ (Bogu mi hvala). Začudi se car, pa prestane udarati smokvama, i upita Hera: „Ma bolan, jesi li lud? Ja te smokvama bijem, a ti svakom: Jarebi šućur! Kaži mi zašto?“ - „He, he, čestiti care! Da sam ja tebi donio na peškeš dunja, kao što sam bio naumio, ti bi mene jutros ubio, ali žena mi ne dade, Bog joj svakoga dobra dao, kao što je i pamet mimo ikakva insana!“

peškeš - dar, poklon
košić - korpa
insan - čovjek

ZADATAK - uporedite pjesmu na makedonskom i prijevod na bosanskom. Pronađite sličnosti i razlike.

Kako su vaši djede i nane doselile u većem broju iz Sandžaka, evo jedne lijepe pjesme o Sandžaku. Naučite je i recitujte vašim ukućanima i prijateljima. Svojima ćete obradovati srca, a prijatelje upoznati sa vašim porijeklom.

RODNI SANDŽAK

Da mi daju sve doline
Od Sinaja do Urala
I azurne sve obale -
Rodni Sandžak ne bi dala.

Da mi daju carska blaga,
Sve kraljevske bijele dvore,
Kap Merdžane ne bi dala
Od sandžačke jedne zore.

Da mi nude krunu zlatnu,
Carsku svitu i robinje,
Grumen zemlje ne bih dala
Od ponosne djedovine.

Da mi uzmu oba oka,
Vrelo srce iz njedara,
Osim vjere Alahove,
Sve za Sandžak ja bih dala.

azur - plavetnilo
merdžan - vrijedni korali, perle
grumen - komad, parče
Sinaj i Ural - geografski pojmovi u Aziji

Elifa Kriještorac

Razgovor o tekstu

O čemu pjeva ova pjesma?
Šta to pjesnikinja ne bi dala za jednu sandžačku zoru?
Čiji grumen zemlje ona ne bi zamjenila?
Koja osjećanja izaziva ova pjesma?
Volite li i vi svoj rodni kraj?
Znate li šta znači rodni kraj?
Gdje ste vi rođeni?

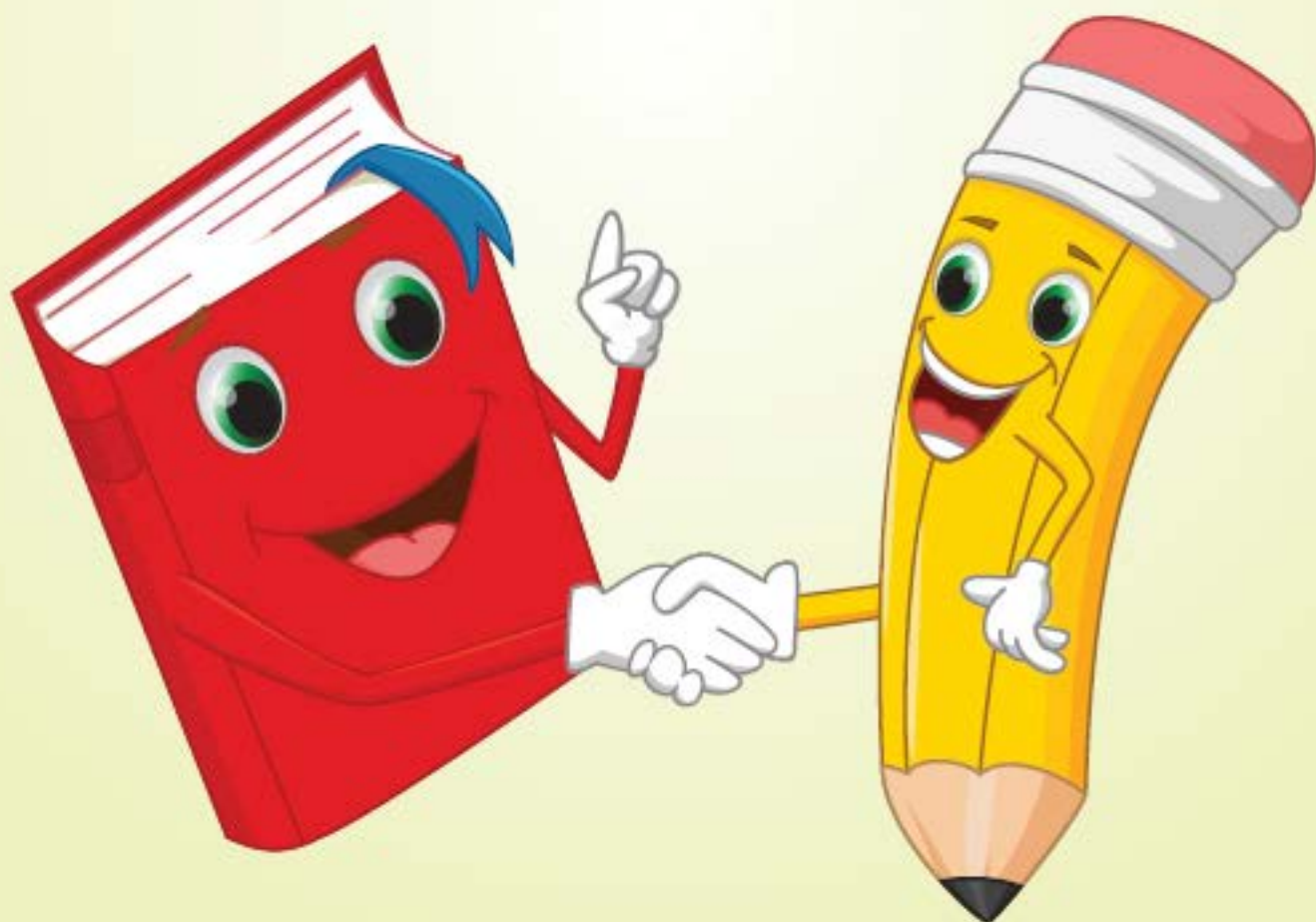
U pjesmi se spominje Sandžak. Bošnjaci koji žive u Republici Sjevernoj Makedoniji, u najvećem broju, vode porijeklo iz Sandžaka. To je geografska oblast koja se na današnjoj geografskoj karti nalazi u Srbiji i Crnoj Gori. Sama riječ znači bajrak, zastava. Veći gradovi u Sandžaku koje ste vi vjerovatno čuli i posjetili sa roditeljima su: Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Rožaje, Pljevlja, Priboj, Nova Varoš, Berane, Plav, Prijepolje i Bijelo Polje.

Historija Bošnjaka govori o mnogim selidbama i napuštanju svojeg rodnog kraja. To je za svakog čovjeka mnogo tužno. Zato vaši djede i nane, i svakako roditelji, često posjećuju Sandžak i održavaju porodične veze i ako neki nisu rođeni tamo.

ZADATAK

Iskoristite sjećanja i znanje vaših djeda i nana, neka vam pričaju o Sandžaku. Imena mjesta odakle su, prirodne ljepote, poslovi i zanimanja sa kojima su se bavili, narodne nošnje, hrana, običaji i dječije igre, neka budu tema i pitanja koja možete postavljati.

Kako djed i nana pokazuju ljubav prema vama?
A vi, šta vi činite da ih usrećite?

UNUCI ASJI

Naša je Asja curica mala,
ali nam je more radosti dala.
Ručice njene, majušne, nježne,
tjeraju sa srca vjetrove snježne.
Dok gledamo te oči, plavetac neba,
imamo sve, ništa nam ne treba.
I kad se igra i kad se zaželi sna,
Asja djeda i nanu braniti zna.
Brani nas od tuge, od samoće brani,
ostarjela srca radošću nam hrani.

majušna - sitno
plavetac neba - djelić plavog neba

Fikreta Kenović-Salihović

Razgovor o tekstu

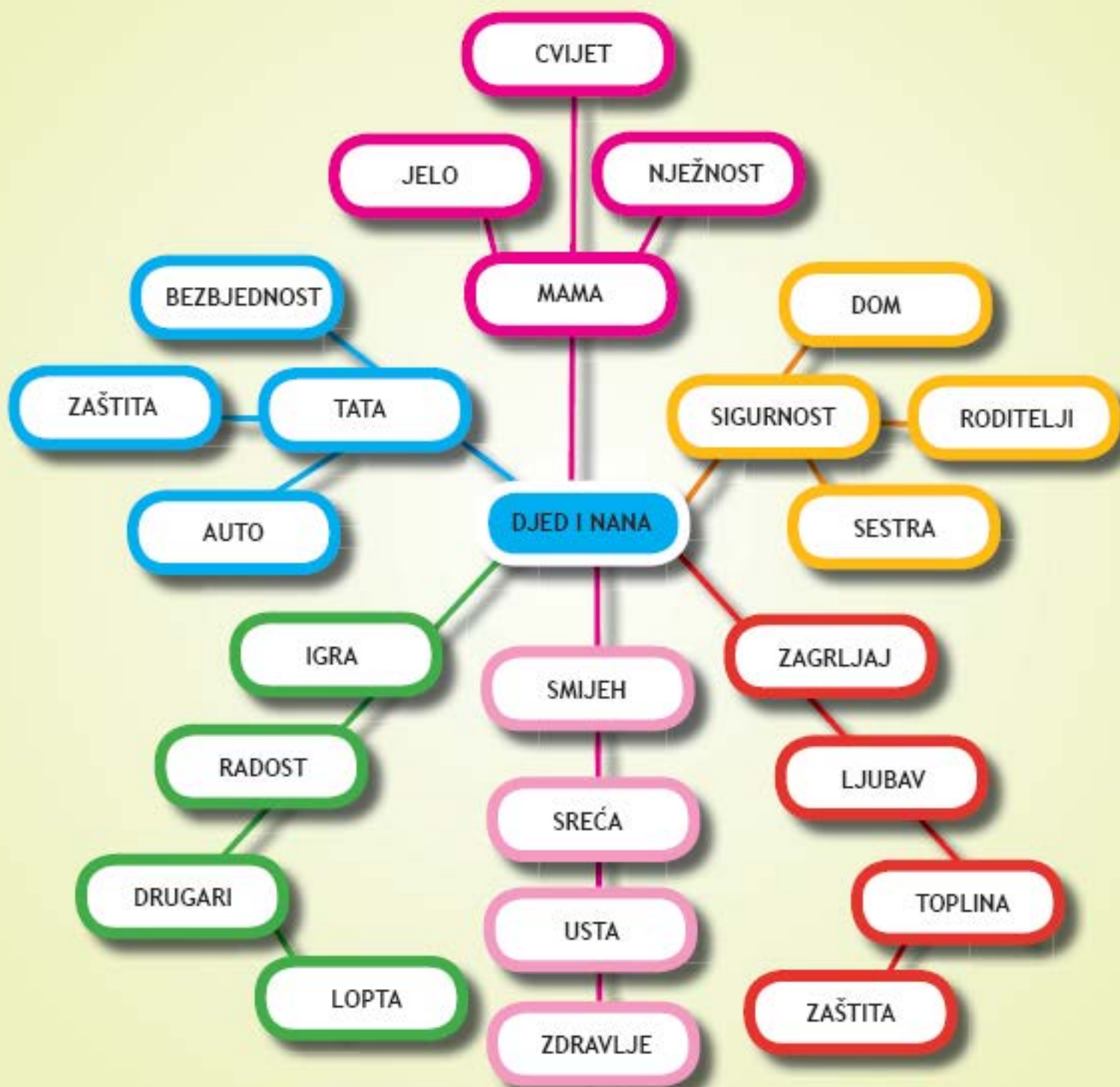
O kome govore djed i nana?
Zašto je Asja toliko važna njima?
Kako to njene majušne ručice tjeraju vjetrove snježne?
Šta mislite, šta znače ti snježni vjetrovi?
U kojem stihu piše da djedi i nani ne treba ništa?
Šta vam se dopalo u ovoj pjesmi?
Koja osjećanja je pjesma izazvala kod vas?

ZADATAK - napišite sastav o svom djedi i svojoj nani. Neka to budu vaše riječi. Možete započeti sa predstavljanjem djede i nane i njihovih imena, opis spoljašnjeg izgleda, karakterne osobine i navike, vaše ponašanje prema njima, riječi koje koristite u komunikaciji, njihov odnos prema vama, riječi kojima se obraćaju vama. Na kraju upotrebite vaša iskrena osjećanja i pretočite ih u riječi, iskažite vašu ljubav prema njima. I ne zaboravite najvažniju stvar, skuhaite kahvicu, pozovite djeda i nanu i čitajte sastav prvo njima.

Primjenite tehniku grozd. Ova tehnika razvija vaš istraživački duh, rječnik, razmišljanje. Možete je koristiti i za druge tekstove.

Koji su prvi znaci kraja zime?
Radujete li se početku proljeća?
Koji su predvjesnici proljeća?

ZIMA SE RAZBOLJELA

Javlja bijela visibaba:
Već je zima zdravlja slaba!
Kašlje zima,
Bolest ima
Boljeticu
Proljeticu.

Zvoni, zvoni, zvončić bijeli:
U bolnicu zima seli!
Za njim trubi ukraj puta
Jaglačeva truba žuta:
- Tratar! Tratar!
Dižem suncu čaše tri!

Prozveckujući lijeska klima
Zlatnovunim končićima:
Cima - cima!
Cima - cima!
Gle, otklima Baba Zima.

I kukurijek zvekće svima
Zelenkastim praporcima:
Otišla je Baba Zima,
Sve nas više ovdje ima.

Grigor Vitez

boljetica - bolest
jaglac - prolječni cvijet
lijeska - biljka
kukurijek - biljka
praporci - metalna lopta sa kuglicom unutra

Razgovor o tekstu

Koju je bolest najavila visibaba zimi?
Koji cvjetovi najavljuju proljeće i kraj zime?
Kako se jaglac raduje proljeću?
Šta mislite, postoji li bolnica za zimu?
Hoće li zima ozdraviti? Kada?
Koga to sve više ima kada ode Baba Zima?
Koji cvjetovi su predvjesnici proljeća?

Kreativni kutak - podjelite se na četiri grupe. Svaka grupa neka uradi ilustraciju za jednu strofu. Izaberite recitatora grupe i dok predstavlja ilustraciju, neka recituje strofu.

ZADATAK - Čitajte pjesmu na glas, vježbajte izražajno čitanje (tačno i jasno čitanje, poštovanje interpunkcijskih znakova i pauze gdje su potrebne, pazi na boju glasa i držanje tijela). Organizujte takmičenje u izražajnom čitanju i proglasite najčitača u razredu.

Jeste li posmatrali letnju noć?
Kakvo je zvjezdano nebo?
Koje zvuke čujete u mirnim letnjim noćima?

LJETNA NOĆ

Zaspale zvijezde iznad breze,
svici ljetno kroz noć nose,
a mjesec divan vez veze
po livadi punoj rose.

Cvrčci imaju zlatna krila;
nježne pjesme sluša zavičaj:
i svud uokolo, mek kao svila,
pada dalekih zvijezda sjaj.

I sve u sjaju blista, blista:
po nebu mjesec mirno brodi,
i mjesečina ko suza čista
igra na travi, pleše po vodi.

Kasim Deraković

svici - insekti koji svijetle noću
cvrčci - insekti (skakavci) koji trenjem krila proizvode zvuke
zavičaj - rodni kraj

Razgovor o tekstu

Kako se osjećate poslije ove pjesme?
Da li ste do sada vidjeli svice i skakavce?
Kako može svitac nositi ljetno kroz noć?
Da li ste primjetili kako mjesec noću osvjetli zemlju i čini nam se
da igra i šeta. U kojim stihovima je to opisano?

Da ponovimo!

Pjesme su sastavljene od strofa i stihova. Koliko strofa i stihova ima ova pjesma?
Otkrij rimu u pjesmi. Koje se riječi rimeju? Zapiši ih.

Zadatak - naučite pjesmu napamet i recitujte. Ilustrujte pjesmu po predstavi koju ste dobili.

Volite li životinje?

Koja je vaša omiljena životinja?

Kako se ponašate prema životinjama koje lutaju i nemaju svoj dom?

OSLUŠKIVANJE

Pucketa peć ko da kaže:
moja su njedra sva od žari.
Kraj sebe Lejla odjeću slaže,
i sad će ona da sanjari.

Igraju šare svud po podu,
napolju mjesec, uštap puni,
s tamnoga neba u svom hodu
na srebren snijeg zlato kruni.

„Zašto ne spavaš - majka pita -
vrijeme je, eto, devet kuca,
ta to se samo mjesec skita
po dnevnom tragu sjajnog sunca“.

A Lejla šuti, u noć gleda,
pa kad je majka rukom tače,
ona prošapta sva blijeda:
„Čuj, mama, negdje maca plače!“

uštap - puni Mjesec
kruniti - otkinuti, mrviti

Šukrija Pandžo

Razgovor o tekstu

Šta će Lejla raditi? Kada?

Da li ste noću vidjeli puni mjesec?

Šta mjesec radi noću?

Da li je mama pomislila da se Lejla boji
zato što ne spava?

Zbog čega je Lejla bila zabrinuta?

Kako se zove ta osobina ljudi

kada brinu o drugima oko sebe?

Imate li i vi kućnog ljubimca o kojem brinete?

Sa odgovorom na pitanja dobit ćete pjesničke slike.
Sa prvom strofom dobijamo jednu pjesničku sliku:

1. *Peć pucketa*
Sada vi nastavite davanjem naslova pjesničkih slika za svaku strofu.
2. *Šare po podu....*
3. *Mjesec ...*
4. *Lejla je ...*

TEHNIKA KVADRANT

Za obradu pjesme možete primjeniti i jednu od tehnika za kreativno učenje.

Prikazana je kao tabela koju trebate popuniti sa slikom o tekstu, osjećaje koje je pjesma probudila u vama, zvuke koje ste zamislili da ste čuli dok ste čitali i da povežete sadržinu sa nečim iz vašeg života.

NACRTAJ SLIKU IZ TEKSTA	NABROJ TVOJA OSJEĆANJA
NAPIŠITE ZVUKE IZ TEKSTA	POVEŽITE SA SVOJIM ŽIVOTOM

Koje je vaše omiljeno voće?
Da li ste koristili voće za izradu kreativnih figura?

NAUŠNICE OD TREŠANJA

Najljepše pristaju
za tvoje lice,
od trešanja naušnice.

Dvije trešnje na jedno
uho se vežu,
dvije na drugo,
da drže ravnotežu.

Kao da ti u kosi
proljeće zvoni,
kao da ti se u kosi
crvene bomboni.

Kao da su poljupci
zastali u vazduhu,
pa se njišu na ljuljašci
obješenoj o uhu.

A kad te igra ta
umori djevojčice,
otkineš trešnje
i pojedeš naušnice.

Mirsad Bećirbašić

Razgovor o tekstu

Zamislite lice djevojčice sa naušnicama od trešanja. Kakvo je to rumeno lice sa crvenim trešnjama?

Trešnje su simbol jednog godišnjeg doba. Kojeg?
Volite li i vi trešnje? Koje vam je omiljeno voće?
Šta kaže pisac na kraju, šta uraditi sa trešnjama?
Kakvo osjećanje budi u vama ova pjesma?

ZADATAK - pjesma sadrži rimu koju trebate otkriti i prepisati u sveske.

Pokušajte i vi biti pjesnik. Pjesme su sastavljene od stihova, stihovi prave strofu, a strofe prave pjesmu. Stih ili jedan red pjesme, treba imati jednaki broj slogova. Slogovi su dijelovi riječi koji se izgovaraju jednim otvaranjem usta.

Na primjer: riječ mama ima dva sloga *ma-ma*.

Strofe su sastavljene od stihova i primjetili ste u pjesmicama da imaju po četiri stiha ili reda.

Da bi pjesma bila lijepa i interesantna, pjesnik je sastavlja po određenim pravilima pisanja od kojih je rima veoma bitna. Rima je glasovno podudaranje krajnjih riječi u dva stiha. Na primjer: svi-la-mila, Anesa-poetesa, zima-klima itd.

Za početak ponuđene su vam nekoliko rima koje možete iskoristiti i model pisanja strofe koji vam može pomoći i uputiti vas da postanete i vi pjesnici.

cvijeće - proljeće
Dina - Aldina

Broj slogova treba biti isti u svakom stihu

1	2	3	4	5	6
U	bra	la	je	Di	na
ša	re	no	cvi	je	će
zva	la	je	Al	di	na
i	div	no	pro	lje	će

Ubrala je Dina
šareno cvijeće,
zvala je Aldina
i divno proljeće.

Sada ste vi na redu. Od ponuđenih riječi za rima sastavite 1-2 strofe vaše pjesme.

med - djed
nana - Hana
trava - krava
milo - krilo

Da li ste razmišljali koliko vaša mama ima obaveza?
Pomažete li joj ponekad?

KAKO SE MOŽE ŠTEDJETI MAMA

Kad igraš se, igraš,
pa sam igračke spremiš,
ti svoju mamu, zapravo, štediš.

Kad se sam počešljaš,
sam umiješ lice,
ti štediš mamine jutarnje živce.

I kad za školu
sam spremaš stvari,
ti svoju mamu štediš ustvari.

Kad cipele i hlače
čuvaš od blata,
ti mami uštediš dva dobra sata.
Kad knjige i torbu
držiš u redu,
ti mami uštediš plaću jednu.

Jedino za mamu
ljubav ne štedi,
jer ljubav davati
jedino vrijedi.

Enes Kišević

hlače - pantalone
plaća - plata

Razgovor o tekstu

Može li se štedjeti mama?

Od čega, ustvari, pisac poručuje da se mama zaštititi?

Kome treba mama ako je trebamo štedjeti?

Koje prijedloge pisac savjetuje vama da ih primjenite kako bi uštedjeli mamu?

Imate li još koju ideju kako možemo mamu štedjeti?

Na kraju je najljepša poruka. Koja? Zašto ne treba štedjeti na ljubav?

Može li se i treba li štedjeti na ljubav prema mami? Kako sve možemo pokazati ljubav prema mami?

PISANJE ČESTITKE

Pisanje čestitke ima svoja pravila koja trebamo naučiti i primjeniti. Evo najvažnijih:

- Čestitke se pišu sa lijepim razlogom (*Majčin dan, Nova godina, Ramazanski i Kurban-bajram, Veligden, Božić, Tatin dan, rođenje djeteta, godišnjice, itd*)
- Prvo se obraćamo onome kome je namjenjena čestitka (*Dragi mama i tata...*)
- Iza naslova stavljamo zarez ili uskličnik
- U glavnom tekstu izražavamo poruku ili osjećaje
- Čestitku završavamo sa pozdravom i potpisom onog ko je šalje
- Rukopis i tekst mora biti razumljiv, čitljiv, kratak i srdačan
- Vodimo posebno računa da bude estetski uređena

poZa četak napišite majkama jednu čestitku u kojoj čestitate što je mama vaša mama i stavite je ispod maminog jastuka. Vjerujte, bit će veoma radosna i zahvalna. I pokraj vaše velike ljubavi, ipak pazite na rukopis i pravila pisanja, veliko slovo, interpunkcijske znake i ukasite cvijećem.

Draga mama,
čestitam ti što si ti baš
moja mama. Želim
da ti kažem da sam
ponosan što si moja
mama i da te mnogo
volim. Hvala ti na sve-
mu što činiš za mene.
Voli te tvoj Aldino.

Poznajete li dječija prava?
Nabroj nekoliko?
Kako se zove svjetska organizacija koja štiti dječija prava?

DJEČIJA PRAVA

Djeco, pa to je strava,
Ne poštuje niko naša prava.

Naša su prava svima jasna,
I riječ naša je odlučna, glasna.

Mi smo kao cvijeće u travi,
Hoćemo sunca i ljubavi.

Hoćemo mirne snove i dane,
Drugare - vesele razdragane.

Hoćemo da učimo vrijedno,
Djetinjstvo želimo čedno.

Hoćemo čitav ovaj svijet,
Ko nas u tome spriječi -
neka bude klet!

Denisa Turković

Razgovor o tekstu

Zbog čega je revolt za dječija prava?
Sa čim se djeca upoređuju?
Šta žele djeca?
Kakvo djetinjstvo žele djeca?
Šta će biti ako se to ne ispuni djeci?
Šta vi mislite o dječijim pravima?
Koje pravo je vama ugroženo?
Da li su dječija prava svoj djeci svijeta ispoštovana?

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Dječija prava su posebna prava kojima se štite sva ljudska bića mlađa od 18 godina. Označavaju ono što svako dijete treba imati ili smije učiniti. Sva su prava međusobno povezana i sva su jednako važna. Dječija prava nas podučavaju i podsjećaju da moramo razmisliti što je najbolje za dijete u nekoj situaciju, što je presudno za njegov život, razvoj i zaštitu od patnje. Osim što nam prava pripadaju jer smo se s njima rodili, jednako je važno da poštujemo i tuđa prava. Odrastanjem imamo i više odgovornosti za svoje ponašanje prema drugima. Konvencija o pravima djeteta sadrži obaveze koje su države svijeta potpisale kako bi zaštitile djecu te zajednički odredile što treba učiniti da bi svako dijete raslo i razvijalo se u odraslu osobu. Konvenciju su usvojili Ujedinjeni narodi 20. novembra 1989 g. Dječija prava svakom djetetu trebaju osigurati mogućnost da dosegne najviše što može. Svaka djevojčica i svaki dječak na svijetu imaju pravo na obrazovanje, zdravstveno osiguranje, hranu, smještaj, igru, zaštitu i još mnogo toga. Dječija prava štite djecu i iniciraju poštovanje među djecom i odraslima.

PRAVO NA IME I DRŽAVLJANSTVO

Svako dijete čim se rodi ima pravo na svoje ime i prezime i na državljanstvo.

PRAVO NA ŽIVOT SA SVOJIM RODITELJIMA

Svako dijete ima pravo živjeti u porodici zajedno sa svojim roditeljima. Ali, ako roditelji više ne žive zajedno, svako dijete ima **PRAVO SASTAJATI SE I DRUŽITI S RODITELJEM S KOJIM NE ŽIVI.**

PRAVO NA OBRAZOVANJE

Dijete ima pravo na obavezno i besplatno osnovno obrazovanje u školama, ali isto tako treba nastojati da se što više djece obrazuje i nakon toga u srednjim školama i da one budu dostupne djeci prema njihovom izboru i sklonostima.

DJECA S POSEBNIM POTREBAMA

Ne treba zaboraviti da ima djece koja imaju posebne potrebe (jer imaju neke zdravstvene poteškoće). Takva djeca imaju pravo na posebnu pomoć, a naročito treba nastojati da im bude osigurana najbolja moguća zdravstvena pomoć i liječenje, uključivanje u škole i obrazovanje kao svoj ostaloj djeci, dostupnost škola i svih drugih mjesta (kina, pozorišta, sportskih dvorana) gdje bi se mogli družiti, igrati se i učiti sa drugom djecom.

ZADATAK - podijelite se na grupe koje će dobiti zadatak da uporede razlike i sličnosti sa ostalom djecom etničkih zajednica Republike Makedonije. Ako ste u razredu gdje su učenici različite etničke pripadnosti odnosno multikulturnom razredu, biće vam interesantnije i zabavnije da radite ovaj zadatak.

I grupa - Imena i etnička pripadnost

II grupa - Religija

III grupa - Fizički opis

IV grupa - Hobi, sport, interesi, želje, jelo

Pretpostavljamo da će III i IV grupa dobiti najinteresantnije rezultate jer ćete ustanoviti koliko smo svi mi ljudi jednaki u našim potrebama i interesima da živimo zadovoljno, zabavno, sretno, veselo i pravedno.

Različita etnička i religiozna pripadnost nije razlog da ljudi manje vrijede ili budu opasni za ostale da bi bili ponižavani i neprimjećeni. Ukoliko ste bili svjedok ovakih događaja, pokušajte uz pomoć nastavnika da organizujete ponavljanje dječijih prava kako bi se podsjetili da sva djeca svijeta imaju osjećaje sreće, radosti, tuge, srama, ljutnje bez razlike gdje se nalaze i kojem narodu i religiji pripadaju samim svojim rađanjem. Tako možete doprinjeti zaštiti dječijih prava, ukoliko ne uspijete, tu je Dječija ambasada „Međaši“ koja štiti dječija prava.

Za vaše dobro raspoloženje, još jedna divna pjesma o dječijim pravima i ideja za dječiju zastavu.

ZADATAK - na času likovnog, iskoristite vašu kreativnost i nacrtajte dječiju zastavu po vašoj zamisli.

DJEČIJA PRAVA

Mama mi kaže da stišam muziku,
tata mi kaže da učim matematiku.

Sestra mi ne da mira,
i stalno me nešto dira.

Po cijeli dan slušam u kući:
„Ivana uči! Ivana uči!“

A ja sam još dijete,
i ne znam zašto mi prijete.

Imam i ja svoja prava:
da legnem kad mi se spava,

da pjesme slušam i pišem,
da slobodno dišem.

Kada će veliki shvatiti
da i mi djeca možemo patiti?

Bilo zbog ljubavi tužne,
bilo zbog ocjene ružne.

Svega mi je puna glava,
hoću i ja svoja prava!

Ivana Semov

Poznajete li običaje i kulturu drugih naroda koji žive oko vas? Imate li druga ili drugaricu druge etničke pripadnosti od vaše? Razgovarate li ponekad s njima o razlikama i sličnim ili istim stvarima u vašim kulturama kao običaji obilježavanja praznika, tradicionalnih jela, narodnih nošnji itd?

ČERGAŠKA PJESMA

Svezah kolijevku -
pod šljivu,
da uspavam
svoje čedo.
Pada kiša
kupa čedo,
sunce sija
da ogrije,
vjetar duva
pa ga suši,
dođe koza,
da othrani.

čerga - šator Roma
Čergara koji nemaju
stalno mjesto
stanovanja nego se
postojano sele

Iz knjige *Tradicionalna romska književnost u Vojvodini* T. Dimića

Razgovor o tekstu

Kako vam se dopala ova pjesma?

Da li ste je razumjeli?

Gdje će majka uspavati svoje čedo?

Kako će majka okupati dijete?

Sa čim će ga ugrijati i osušiti?

Kako će ga nahraniti?

Da li je ovo za vas neobičan način življenja. Znete li nešto o načinu življenja i kulture Roma Čergara?

Razmišljate li kako je njihov život težak u odnosu na naše navike života?

Šta mislite, da li se majčina ljubav može uzvratiti onoliko koliko nam je ona daje?

Može li se izmjeriti njena ljubav?

Šta zaključujete iz ove pjesme o životu Roma Čergara?

Romi su narod koji vodi porijeklo iz Indije i žive u državama cijelog svijeta. Govore romskim jezikom. I pored teške i tragične historije ipak su zadržali svoju kulturu i jezik po kojima su prepoznatljivi. Evo primjera za nekoliko osnovnih fraza u svakodnevnoj komunikaciji kako bi se upoznali sa romskim jezikom:

Sastipe
Sar san?
So keres?
Pachave tut
Naj pala soste!
Katar aves?
Sar buchhos tuke? / So si tjiro nav?
Me buchhov man o...
Me buchhov man e...
Miro nav si o/e...
Va
Na
Ava kari

Zdravo
Kako si?
Šta radiš?
Hvala
Izvoli! (za uzvrat zahvaljivanju)
Odakle si?
Kako se zoveš?
Moje ime je... (muški rod)
Moje ime je... (ženski rod)
Moje ime je...
Da
Ne
Dođi ovamo

ZADATAK - Istražujte život i kulturu Roma Čergara. Otkrijte nešto više o njima. Tako ćete bolje razumjeti njihov način života i obogatiti se novim znanjem. Koristite Internet, enciklopedije, knjige.

Imate li svoju omiljenu ličnost?
Koje osobine najviše volite kod te osobe?

DIVNA ZEMLJA I TETKA DEVLA

Kad si bila kod djeda i nene u Banjaluci, nisi morala da odlaziš ni u park, ni na gradilište. A zna se zašto. Zato što djed i nena imaju cvijetnjak, dvorište i baštu ispod koje teče rijeka Vrbas, a u tom cvijetnjaku, u dvorištu, bašti i na obali Vrbasa - osim trave, cvijeća i drveća - ima toliko zemlje, pijeska i kamenčića da ih ne bi mogla potrošiti čak ni onda kada bi napravila deset gradova, stotinu sudića i hiljadu klikera.

Međutim, ti ipak nisi vjerovala da se sve to ne može potrošiti pa si za svaki slučaj bila štedljiva. Govorila si:

„Pravim jedan grad od ove žute zemlje. Dosta je za Lutka. Treba da ostane i za mene, ona bijela. A sudiće ću od one plave, one vrbaske. Pretvorila se ona u oblak i pala u vodu, ali ne bježi, samo se malo ljulja u vodi. Izvadićemo je za sudiće. A svu noć će je čuvati Vučko i lajaće da je talas ne odnese“.

Tako si govorila brinući se za svu zemlju oko sebe, a naročito za ilovaču u Vrbasu, u plićaku, koja je stvarno ličila na plavi oblačak. Zaokupljena tom igrom i stalnim poslom oko zemlje, nisi imala vremena ni za kakve posjete. Jedino si željela da odeš kod tete Devle, zato što ti se ona sviđala više od svih ostalih teta iz susjedstva. Ona te često, uletivši kao vjetar u dvorište, i klepećući svojim nanulama, dizala u vis i govorila da si „lipo dite“. Ta njena ikavšitna tebi je bila neobična i smiješna, pa si pucajući od smijeha, uzvikivala: „Teta Devlo, kakve trice? Kakve četvrtice? Kakvo dite?“

I teta Devla se smijala, ali ne tvojim tricama i četvrticama, nego tome kako si ih izmislila. A onda je govorila da si „pametno dite“, i da pametno govoriš, jer: kad mogu da budu trice, zašto ne bi i četvrtice.

Zbog tih šala voljela si teta Devlu. A zašto si je voljela, pošla si sa mnom da je posjetiš. I nisi se pokajala, jer je kod nje osim šale i smijeha, bilo još nešto, divno, predivno.

A šta? Bašta. Prekrasna bašta od zemlje i trave. Ista kao kod djeda i nene. A imala je i isti Vrbas i u njemu plavi oblačak ilovače.

Takav prizor nisi očekivala. Zato si, veoma iznenađena i zbunjena, kazala: „Pogledaj, teta Devlo! I bašta je došla s nama. I Vrbas ti je došao.“

Na tu tvoju mudrost Devla ti je odvratila onim tvojim:

„Kakve trice, kakve četvrtice! Ovo je moja bašta i moj Vrbas!“ - smijala se tako jako da su sve džanarike popadale sa grana.

Njen smijeh je začas osvojio tebe i mene, pa smo svi, tako veseli i raspoloženi, sjedeli za stolom ispod džanarike. Ali, ti nisi mogla da sjediš dugo i mirno, jer je tvoja stolica bula puna nekih nevidljivih bodljikavih čičaka koji su te, ne mareći za moje tihé opomene, tjerali da se vrpoljiš i osvrćeš na sve strane, da me gurkaš i da mi šapućeš nešto nerazumljivo. Tako si činila uvijek kad smo bili kod nekoga u posjeti i kad si htjela nešto da dobiješ.

Teta Devla je to brzo primijetila i, misleći da si gladna, počela da te nudi keksom, voćem i mlijekom. Ali, ti si sve odbijala, i dalje se vrpoljeći i osvrćući oko sebe. Najzad je Devla zabrinuto rekla:

- Pa što hoće moje lipo dite? Samo neka kaže! Da teta Devla stvara!

Ohrabrena tim njenim riječima najzad si prošaputala:

„Ja bih malo zemlje, samo malo. One crvene. Da ponesem Lutku“.

Čuvši to teta Devla je zanijemila od čuđenja. Sigurno nije vjerovala svojim ušima, jer je nekoliko trenutaka samo ćuteći gledala u tebe. A onda je naglo, kao vjetar ustala, uzela motičicu sa džanarike i pružila ti je govoreći:

„Evo, kopaj! I nosi! Sve što želiš!“

Zatim je, šireći ruke, dodala:

„Smišno moje dite!“

Dok se ona tako isčuđavala, ti si, iskoristivši svoj srećni trenutak, uveliko kopala i začas nakopala veliku hrpu divne crvene zemlje. Onda si zamolila malo hartije, pa smo taj dragocjeni dar lijepo zamotale i ponijele sa sobom. Ispraćajući nas, teta Devla se još uvijek isčuđavala:

„Smišno dite! Skuplja zemljurinu!“

Zato si joj morala objasniti:

„Kakve trice, kakve četvrtice!? Kakva zemljurina!? Ovo je mala zemlja, crvena. Lutku za kolače. Da se troši, da se ne potroši“.

Nasiha Kapidžić-Hadžić

ikavština - dijalekat, poseban način izgovora jednog istog jezika
džanarika - voće

Razgovor o tekstu

Kod koga je djevojčica najviše voljela ići?
Koja je bila njena omiljena igra?
Kako je teta Devla nazivala djevojčicu?
Kuju želju je imala djevojčica?
Kada je teta Devla ponudila keksom, kolačem i mlijekom, je li djevojčica uzela?
Zašto? Šta je ona potražila od tete Devle?
Za koga je ona to tražila?
Šta je na tom rekla teta Devla?
Šta je djevojčica rekla na kraju teta Devli?
Zapišite tu njenu rečenicu u svesku.

U tekstu se spominje riječ „ikavština“. To je jedan od dijalekata bosanskog jezika. Bosanski jezik se govori na određenoj teritoriji u kojoj stanovništvo govori sa različitim dijalektima. Ukoliko se ne uči i govori književni jezik, potpada pod uticajem drugih jezika okoline i postepeno vremenom gubi svoju pravu originalnu verziju. To se dešava i sa bosanskim jezikom koji koriste Bošnjaci koji žive u Republici Sjevernoj Makedoniji i u drugim zemljama gdje su naseljeni van BiH i teritorije Sandžaka.

Osven ikavštinom, bosanski jezik se govori i ijekavštinom i ekavštinom, odnosno: ikavica, ijekavica i jekavica. To ćemo primjerima za jedni istu riječ najlakše razumjeti:

ikavica
dite
mliko

ekavica
dete
mleko

ijekavica
dijete
mlijeko

Ijekavicu bosanskog jezika koriste Bošnjaci porijeklom iz Sandžaka koji žive u Republici Sjevernoj Makedoniji i vi kao njihovi potomci.

Kreativni rad - za obradu ovog teksta možete primjeniti tehniku petored. Evo kako se koristi.

TEHNIKA PETORED TEKSTA
Divna zemlja i teta Devla

1. red (jedna imenica)	Naslov teme	
2. red (dva pridjeva)	Opis	
3. red	Aktivnost (dejstvo)	
4. red (fraza od četiri riječi)	Osjećanje	
5. red	Šta izaziva	

PRIČANJE PO SLICI

U PRIRODI

Šta vidiš na ovoj slici?
Koje boje su najzastupljene u prirodi?
Kakvo je nebo?
Ima li ptica?
A, drveće?
Kako su se djeca obukla?

Kreativni rad
Podjelite se na tri grupe:
I grupa - pisanje riječi sa slike: imenice, pridjevi, glagoli
II grupa - pisanje rečenica: izjavne, uzvične i upitne
III grupa - povezujte riječi i rečenice u logičnu cjelinu, u sastav „Jedan dan u prirodi.“
Na času likovnog možete ilustrirati ovu sliku, dodati i dekorirati lišćem i plodovima.

Jeste li ikada igrali pored rijeke?
Poznajete li riječne životinje?
Da li ste nekada lovili ribe?

PRIČA O RAKU KROJAČU

Živeo pod velikim belutkom u rijeci Rak Krojač. On je nadaleko bio čuven po svom zanatu. Sve bube, leptiri i ribice iz okoline šili su kod njega svoje odijelo. O vrednoći njegove svugde se pričalo; govorilo se da nikad iz ruke ne ispušta svoje rumenkaste, oštre makaze. U poslu su mu pomagali mali rakovi, njegovi sinovi. Oni su po riječnom dnu prikupljali materijal, od koga je posle Rak Krojač pravio divna odijela.

Jednom u velikom viru, blizu belutka gdje je stanovao Rak Krojač, ribice riješe da prirede zabavu, te sve potrče njemu, da im sašije novo odijelo.

- Noćas, će biti zabava u viru na mjesecini, pa te molim da mi sašiješ haljinu, ljepšu nego ijednu što si do sada šio - reče štuka Raku Krojaču, presecajući hitro vodu.

- Sašiću ti sivozelenu haljinu od šljokica, zakićenu sedefastim lepezama - odgovori Rak Krojač i uze joj mjeru.

Za štukom dođe kaćiperka pastrmka i stade se umiljavati Raku Krojaču:

- Dragi Račiću, sašij mi haljinu, punu žutih, crvenih, bijelih i plavih tačkica.

- Bićeš najljepša na cijeloj zabavi.

Poslije nje izroni iz trske grgeč moleći:

- Račiću, molim te da mi sašiješ novo odijelo za zabavu, pa ću ti platiti koliko god zatražiš.

- Sašiću ti žučkastozielenu odijelo, išarano crnim prugama. Ti jedini bićeš tako odjeven.

Kad ribice odoše, navali Rak Krojač na posao. Posla raćice da nabave materijal potreban za riblje haljine: riječnog bisera, sedefa, šarenog sitnog pijeska. A čim se oni vratiše, poče da pravi nova odijela nižući biser i sedef na duga vlakna like, koja je potom upredao sa riječnim srebrom.

A za to vrijeme su ribice spremale vir za zabavu. Prvo su očistile dno od mulja i posule ga rumenkastim belutkom i mahovinom; posle su pokosile visoku obalsku travu, da bi mjesec što bolje osvijetlio vir. Najzad su otišle do žablje sviračke družine zvane „Kreketuša“ i pogodile se da im svira na zabavi. Čak pred veče se upute Raku Krojaču da vide šta je sa haljinama.

Kad tamo stignu, a veliki belutak gdje je Rak Krojač stanovao leži odvaljen u stranu i raćici u mutnoj vodi lutaju u plaču.

- Šta je to, pobogu? Gdje je Rak Krojač? - poviču preneražene ribe, sluteći neku nesreću.

- Odnela ga u torbi neka djeca koja su ovde lovila rakove - odgovore račići kroz plač. - Sad nećemo nikad više vidjeti svog dragog oca, Raka Krojača.

Onda pastrmka i grgeč i štika udare u plač, bilo im je žao što je siroti rak nastradao, a još više što im nije haljinice za zabavu sašio.

Mališani, vidjeći kako ribe žale njihovog oca, još više se rastuže:

- Taman su mu doneli bisera, sedefa, riječnog srebra i šarenog pijeska i on je počeo da ih niže na vlakna, a nevaljala djeca nam ga zauvijek odnesoše.

Čuvši plač račića i riba, dotrče i žabe i riječne zmije i svi drugi stanovnici rijeke da vide šta je, i tako nastane opšta žalost.

Baš je sunce zalazilo za brijeg kad se to dešavalo. Voda u viru se rumenila kao da je neko u nju sasuo vina. Večernji vjetar je lutao kroz trsku. A stanovnici rijeke su i dalje kraj belutka tužili.

Najednom štika preta da plače i viknu:

- Evo dolazi niz rijeku Rak Krojač, poznajem ga po rumenkastim makazama što ih nosi u ruci.

Svi se obazru na tu stranu i ugledaju ga zbilja kako se oprezno provlači između kamenja, hitajući u kući. Stigavši na svoj prag reče:

- Sreća moja što sam sa sobom poneo makaze, te sam, čim su se djeca malo zagovorila, rasjekao torbu i pobjegao, inače me ne biste nikada više vidjeli očima.

Kakav drugi lijenj rak bi posle ovog doživljaja prvo legao da se odmori, a Rak Krojač prvo uze da dovrši započete riblje haljine. Šio ih je dok se mjesec nije javio, a onda su već bile gotove i prelivale su se kao duga u bezbroj boja.

Kad su štika, pastrmka i grgeč stigli u novim haljinama, zabava u viru je već otpočela, žabe su svirale, ribice su igrale okretne igre, a Rak Krojač je ispod belutka za to vrijeme pričao svojoj djeci šta je sve pretrpeo dok nije pobjegao iz torbe.

Desanka Maksimović

Razgovor o tekstu

Gdje se dešava radnja ove priče?

Koji su likovi ove priče?

Koji je glavni lik? Kakve osobine ima Rak Krojač?

Ko je pokvario planove riba i Raka Krojača?

Kako se Rak Krojač spasio?

Da li se zabava održala?

Vjerujete li u stvarnost ove priče? Šta je za vas stvarno, a šta nestvarno?

Kako bi ste objasnili poruku ove poslovice i povezali sa pričom:

BEZ ALATA NEMA ZANATA.

Ohridski biser je poznat po ljepoti u cijelom svijetu. Izrađuje se od unutrašnjosti školjke koja se grebe i miješa sa krljušti (ljuske) ribe *plašice*. Radi se ručnom izradom i ima veliku vrijednost. Prepoznatljiv je u svijetu kao jedan od obilježja Republike Sjeverne Makedonije.

ZADATAK - vježbajte izražajno čitanje i pisanje ćirilicom. Na času likovnog pokušajte da ilustrujete priču onako kako ste je vi zamislili.

PREPRIČAVANJE SA PROMJENOM KRAJA PRIČE - priča ima svoj redoslijed događaja. Ali ipak nam je nejasno ostalo šta se dešavalo sa Rakom Krojačom dok su ga djeca nosila u torbi. Sada vi budite stvaraoci i promijenite kraj priče. Prepričajte priču i nastavite priču od momenta kada je otet Rak Krojač i napišite šta se njemu dešavalo. Na primjer:

Kako se otimao?

Pozivao u pomoć druge ribe?

Šta je razmišljao dok se nalazio u torbi?

Jedan od dječaka je razumeo račji jezik...

Dalje nastavite vi!

**Nosite li više cipele ili patike?
Da li ste imali posebno omiljene cipele?
Je li vam bilo žao kada ste ih morali prestati nositi?**

SVE MOJE CIPELE

Tu nedavno, vidim, poderale mi se cipele, a zima, te odlučim da kupim nove. Jednu večer krenem od prodavnice do prodavnice, obiđem pola grada u potrazi za cipelama koje bi mi odgovarale. Znao kako to već ide.

Ima nešto, priznat ćete, ipak prijatno u tom upornom traganju za cipelama. Vani mrak, ulice u zimskoj magli, osvijetljene gdjegdje neonskim svjetilkama, a u prodavnici u koju ste ušli svijetlo, toplo i nekako svečano. Učini vam se čak kao da sve, od škripavih, čistih prostirki i mnogobrojnih ogledala, koje vam love lik na svakom koraku, do prodavačica, koje vas dočekaju onim svojim spremnim „izvolite, što želite?“ i cipela koje u tili čas iz visokih rafova mogu da pređu u vaš posjed, kao da sve čeka baš na vas, te i vi ulazite nekim svečanim hodom i sa nekom vrstom uzbuđenja i znatiželje.

I kupujući te večeri jedne žute cipele i ispitujući im osobine pred niskim, podnim ogledalom, namijenjenim samo za cipele, kao da me nešto naglo i neočekivano pozva da se sjetim svih onih znanih i neznanih cipela sa kojima sam drugovao u dalekom djetinjstvu, i sa kojima sam se, kao sa drugovima, manje ili više bolno, morao rastajati.

O tim cipelama hoću da vam pričam. Ali ne samo vama, nego i onom dječaku, koji još živi u meni, koji je svoje cipele doživljavao kao živa bića, kao ličnosti koje imaju i svoje lice i svoju dušu.

Koliko ih je sve bilo! I kakvih! A samo na dvije noge, nekad tako nemirne i brze po šumskim stazama, vijugavim i tajnim, i mirišljivim gustišima oko rijeke moga gradića.

Tamo najdalje dokle sjećanje dopire u najranije djetinjstvo, tamo nalazim one snene, sitne, gotovo nevidljive cipelice za djecu koja su tek prije godinu ili dvije prestala biti bebe. Cipele kupljene u oskudici poslijeratnih godina toliko i draže i dragocjenije zbog te oskudice. Sjećajući ih se kao kroza san, mogu samo da kažem da su se malog dječaka doimale više neke čarobne letjelice, avion, balon, pa i kao brod ili čak kao lakokrile ptice nego kao obuća.

Ali su se cipelice, i pored sve ljubavi i pažnje prema njima, kao i sve, morale poderati, morale otješnjati, i na kraju ostaviti mlađima i, jednostavno, završiti na smetlištu. Kakva li je to bila tuga: rastati se sa dijelom sebe na koga smo se već toliko navikli. Jedinu, mada često nedovoljnu utjehu predstavljale su nove i sjajne, škriputave cipele.

Poslije dolaze kolone novih cipela, sa svojim licima, svojim karakterima, svojim biografijama i obavezno tužnim završecima. Pamtim ih sve, ali ne uvijek doslovno, po detaljima, nego po količini i prirodi radosti i tuge koje su mi donijele sve skupa.

Tu su one vesele, hitre cipele, neuporedivog sjaja na ovalu tvrdih kapica i peta, one cipele svijetlih nedjeljnih jutara, cipele svečanih dana kad smo dobivali ocjene na kraju školske godine, cipele odlazaka na more ili u posjete rođacima... Cipele iz kojih su prirodno, kao iz kakve sjajne saksije, kao dva cvijeta izrastale dvije čiste, bijele čarape. Tad su i samo vedro nebo, i zelena šuma, i čista rijeka, i livade pod raznobojnim cvijećem bili zakinuti za moj pogled, koji je počivao na sjajnim cipelama!

Ali, vedru radost cipela, kao i moju bezbrižnost, prekidalo je uvijek ponešto. I njihov sjaj u kome se ogledalo cijelo nebo i bezbrižna duša dječaka, postajao je taman, koža bi im se sušila, pucala, nekako bezvoljno venula i tad mi se činilo da se moje cipele opraštaju od mene, spremaju se na zaborav. Pertle, kao žile, pucale, bi im, a nekadašnji sjaj i radost njihove kože prekrivala bi prašina i blato. Cipele bi vidno venule, kao da im je netko naglo i okrutno njihovo pošteno i nevidljivo srce iščupao. Obično bi tada u kući; netko bolovao, a sa strane bi stizale tužne vijesti, i nebo bi bilo nisko i prijeteće iznad varoši, a nadošla rijeka hučala bi prijeteće ispod kuća.

Cipele, sasušene i deformisne tako neljudski, iskrivljenih peta, zgaženih lica i slijepih rupica za pertle, morale su na smetljište, odmah, istog dana, neizostavno.

Smetlje nosim u jednoj izlupanoj kanti. Bacam ga dolje pored rijeke, kod onih topola. Trup osuđenih cipela viri ispod nekih flaša, krpa i starih, požutjelih novina. Čini mi se da me to gledaju oči živog stvorenja, koje pita: „Nosiš me na smetljište, na groblje. Nije ti žao napustiti starog drugara?“ I to pitanje se stotruko ponavlja u mojoj dječjoj glavi, i onda kad grubo frljacnem svu sadržinu kante niz brdo od smetlja.

Ali ipak se osvrnem polazeći. Dolje, među mrtvim, odbačenim stvarima i otpacima vidim svoje cipele, odskočila jedna od druge, još žive, bacaju posljednji, prijekorni pogled prema meni. A tko bi se tad vratio po stare cipele? Što bih s njima?

A poslije, s godinama sa kojima sam rastao i vidno se mijenjao, dolazile su sve nove i nove cipele, sve donoseći svoje posebne sudbine toliko neodvojive od moje.

Cipele moje prve ljubavi! Nikad dovoljno uglancane, nemirne i, u presudnim trenucima, najednom drugačije i nepoznate pred mojim užarenim i zanesenim očima. Te cipele vjerovali ili ne, te cipele su letjele, letjele su i imale velika krila, krila ljubavi, a letjele su do visina koje se ni naslutiti ne mogu trijeznom mozgom i hladnim razumom. I danas ih, ponekad, vidim kako zažarene lete nebom.

Cipele mojih prvih samoća pred pitanjima života i svijeta. Te cipele su mi tako prisno, mada bolno, glođale noge koje su lutale svukud, nešto neiskazivo tražeći. One su bile vjerni i nijemi pratilac, mudri suputnik na svim krivudavim i

džombastim putovima kojima sam tad hodio. I dan danas mogu sebi, u čulima, da izazovem njihov znojni miris samoće i neumjerenih lutanja sa kojih sam se vraćao toliko umoran, a sebi dalek i zagonetan. Jer mladost koja se pita, ne primajući gotove odgovore od drugih, nagrađena je i osuđena takvim traženjima, u kojima i noge, zajedno sa nedužnim cipelama, stradaju.

I kupujući svoje žute cipele, u ovoj noći bliješućih neonskih svjetala po ulicama, i toplih, osvijetljenih radnji vidim svojim unutrašnjim okom, koje je sjećanje, redove mojih prošlih cipela u kojima sam sazrijevao u dječaka, poslije u mladića. I nijemo, bez pokreta, klimnem glavom tim starim, kožnim drugarima, kao da im kažem: „Evo još jednih, žutih, velikih, još jedan član, ako dozvolite, pridružiti će vam se“.

I odgovor je pao: pristaju, sve odreda, da od danas nosim nove cipele.

Kemal Mahmutefendić

poderale - iscepale
smetljište - otpad
frljacnem - bacati

Razgovor o tekstu

- Šta je lik iz ove priče rešio da radi jednu večer?
- Kako je izgledala prodavnica gdje je ušao?
- Na šta se podsjetio?
- Kakve je cipele nosio u djetinjstvu?
- S čim je on upoređivao svoje cipele?
- Kako se osjećao kada ih je bacao na smetljište?
- Koje su boje cipele njegove prve ljubavi?
- A, one cipele njegove samoće?
- Kakve je cipele riješio kupiti?
- Kako je on pozdravio njegove nove žute cipele?
- Kako vi kupujete cipele?
- Možete li uvijek kupiti one cipele koje želite?
- Da li negujete i redovno čistite cipele?
- Da li ih doživljavate kao naš pisac kada ih trebate baciti?

OPIS PREDMETA - kada želimo da riječima opišemo neki predmet, mislimo da je to odjednom veoma težak zadatak. Ali vjerujte nije. Koristićemo tekst koji ste pročitali. Pisac govori o cipelama kao o živim bićima sa kojima se vezao dok ih je nosio.

Koristi bogati opis cipela pa čak im daje i osobine živih bića. Tako mi ljepše doživljavamo stvari koje možda nismo dosada gledali na ovaj način.

Da bi opisali jedan predmet, prije svega, treba ga poznavati, posmatrati, koristiti. Predmeti imaju oblik, boju, dijelove, namjenu, potrebu od njih, ponašanje, traže njegu i čuvanje, kako bi nam trajali i koristili.

Za bogatiji opis potrebno je imati riječi. Riječi se slušaju, uče od drugih, učimo ih sami, čitanjem knjiga, rječnika, enciklopedija, internet traženja itd.

Ako izaberemo jedan predmet u razredu za opis, možemo započeti igrom. Svaki učenik zapiše riječ na koju je prvo pomislio kada je video predmet. Sve listiće na koji su učenici zapisali riječ, pomiješamo u jednom šeširu, pa onda ne gledajući, učenici biraju riječ. Za svaku izabranu riječ koju učenici čitaju jedan po jedan, potrebno je sastaviti rečenice. Rečenice zapisujemo na tablu. Od njih biramo rečenice koje nam odgovaraju za opis. Počinjemo rečenicama koje nam daju opis po sljedećem redu:

1. Naziv predmeta;
2. Opis oblika, boje, dijelova;
3. Namjena i kako ga trebamo koristiti;
4. Pravila za korišćenje, održavanje, nega i čuvanje predmeta.

ZADATAK - napišite sastav „Moje cipele“ u kojem ćete opisati svoje omiljene cipele. Kada ste ih kupili, kako ste ih kupili, letnje ili zimske, boja, duboke ili plitke, sa pertlama ili kaišima, visoke ili niske. Kada ih nosite, svakodnevno ili za posebne prilike. Kako ih održavate, sa kremom, četkom, čuvate u kutiji ili u ormariću za cipele, skladiirate za zimsku ili letnju sezonu itd.

Kupuju li vam bajramluke, bajramske darove za Bajram?
 Čemu se najviše radujete?
 Koja je vaša bajramska želja?

BAJRAMSKE CIPELICE

Nedžad je bio sasvim običan dječak. Imao je starijeg brata Dževada, ali su zato njegove cipele uvijek bile starije od Dževadovih. Starije bratove cipele koje su sada bile njegove, svaki put je sklanjao u ćošak. Nek se ne vide! Bojao se da ga neko dijete ne primjeti:

- Eno, Nedžad opet nosi Dževadove cipele!

Volio je da on jedini zna za to.

Došao je Ramazan. Došla je i Lejlei-kadar, noć Božje milosti i moći. Hodža je pričao da Bog u toj noći uslišava molbe onih koji ga iskreno mole. Činilo mu se da niko nije bio iskreniji od njega. Želio je u novim cipelama izaći na ulicu da ih svako vidi, da ih svakome pokaže. Želio je da budu takve kakve do sada nije vidio, da budu smeđe ili crne, da budu iznutra obložene, da se prljaju brzo. Ali, dove nisu bile uslišene i to ga je rastuživalo.

A onda je došao Ramazanski bajram i djed Osman donio mu je poklon. Bile su to cipele.

Nove novcate cipele. Niko ih ranije nije obuvao. Nedžad je potrčao djedu. Poljubio ga u ruku i zagrlio.

- Hajde, hajde, momčino, moramo se spremiti za džamiju. Čuješ li ezan, da ne zakasnimo na bajram-namaz. -

Hadžem Hajdarević

Razgovor o tekstu

O kome se govori u tekstu?

Ko je nosio starije bratove cipele?

Zašto se Nedžad sramio cipela?

Šta je hodža rekao da se dešava za Lejlei-kadr?

Šta je poželeo Nedžad?

Kakve su bile te cipele koje je poželeo?

Ko mu je ispunio želju?

Kako se Nedžad zahvalio djedi?

Gdje je otišao sa djedom?

DOBRE NOĆI - Muslimanski vjerski praznici

ili blagdani poznati kao Dobre noći, simbol su značajnih događaja u islamskoj religiji. Jedna od njih spominje se u priči. To je Lejlei-Kadr, 27. dana mjeseca Ramazana kada je počela objava svijete knjige Kur'ana. Vjeruje se da ako muslimani u znaku zahvalnosti Svevišnjem, provedu tu noć molitvom do zore, ispuniće im se želje.

Da li vam se desilo da vas neko uvrijedi za vaš izgled?
Kako ste se osjećali?
Da li ste možda vi nekoga uvrijedili?

KRALJICA IZ DVORIŠTA

U dvorištu se nalazila šupa. Bila je zapuštena. Vrata su joj se cimala na samo jednoj baglami. Ponekad, kada bismo se igrali žmurke, skrivali smo se iza tih vrata.

Bio je mjesec maj. Bašta je bila u cvatu. Pčele su zujale. Kod naših roditelja poče da navraća mala, debela žena. Bila je visoka kao neko dijete, a široka kao sanduk za cipele. Sve više je razgledala šupu.

Čuli smo kucanje čekića. Potrčali smo da vidimo šta se događa. Mala žena dovela je majstora. On je na šupi popravio prozor. I vrata je lijepo namjestio. Zidove je okrećio, bijelo kao snijeg.

Nosači su donijeli dva teška sanduka, sa ručkama, krevet na kome su bili naslikani anđeli i stari štednjak. U sanducima su bile njene stvari koje je izvadila i rasporedila. Imala je dosta knjiga. Sve su bile u starinskim kožnim povezima. Imala je i nekoliko slika sa pozlaćenim ramovima.

U šupi nije bilo svjetla pa je na zid okačila fenjer. Ne visoko. Tako da ga je ona, onako majušna, bez muke mogla zapaliti.

Nama djeci sve oko nje izgledalo je drukčije i zanimljivije nego u našim sobama.

Počeli smo da se družimo s tom neobičnom staricom. Kazala nam je da se zove Regina. Kasnije nam je objasnila da ovo ime znači kraljica. Mi smo se gledali i pomalo smijuljali.

Ponekad bi nas poslala da joj kupimo ruma za kolače. Mnogo je voljela da pravi kolače s tim pićem.

Pričala nam je kako je, kad je bila mlada, pisala pjesmice. Stalno nam je ponavljala jednu koju smo svi naučili.

*Pjevala bih, al' ne mogu
Slomio mi Pegaz nogu.
Pjesnička mi žica pukla -
Po meni je šiba tukla.*

Kada bismo se izvukli iz naše stare šupe, a iz njenog stančića, smijali smo se kao ljudi.

- Pjesnička mi žica pukla, kad je po debeloj guzi šiba tukla, sprdali smo se. Sprdali smo se i sa njenim imenom: Regina.

- Kraljica!

- Čija?

- Patuljaka.

- Ona je patuljak.

- Ali patuljci su muški. Ona nema bradu.

- Ona je ćosava. Tajno ćemo je zvati: Patuljak Ćosko.

- Hoćemo - svi smo se složili.

Iznad grada čuo se avion. Regina je izašla u dvorište da ga pogleda. Digla je glavu, ali avion je bio već daleko. U ruci je držala parče kolača. Upravo se spremala da ga pojede.

Međutim, kada je ugledala Slobodana, najmanje dijete među nama, pozvala ga je sebi.

Dala mu je slatko parčence.

- Hvala, teta Ćosko - rekao je Slobodan.

- Šta si to kazao? - upita ona preneraženo, dok je ruku držala na desnom uhu.

- Hvala, teta Ćosko. Tako Vas djeca zovu.

Ona nas je pogledala ispod naočara i zaplakala.

Svima nam je bilo veoma teško. Shvatili smo da nije trebalo da joj izmišljamo nikakva smiješna imena. Ona je bila dobra žena, a već je i sama od sebe imala smiješno ime: Kraljica.

Iz kecelje je izvadila kao nebo plavu maramicu na kojoj je bilo navezeno slovo R. Brisala je suze.

Svi smo znali da ima najljepše maramice na svijetu. Da ih divno pegla i nježno drži u rukama.

Bili smo postidiđeni. Od tada smo je iskreno zavoljeli.

Poslije izvjesnog vremena otišla je da živi u staračkom domu, u drugom gradu.

Bilo nam je žao. Šupa je opet postala ružna i zapuštena.

Bisera Alikadić

baglama - željezni dio koji sastavlja vrata sa okvirom
Pegaz - krilati konj

Razgovor o tekstu

O čemu se govori u ovom tekstu?
Ko je došao da živi u šupi u dvorištu?
Šta je starica Regina nosila sa sobom?
Šta je ona spremala djeci?
Kako su se djeca ponašala prema njoj?
Da li je ona zaslužila takvo ismejavanje i podsmjevanje?
Zašto se Regina puno uvrijedila?
Šta se desilo na kraju?
Kako je bilo djeci kada je Regina otišla?
Šta vi mislite o ponašanju ove djece?
Imate li ovako iskustvo ili ste bili žrtva ismejavanja?
Kakvo je vaše razmišljanje o ponižavanju ljudi?

Ismejavanje i ponižavanje ljudi, iako nema fizičkog nasilja, smatra se za psihičko nasilje koje može mnogo povrijediti jednu osobu. Psihičko nasilje teže se dokazuje da bi se prijavilo. Zato se više pažnje, na žalost, posvjećuje fizičkom nasilju. U javnim kolektivnim institucijama kao što je škola, dešava se često psihičko nasilje koje može biti u obliku: uvreda, ponižavanja, neuvažavanje truda, nazivanje pogrdnim imenima, ismejavanje, podsmijeh itd.

Kada se nađu učenici u takvoj situaciji često, da se ne bi nazvali izdajice, izbjegavaju da prijave odgovornim u školu. Ali to ipak nije pravedno za povređene učenike i oni moraju uz pomoć nastavnika i roditelja da se zaštite od bilo kakvog nasilja. Prava učenika za zaštitu od psihičkog i fizičkog nasilja su uređena i kažnjiva Zakonom.

Kao mladi i budući kreatori zakona s kojima bi se zaštitili učenici u školama, mogli biste napisati pravila ponašanja, zabrana za nasilno i nepristojno ponašanje i vrste kazni s kojima bi se sankcionirali, kaznili oni koji prekrše zakon. Ideje pročitajte pred razredom, a najbolje ideje postavite na hameru i izložite u školi na vidno mjesto.

PREPRIČAVANJE TEKSTA PO PLANU - Pročitali ste sastav. Koji dijelovi sastava su vam posebno ostavili utisak? Da li bi mogli da prepričate sastav?

I to možete naravno ako pratite redoslijed podataka za plan teksta i pitanja koja su sastavljena po redoslijedu događaja u tekstu:

Naslov teksta: _____

Autor teksta: _____

Glavni lik: _____

Sporadni likovi: _____

Mjesto dešavanja: _____

Vrijeme dešavanja: _____

Poruka/ideja pisca: _____

Pitanja:

1. Ko je došao u goste roditeljima?
2. Ko je uredio šupu?
3. Gdje se nastanila?
4. Šta je donela sa sobom?
5. Kako se ponašala prema djeci?
6. Kako su je djeca nazvala?
7. Šta se desilo kada je Regina čula kako su je djeca nazvala?
8. Kako su se djeca osjećala kada je Regina otišla?
9. Šta bi vi učinili kada bi se ovako nešto desilo?

ZADATAK - Prepričajte tekst po planu za domaći zadatak

Čitate li lektire?

Koja je zadnja lektira koju ste pročitali?

Nabavite lektiru *Okamenjeni vukovi* od autora Ahmeta Hromadžića i pročitajte.

OPET GRANU PROLJEĆE

Zeleni list i toplo sunce donesoše još jednu radost svima što prezimiše zimu u planini, pa opet počеше igre, opet odjeknu pjesma u travi, u lišću, po mnogobrojnim poljanama.

Izmiliše na sunce zmiје.

Izmiliše gušteri i zelembaći.

Zazujaše pčele i bumbari.

Vratiše se ptice selice.

Srebrenko dobi opet rogove. Čvrste, oštre i duge. On osjeti snagu kakvu dosad nije osjetio i nemir kakav nije poznavao. Poče da luta šumom, noću, po mjesečini, danju, kad se nije odmarao, spreman da se svakog časa upusti u borbu da pokaže kakvu snagu ima. Gazio je travu, provlačio se ispod zelenih svodova, obilazio poljane i izvore i, činilo se, da ga svud dočekuju s čuđenjem i uzvicima:

- Gle, kakav srndać!

- Gle, kakav junak!

I zaista: ne samo po svojoj srebrenoj dlaci, nego još po mnogo čemu on se odvajao od svih ostalih srndaća, koji se pojaviše na poljanama toga proljeća, da

pokažu svoju snagu i ljepotu. Jer, stari su gubili moć. Mladi su izrastali i svakog proljeća su se javljali oni koji su htjeli da svuda budu prvi, da im se svuda dive i da ih slušaju.

I Srebrenko je sad mogao da među srndaćima odmjeri i svoju ljepotu i svoju snagu. Snagu ponajprije, jer ovdje, u šumi, ovdje, gdje vlada zakon jačeg, moralo se uvijek ponovo dokazivati ko si i kakav si. Došlo je vrijeme da to pokaže i on. Toga proljeća, kao i svakog drugog, moralo se znati koji će srndać biti prvi, koga će slaviti i o kome će šaptati kad se pojavi:

- To je on! Pogledajte ga!

- To je on, upamtite ga!

Slava pobjednika otvara se na velikoj poljani, pored hladnog i bistrog izvora. To se znalo u toj planini, a možda i dalje. Tu su se okupljali srndaći da okušaju sreću i snagu. Svake godine. Svakog proljeća. Poljana se pretvarala u bojište i borbe su trajale dugo. Po nekoliko dana. Po nekoliko noći. A ponekad i više, dok ne bi pobijedio onaj koji je najjači i najljepši.

Udarali su jedan na drugog razjareni borci, a iz krošanja drveća, iz grmova i trave, posmatrale su ih ptice i zvjerčice, koje su se poslije bitke nadale gozbi. Jer, nije se jedanput desilo da na poljani ostane teško ranjen i usmrćen srndać. Ili, da ranjen i onemoćao krene s poljane. A njegovim tragom krenula bi tada povorka onih koji nisu imali hrabrosti da napadnu srndaća, pa su ga pratili sve dok ne bi negdje pao.

Ali, dešavalo se i drugačije.

Dešavalo se da se pojave orlovi.

Ili vukovi.

Dešavalo se da se pojavi neka druga krvoločna zvijer. Da se pojavi još u jeku bitke na poljani. Ili odmah poslije bitke. A što se tada zbivalo, nije teško pogoditi.

Ponekad su se iz modrog visa obrušavali orlovi na razjarene i zaslijepjene borce i tako su mnogi pobjednici postajali i sami žrtve.

Vukovi su bili još strašniji, još nemilosrdniji.

Eto, takva je bila ta šuma.

Eto, takva je bila poljana na kojoj se jednog jutra, još prije izlaska sunca nađe Srebrenko. I tek što stiže, morade da se bije i brani. Izazva ga jedan srndać, krupan i razvijen, koji je upravo lako i brzo pobijedio svog protivnika.

Srebrenko se malo prepade, ali ne pobježe, ne pokori se već prihvati izazov i poče da se bije. I pokaza šta umije. Prvi udarac, i njegov protivnik pokleknu. Ali se brzo i podiže, pa opet navali i tek tada poče prava, pravcata bitka. Razbjesniše se obojica, navališe jedan na drugog, navališe da se biju. Čas se činilo da će pasti Srebrenko, čas opet da će onaj drugi srndać.

Bitka potraja dugo. Neuobičajeno dugo. Izade i sunce, podiže se iznad planine i tek tada nekoliko puta pokleknu, pa onda pade onaj drugi srndać. Nije više

imao snage da se podigne, ni da se bori, ni da bježi. A nije bio ni ranjen. Bio je samo premoren, nemoćan.

Srebrenko je stajao iznad njega.

Srebrenko je bio pobjednik.

Srebrenko je prvi put bio pobjednik na toj poljani, u toj šumi, gdje je rastao i narastao.

Po šumi su grajale ptice, miješali su se nebrojeni glasovi.

Jesu li to javljali o završenoj bici ili o nečem drugom, ne zna se, ali se Srebrenku učinilo da šuma slavi njegovu pobjedu.

A tek što predahnu, javi se novi protivnik i novi borac.

Jak i nepoznat srndać pojuri preko poljane, povijena vrata, s oštrim rogovima, isturenim naprijed, pravo na njega. I Srebrenko se okrenu i dočeka ga. I njih dvojica se sad ponesoše po poljani, i nosiše se opet dugo, dugo. Boriše se hrabro. I Srebrenko opet pobijedi, jer pobježe srndać koji se tako izazovno pojavio. Pobježe, a iza njega u šumi odjeknu graja. I ko zna dokle je bježao, gdje je stigao. Ali je sigurno da se više nikad nije upuštao u borbu.

Srebrenko ne potrča za njim.

On i ne pomisli da trči, jer je već morao da prihvati novu bitku, jer je na njega već jurio novi protivnik. Ali, tek što se sudariše, pade i taj novi junak na zemlju. I borba se završi začas, jer taj treći Srebrenkov protivnik nije imao više ni hrabrosti ni snage da nastavi borbu.

Da je to bio kraj, bilo bi dobro.

Ali, to jutro je bilo neobično.

To jutro se rodilo da Srebrenku donese slavu, jer on obori na koljena još dva srndaća, a onda sam pojuri među one što su stajali na rubu poljane i posmatrali bitku, pa i njih razjuri. Osta jedini na poljani. Osta pobjednik i, kad krenu kroz šumu, krenu za njim i slava koju steče tog jutra.

Niko mu nije stavio vijenac cvijeća oko vrata.

U šumi to nije bilo potrebno. I bez toga se o njegovoj pobjedi, rijetkoj na poljani, još rjeđoj u šumi, čulo po planini, i mnogobrojne srne i mnogobrojni srndaći saznali su ko je on i sigurno su jedni druge upozoravali kad bi ga sreli:

- Evo ga! Nemojte ga razljutiti, da ga ne uvrijedite. Evo ga, to je najjači srndać u šumi.

Svuda ga je odavala njegova boja, čak i tamo gdje ga niko nije poznao, i gdje ga niko ne bi prepoznao. Jer, toga proljeća on je bio usamljeni srndać u toj planini, koji je nosio srebrenu dlaku. I ne samo toga proljeća. Takvi su se u šumi rijetko rađali. Pa onda nije ni čudo što se nigdje nije mogao pojaviti i proći nezapažen.

Poslije boja na poljani porastao je on sam ponajviše u sebi. Kad se sve završilo, on se najprije začudio:

- Zar je moguće da sam to ja učinio? Ali, sumnje više nije bilo. Šuma ga je gledala. Šuma ga je upamtila.

Ahmet Hromadžić

Razgovor o tekstu

Kako se budila šuma posle duge i hladne zime?
Kakve promjene je Srebrenko osjećao tog proljeća?
Šta se dešavalo na poljani svake godine i svakog proljeća?
Kako bi ponekad završili ranjeni srndaći?
Koga je te godine Srebrenko za prvi put pobedio?
Kako su se ponašale ostale životinje prema njemu poslije bitke srndaća?
Ko je upamtio hrabrost Srebrenka?

ZADATAK - pronađite dijelove teksta u kojima su dati opisi prirode i Srebrenka. Prepišite ih u svesku.

OPIS POJAVE - u tekstu je dat opis šume i jednog srndaća Srebrenka. Priroda je puna pojava (vjetar, poplava, snijeg, grmljavina) koje mogu biti ideja za opis. Možemo opisati dugu na nebu, oluju snježnu ili kišnu, vjetar, poplavu, početak i kraj dana. Ako želimo da opišemo neku pojavu u prirodi, trebamo zapaziti sljedeći redoslijed:

1. Kakvo je vrijeme prije vremenske pojave (ponašanje ljudi, životinja, biljke u prirodi);
2. Opis pojave koja se dešava;
3. Šta se desilo poslije pojave (posljedice nakon nevremena).

PRIČANJE PO NIZU SLIKA

DVA JARCA

Posmatrajte prvo slike, likove, okolinu, prirodu, postupke likova, promjene na svakoj slici.

Sada po naslovu već bi trebalo da dobijete ideje o čemu da pišete. Osim opisa potrebno je da unesete svoja razmišljanja o ponašanju likova, pohvalite ili osudite ponašanje likova, dajte svoje razmišljanje i savjet za rešavanje konflikta koji bi nam pomogli u stvarnom i realnom životu.

Koja poslovice bi mogla odgovarati poučno iz ove priče? Možda ova:

OD INATA, NEMA GOREG ZANATA.

Jedna kreativna ideja koju možete primjeniti je izrada stripa na času iz likovnog u kojem ćete u oblačiće dodati razgovor između dva jarca koji ste vi zamislili.

Evo jedna šaljiva pjesmica za dva jarca iz vašeg sastava:

KOZJA ČUPRIJA

Kroz duboki klanac
mala rijeka protiče;
bučno se oglašava,
o kamenje spotiče.
Na njoj samo jedan most;
čudno propet, kriv.
Priča kaže: - Nekada,
on je bio živ.

Priča kaže: - Nekada,
u vremena stara,
divokoze dvije
sišle s kamenjara.

A kada su plitku
rijeku prijeći htjele,
na istom se mjestu
rogovima splele.

U koštac se hvatale,
napregle svu moć;
iskrama iz rogova
zapalile noć.

Godinama tako
na rijeci se borile,
a jednog se dana
u kamen pretvorile.
To je Kozja ćuprija,
to je mostić kriv,
za koji se priča
da je bio živ.

Ljubivoje Ršumović

EKO-KULTURA - Znanje o eko-kulturi je već poznato vama. Posebna nauka koja se bavi proučavanjem uticaja živih bića na okolinu i utjecaj okoline na živa bića kao i zaštite od zagađenja i uništenja, zove se ekologija. Svi smo mi zajedno odgovorni da se brinemo za životnu sredinu jer koliko nam ona dobra daje toliko i se i mi moramo truditi da ih pametno koristimo, sačuvamo i sa dobrim djelima vratimo životnoj sredini.

Vi se najviše krećete u školu. To je prostor gdje najviše pokazujete i ličnu kulturu i ono što ste naučili u školu. Jedan od načina da pokažete vašu eko-kulturu je održavanje higijene u učionici.

ZADATAK - Primjenite svoja znanja koja već imate i dobijte još ideja kako da uredite vašu učionicu sa pisanjem priče. Nazovite vašu priču *Eko učionica*.

TVOJE NAVIKE MOGU SPASITI PLANETU!

Volite li bajke?

Koja je vaša omiljena bajka?

Da li je stvarno sve šta se dešava u bajkama?

BAJKA O RIBARU I RIBICI

Živio je starac sa staricom svojom na obali onog sinjeg mora, u ruševnoj zemunici živjeli su trideset i tri godine ravno. Starac mrežom lovio je ribu, starica je prela svoju pređu. Jednom je u more zabacio mrežu - bila mreža puna samog mulja. Drugi put je zabacio mrežu - bila mreža puna morske trave. Po treći je put bacio mrežu - a u mreži tek ribica jedna, ali nije puka ribica - već zlatna. Usrdno ga moli zlatna ribica! Glasom ljudskim stade govoriti: „Pusti mene, starče, u to more! Dragocjen ćeš otkup za me dobiti: što god želiš, time se otkupljujem“. Začudi se starac, uplaši se: trideset i tri je ljeta ribario, ali nije čuo da govori riba. Pustio je zato zlatnu ribicu i ljubaznu joj riječ izrekao:

„Zbogom plovi, ti zlatna ribice! Ne treba mi tvojega otkupa; neka tebe u tvom sinjem moru, veseli se u tome prostranstvu“.

Vratio se starac svojoj starici, ispričao neviđeno čudo. „Zlatnu ribu danas sam ulovio, ne običnu, nego zlatnu ribicu; naški mi se glasom obratila, da se kući vrati u to sinje more, skupom bi se cijenom otkupila: otkupila, čime god da poželim. Nisam smio uzeti joj otkupa; pa je pustih natrag sinjem moru“. Starica tu stade starca grditi. „Budala si, beno jedna benasta! Nisi znao u ribice uzet otkupa! Da si makar samo jedno korito, pogle našeg, posve se razvalilo“.

Eno pošao je moru sinjem, vidi da se more lako razigralo. Stao ondje zlatnu dozivati ribu, doplivala ribica i pita: „Koja ti je potreba, hej, starče?“ Nakloni se starac pa joj kaže: „Smiluj mi se, vlastelinko ribice, stara me je dobrano izgrdila, ne da mira ni spokoja meni starcu: korito bi ona novo; kaže da se naše posve razvalilo“. Odgovara zlatna ribica: „Ne žalosti se, već idi s Bogom, imat ćete i novo korito“. Vratio se starac svojoj staroj, u starice eno nova korita. Još ga gore poče ona grditi. „Budala si, beno jedna benasta! Isprosila bena jedna, korito! Kakvu korist od korita imamo? Natrag, beno, opet ribici; pokloni se i zamoli kobilu“.

Eno pošao je moru sinjem, (more sinje se uzmutilo). Stao ondje zlatnu ribicu dozivat, doplivala ribica i pita: „Koja ti je potreba, hej, starče?“ Nakloni se

starac pa joj kaže: „Smiluj mi se, vlastelinko ribice, još me gore starica izgrdila, ne da mira ni spokoja meni starcu: sad kolibu hoće baba svadljiva“. Odgovara zlatna ribica: „Ne žalosti se, već idi s Bogom, neka bude: imat ćete kolibu“. Pošao on natrag svojoj zemunici, ali nema ni traga zemunici, pred njim stoji koliba sa sobicom, sa ciglenim, izbijeljenim dimnjakom, i hrastovim, istesanim vratima. A starica pod prozorom sjedi. Muža grdi kao nitko dotad: „Budala si, beno, jedna benasta! Isprosila bena jedna, kolibu! Natrag, beno, pokloni se ribici; neću da sam crna seljanka, hoću biti plemkinja od koljena“.

Pošao je starac moru sinjem, (nemirno je bilo more sinje). Stao ondje zlatnu ribicu dozivat, doplivala ribica i pita: „Koja ti je potreba, hej, starče?“ Nakloni se starac pa joj kaže: „Smiluj mi se, vlastelinko ribice, još se grđe goropadi starica, ne da mira ni spokoja meni starcu: neće više biti crnom seljankom, hoće biti plemkinja od koljena“. Odgovara njemu zlatna ribica: „Ne žalosti se, već idi s Bogom“.

Vratio se starac svojoj starici. Što to vidi? Stoji kuća visoka. A na trijemu stoji starica u bundici od samurovine i s brokatnom kapom na tjemenu, biseri joj vrat opteretili, na rukama zlatno prstenje, na nogama crvene čizmice. Pred njom sluge stoje poslušne; tuče ih i sve za perčin povlači. Obrati se starac svojoj starici: „Zdrava bila, plemkinjo vlastelinko! Regbi, tvoja zadovoljna dušica“. Izdera se na nj odjednom starica, posla ga u štalu neka služi.

Prođe tjedan, prođe drugi, još se gore starica uvrijedila; opet starca šalje onoj ribici: „Natrag, beno, pokloni se ribici; neću biti plemkinja od koljena, nego hoću biti moćna kraljica“. Uplaši se starac, stade moliti: „Što si, babo, bunike se najela, ne znaš kročiti, govorit ne umiješ, cijelo će se kraljevstvo podsmjehnuti.“. Tu se grubo razljutila starica. Po obrazu muža udarila. „Kako smiješ, seljo, opirat se, i to sa mnom, plemkinjom od koljena, idi k moru, časnu riječ ti dajem; ako nećeš, zlo ćeš mi se provesti“.

Starčić se uputio do mora, (pocrnilo posve sinje more). Stao ondje zlatnu ribicu dozivat, doplivala ribica i pita: „Koja ti je potreba, hej, starče?“ Nakloni se starac pa joj kaže: „Smiluj mi se, vlastelinko ribice, opet mi se starica goropadi, neće biti plemkinja od koljena, hoće biti samo moćna kraljica“. Odgovara njemu zlatna ribica: „Ne žalosti se, već idi s Bogom. Dobro! Starica će odsad biti kraljica!“

Vratio se starčić svojoj starici, a, gle, pred njim kraljevske su palače. U palači vidi svoju staricu, sjela za sto kao prava kraljica, služe je plemići s velikašima, lijevaju joj vina prekomorska, ona gricka paprenjake rumene; sve oko nje stoji strašna straža, sa sjekirom na ramenima. Kad ih vidje starac - preplaši se! Do nogu se starici poklonio, Pa izusti: „Zdravo, strašna kraljice! Eto sad je zadovoljna dušica“. Ali njega starica ne pogleda, već ga dade potjerati s očiju. Velikaši i plemići u trk za njim, naglavce su izbacili starca, sjekirama zamalo ga sasjekoše. A narod ga stade ismijavati: „Sam si, stara nezalico, htio, nezalico, pameti se uči, biraj gdje ćeš odsad sjedati!“

Prođe tjedan, prođe drugi tjedan, još se gore starica uvrijedila; dvorjane za starcem šalje: pronašli su starca, doveli ga. Govorila starica svom starcu: „Natrag, beno, pokloni se ribici; neću da sam svemoćna kraljica, hoću biti vladarica

nad morima i da živim usred okeana, da me služi sama zlatna riba i da meni uvijek bude na ruku“. Nije smio starac niti pisnuti. Ni slova se ne usudi kazati, evo ide opet moru sinjemu, vidi da ga bura uzburkala: uzdiglo se srdito valovlje, pa se valja ričući, zavijajuć. Stao ondje zlatnu ribicu dozivat, doplivala ribica i pita: „Koja ti je potreba, hej, starče?“ Nakloni se starac pa joj kaže: „Smiluj mi se, vlastelinko ribice, što da činim s prokletom babuskarom? Neće više biti moćna kraljica, hoće biti vladarica nad morima, i da živi usred okeana, a ti da joj sluga budeš, i da ti njoj sama odsad služiš“. Ništa zlatna riba ne odvrati, samo repom pljusnu povrh vode, i zaroni u duboko more.

Čekao je dugo odgovora, ne dočeka, vrati se starici - ma gle, opet stara je zemunica; a na pragu zasjela starica, a pred njom je slomljeno korito.

Aleksandar Sergejevič Puškin

zemunica - trošna kućica nisko u zemlji ukopana
pređa - nit dobivena pređenjem vune
puka - obična
usrdno - srdačno, iskreno, uslužno
bena - budala, luda
pogle - pogledaj
vlastelinka - plemkinja
goropaditi - ljutiti
samurovina - modrosivo skupocjeno kunino krzno
brokat - svilena tkanina protkana zlatnim i srebrnim nitima
perčin - pletenica
regbi - reklo bi se
bunika - zeljasta biljka; najesti se
bunike - biti lud
velikaši - pripadnici visokog plemstva
paprenjaci - keksi začinjeni paprom
da meni uvijek bude na ruku - da mi uvijek bude pri pomoći
pisnuti - progovoriti, glas izustiti

Razgovor o tekstu

Kakav je bio život starca i starice?
Šta se desilo dok je starac bio u ribolov?
Kako je starac postupio sa ribicom?
Koja je bila prva želja starice?
Kakve su bile njene sljedeće želje?
Kako se ona ponašala sa starcem?
Da li se on suprostavljao?
Koja je bila zadnja želja starice?

Da li je ona bila zadovoljna sa ispunjenim željama?
Zašto ribica nije ispunila njenu zadnju želju?
Šta se desilo na kraju?
Kako se starac osjećao zbog postupaka svoje starice?
Da li se suprostavljao?
Kako se more mijenjalo kada bi starica poželjela novu želju?
Šta mislite, zašto?
Koji su glavni likovi?
Kakvi ljudi su starac i starica?
Kakve osobine imaju?
Po kojim postupcima otkrivete njihov karakter?

OPIS LIKA - opis lika može biti predstavljen kao vanjski (fizički izgled) i unutrašnji (karakter). Vanjski izgled opisujemo davanjem podataka za visinu, težinu, kosu (duga, kratka, boja, kovrdžava, prava), oči (boja, sitne, krupne, kose, okrugle), oblik lica, držanje tijela, opis garderobe itd. Unutrašnje osobine otkrivamo po postupcima likova u priči. (dobar, loš, dobronamjerman, zao, zlobna, plemenit, humana, sebična, velikodušan, lukav, nezasitan, skroman, zavidna, itd.)

ZADATAK - prvo pronađite dijelove teksta koji otkrivaju osobine starca i starice. Po postupcima i vašem razmišljanju zapišite opis lika starice i starca.

Bajka - pripovijetka fantastičnog sadržaja s čudesnim zbivanjima. U bajkama sudjeluju izmišljene (nestvarne) osobe, različita božanstva, vještice, vile, vukodlaci, čarobnjaci, zmajevi. U bajci se svim pakosnim silama često suprostavlja običan i pošten čovjek kojem savjetima i moćima pomažu dobri duhovi, vile i ostala nestvarna bića.

Koja poslovice bi najbolje stajala kao pouka ovoj bajci:

SKROMNOST JE MAJKA SVIH VRLINA.

KO HOĆE VEĆE, IZGUBI IZ VREĆE.

KO ŽELI MNOGO, MNOGO MU TOGA NEDOSTAJE.

Koje je vaše omiljeno godišnje doba?
Zbog čega?

PROLJEĆE

Najviše sam se radovao kad je, poslije duge i hladne zime, proljeće kucalo na kapije sela.

Čim padne prvi snijeg, mi, djeca, odmah počnemo maštati o proljeću. Takmičili smo se ko će prepoznati prvi znak proljeća i ko će prvi javiti ukućanima:

- Eno ga! Ja sam ga prvi vidio...

Ja sam slutio očev nemir koje se javljao sa prvim snijegom. Kad ga hladnoća prikuje među četiri zida male sobice. Radovao sam se proljeću kako bi otac mogao nešto da radi i zaradi.

Poznaću proljeće u kakvom pupoljku što kucka na mali prozor i gleda me zelenim okom. Po prvoj visibabi koja nikne nasred puta, pa se nakrivi uplašena od mojih opanaka kad pohitam u školu:

- Hej, Bačko! Nemoj slučajno da me nagaziš!

Prolazili su dani, a takvih tragova nigdje nisam uočavao. Provodili smo ih u dosadi i besposlici, ili je svako od nas jurio za nekim svojim poslom. Već i zaboravismo na naše planove da dočekamo proljeće i dojavimo ostalima, a ono iznenada ključne na prozor:

- Ehej, ljenčine! Evo mene. Opet sam vas prevario...

I, zaista: skočimo na prozor, a na blagom povjetarcu se ljuļaju grane kao ispružene ruke. Prsnule na njima čahure poput zelenih pužića, a iz njih se izvijaju mladi listovi.

- Evo i nas, Bačko!

Osjetim ga u vazduhu, u cvrkutu ptica i vjetru, svuda. Kroz odškrinut prozor: miriše iz gaja jagorčevina.

- Evo i mene, Bačko!

To su sve znakovi proljeća.

U proljeće oživi šareni životinjski svijet. I uvijek mi je čudno bilo kako je taj svijet tako blizu, a da niko nikome ne smeta u njegovom prostoru. Kad osjetim taj život kako se počne buditi, utrčao bih u kuću i prvi javio.

- Oče, došlo je proljeće!

Rizo Džafić

Razgovor o tekstu

U čemu su se djeca takmičila?
Koji su bili znaci proljeća?
Kako je dječak razgovarao sa visibabom?
Kako se proljeće najavilo?
Po čemu se poznaje da je proljeće došlo?
Kome je dječak želio prvo najaviti proljeće?
Kako se vi radujete proljeću? Zašto?
Koji se važni događaji dješavaju u proljeću?

PRIČANJE DOŽIVLJAJA - Svi mi imamo u pamćenju neke događaje i zbivanja koja nam obilježe jedan period u životu. O nečemu možemo govoriti ako je šaljivo i jednostavno, ali o teškim trenucima nismo uvijek hrabri govoriti. Zato ćemo za pričanje izabrati jedan zajednički događaj sviju nas u školu.

Svake godine škola obilježi Dan škole. Dešava se velika organizacija koja uključuje nastavnike i učenike. Pričajte vi sa datim uvodom u radnju:

Kako se zove tvoja škola i gdje se nalazi?

Kojeg je datuma Dan škole?

Kojim povodom je taj dan izabran?

Danas je bio Dan škole. Organizovana je velika svječanost na kojoj su prisustvovali direktor, gosti, nastavnici i nastavnice, roditelji, djede, nane i učenici i učenice...

VI NASTAVITE DALJE!

Da li razmišljate o Zemlji punoj igračaka i slatkiša?
Postoji li ta Zemlja?
Mislite li da ona postoji u našoj mašti?

PRODAVAOC OSMIJEHA
(odlomak iz romana)

Rano izjutra, dok su još svi spavali, naš junak se spremio i krenuo kroz polje, ostavljajući iza sebe grad koji je bivao sve manji. Išao je prilično dugo, a da se uopšte nije zaustavljao, sve dok na jednoj livadi nije primjetio mnogo bijelih cvjetova koje nije poznavao. Odmah je sišao s puta u želji da svaki cvijet vidi, dotakne ili pomiriše. Ali, kako ih je bilo doista mnogo, dotakao je tek nekoliko njihovih bijelih glavi-

ca, jednu po jednu, i zaključio da su svi gotovo isti. Dok je pokušavao da uoči bilo kakvu razliku među njima, iz livade ga je iznenada prenuo jedan glasić:

- Ti si pčela?

- Nisam - reče Ha-ha-ha zbunjen, jer nikad nije čuo da biljke govore, osim u bajkama koje su mu izgledale prilično glupe. - A ko si ti?

- Ja sam Bijela Rada. Tako piše u našim knjigama. I svi ovi cvjetovi naokolo su Bijele Rade. Mi smo jedna velika bijela porodica. A ti, kako to da nisi pčela a ideš od cvijeta do cvijeta?

- Rekao sam ti da nisam pčela. Pčele su neusporedivo manje, imaju krilca i spadaju u insekte. - Ha-ha-ha to izgovori kao neko kom je već bilo preko glave takvih pitanja, što Bijela Rada nije ni primjetila.

- Ipak si išao od cvijeta do cvijeta.

- To je zato što sam radoznao kao i ti. Volim da posmatram. A jesi li ti ikad vidjela neku pčelu?

- Nisam - reče Bijela Rada. - Ja sam se tek jutros rodila. A ko si ti ako već nisi pčela?

- Ja sam dječak i ne spadam u insekte - izusti Ha-ha-ha glasno, gotovo svađalački, jer nije podnosio takva pitanja.

- Pa u što onda spadaju dječaci? - navaljivala je Bijela Rada, koja uopšte nije primjećivala dječakov povišen ton.

- U knjigama stoji da spadaju u ljude.

- U ljude! - čudila se Bijela Rada. - A gdje žive ti tvoji ljudi, na kojoj livadi?

- Ljudi ne žive na livadama, nego u selima i gradovima. Stanuju u kućama i bave se raznim zanimanjima.

- Aha! Sad mi je jasno. A šta su to kuće?

- To su kutije, veće i manje. Unutra spavaju ljudi i one ih štite od kiše, hladnoće, zvijeri i pogleda. Bogatiji ljudi imaju veće "kutije", toplije i raskošnije, a siromašni manje. Mislim da ti je ovo dovoljno za sada. Ti si se tek jutros rodila i morat ćeš da pitaš ponešto i druge.

- A gdje da nađem druge?

- Ne treba da ih tražiš. Ti si cvijet i ne možeš da hodaš. Drugi će i sami naći. Zdravo, idem!

- Čekaj - zaustavi ga Bijela Rada. - Htjela bih još da znam vole li ljudi cvijeće?

- Vole, ali se cvijeće kod njih veoma dosađuje. Drže ga usamljenog u malim posudama sa zemljom koje se zovu saksije - reče na kraju Ha-ha-ha i krenu. Sav u tim mislima žurno je naletio na poljskog miša.

- Zdravo - rekao je poljski miš.

- Zdravo - rekao je i Ha-ha-ha zbunjen. - Ali otkud ti znaš moj jezik?

- Ja ne znam tvoj jezik, dječače, nego ti moj. Samo djeca mogu razumijeti ono što govore životinje, trave ili oblaci - objasni mu ovaj, i njemu tek tad bi jasna ta djetinja moć, bez koje se ne bi ni mogao onako narazgovarati s Bijelom Radom i ostalim biljnim stvorenjima na koja je putem nailazio.

- Dobro, pa da se i upoznamo - reče naš junak. - Ja sam Ha-ha-ha i tražim Zemlju vječnog djetinjstva jer neću da odrastem.

- A ja sam Flo i ne tražim nikakvu zemlju - predstavio se i poljski miš. - Za mene bi bilo suviše rizično putovati.

- Zašto rizično? - upita Ha-ha-ha.

- Zato što ja pripadam ovom polju i jedino na njega mogu da budem naviknut. Ti ćeš prolaziti kroz neke krajeve u kojima vladaju moji rođaci i tako ćeš to i sam moći da shvatiš. Oni su vođeni, šumski ili kućni miševi, i svi su negdje prilagođeni.

- A šta ti to znači „prilagođeni?“ - upitao je Ha-ha-ha.

- To znači ono kad pitoma ruža ne čezne za divljinom koju ionako ne poznaje. Da li si razumio?

- Ne.

- Onda ovako: to znači, najprostije rečeno, živjeti tamo gdje ti je mjesto.

- Aha! Sad razumijem. To je ono što je trebalo da ja budem među ljudima. Flo se zadovoljno osmijehnu kad je primjetio da je dječak razumio. Pri tom nije ni pokušavao da prikrije simpatiju, kakva se pokazuje jedino prema onima za koje se može reći da su doista drage osobe. Zatim reče veoma ozbiljno:

- Pa ti ni u polju ne bi mogao da živiš.

- Ne bih. I polje je vlasništvo odraslih ljudi. I u njemu bih morao da odrastem, a onda bih slagao i sebe i Fler.

- To je cvijet? - upita Flo.

- Koje?

- Pa „fler“. Čuo sam tu riječ od jednog dječaka koji je bio iz neke daleke zemlje.

- Ne, to je jedna djevojčica. Ni ona ne želi da odraste. Obećao sam joj da ću naći tu zemlju, i ne smijem da je izigram.

- Obećanje je obećanje. Ti odgovaraš za svoje riječi ako ih ne ispuniš. Vjerujem da nećeš izigrati Fler.

- Neću - obeća Ha-ha-ha. - Zato ću morati da požurim. Vrijeme je za mene dragocjeno i pazit ću da ga ne gubim više nego što moram.

- To znači da ćeš i mene ostaviti - zaključio Flo. - Bit ću pomalo tužan, ali to nije važno. Ti moraš putovati.

- Ostavit ću te - reče Ha-ha-ha. - Ali ne zato što te ne volim. Zadržavanje je suviše opasno.

Poljski miš ga je dobro razumio. U njegovim očima zablistale su dvije suze, koje su se za tren pretvorile u drago kamenje.

- Evo ti ove suze - rekao je. - One će te voditi kroz opasne predjele. Ako se nađeš u nekoj opasnosti, dovoljno je da baciš jednu pa da opasnost odmah prođe. Zapamti da se samo dva puta možeš osloniti na mene. Još nešto, sedam žitnih polja odavde živi kraj rijeke moj rođak Klo, riječni miš, koji će možda znati ponešto da ti kaže o Zemlji vječnog djetinjstva. Ako ni on ne bude znao, onda vjerovatno poznaje nekog ko zna. Sretno!

Odlazeći, Ha-ha-ha se i ne osvrnu na svog malog prijatelja. Bojao se valjda da i sam ne zaplače.

Odmah zatim ubrzavao je korak, i to iz ovih razloga: zato što se u brdima nije osjećao sigurno, zato što je već padao mrak i zato što je imao strahovitu potrebu da spava. Možda su predjeli kroz koje je prolazio bili čak i čarobni, ali, sve i da jesu, on je bio potpuno isključen i nije ih ni primjećivao. Tek izjutra, kad se probudio u nekom sjeniku do kog nije ni znao kako je došao, stvari su oko njega ponovo dobivale neko značenje.

- Gdje sam ja to, i ko ste vi? - pitao je čovjeka koji je sjedio pored njega.

- Još uvijek si na Putu Sreće, dječčače - odgovorio sam mirno, pokušavajući da se nasmiješim.

- Ali, ko ste vi? - ponovo upita Ha-ha-ha, onako kako pitaju oni koji su zbunjeni i uplašeni.

- Ja sam onaj koji zna sve o tvom putu u Zemlju vječnog djetinjstva - nastavio sam, a onda počeo da pjevušim:

„Zamisli zvijezdu koja pada i ti ćeš je vidjeti ako si dijete“.

- Vi... Vi ste ukrali moju pjesmu - zamucio je. - Tu sam pjesmu čuo jednom pored rijeke, i sad je ona moja.

- Ja nisam ništa ukradio - rekao sam.

- Ali vi ipak pjevate moju pjesmu, i to je isto - reče Ha-ha-ha pomalo ljut.

- Tu pjesmu pjevaju svi oni koji su nekada bili na Putu Sreće, pa i ja - rekoh, na što on skoči ushićen. Vjerovatno je pretpostavljao da ja mnogo više znam o Zemlji vječnog djetinjstva nego svi oni koje je do tog trenutka sreo.

- A hoćete li mi reći gdje je zemlja koju tražim? - pitao je.

Pravio sam se da ne razumijem pitanje, jer sam htio da se malo našalim s njim.

- Koja to zemlja koju tražiš? - rekoh.

- Zemlja vječnog djetinjstva - navaljivao je on.

Nisam znao kako da mu odgovorim, a da ne izazovem sumnju u njegovoj glavici. Zato sam prvo razmislio i rekao:

- Ona je u tebi i ispred tebe. Postoji mogućnost da je prepoznaš ako dovoljno vjeruješ u nju.

- Oh! Vi govorite kao Žmuk, jedan mudri miš. A jeste li bili tamo?

- Već sam ti rekao da sam bio na Putu Sreće, ali to je bilo tako davno. Vjerujem da je Zemlja vječnog djetinjstva još uvijek isto onako lijepa - odgovorio sam.

Iako sam mu dao sasvim neodređen odgovor, ipak je izgledalo da je Ha-ha-ha zadovoljan. U njegovim očima blistale su dvije velike suze, po kojima sam shvatio da jedino djeca ostaju lijepa i kad plaču.

Putovali smo tako zajedno dva dana. Trećeg dana morali smo se razići. Na mjestu gdje se račvao put, koje je bilo gotovo isto kao ono raskršće na kom je Ha-ha-ha odabrao Put Sreće, trebalo je da skrenem lijevo. Kad sam mu rekao šta namjeravam, počeo je da plače.

- Zašto ne mogu s tobom - pitao je.

- Zato što nam od sada put nije isti. Mi, odrasli, imamo svoj put, a vi, djeca, svoj - rekoh.

-Znači, a ti ideš Putem Mudrosti - reče dječak.

- A ti i dalje Putem Sreće - nasmijah se. - Sretno, Ha-ha-ha.

- Sretno i tebi! - odvrati on, i krenu svojim putem, osvrćući se na mene onako kako to rade prijatelji.

Husein Dervišević

račva - razdvaja

Razgovor o tekstu

O čemu je dječak Ha-ha-ha razgovarao sa Bijelom radom?

Šta je Ha-ha-ha tražio?

Šta mu je rekao poljski miš Flo?

Kako mu je pomogao?

Za koga je dječak htio otkriti Zemlju vječnog djetinjstva?

Šta mu je rekao čovjek kada se Ha-ha-ha probudio?

Kako se zvao put na kojem je dječak išao?

Kako je dječak otkrio da čovjek zna o Zemlji vječnog djetinjstva?

Gdje su se razišli?

Šta mu je čovjek objasnio kada su se razišli?

Zašto je dječak bio tužan?

Da li bi i vi željeli da postoji Zemlja vječnog djetinjstva?

Kako je zamišljate?

PREPRIČAVANJE SA PROMJENOM KRAJA PRIČE - Ova je priča veoma lijepa. Odlomak je iz romana „Prodavaoc osmijeha“. Kako bi sami zadovoljili svoju znatiželju i maštu, možete prepričati ovu nezavršenu priču tako što ćete po vašoj želji napisati kraj koji bi vi poželjeli da se desi na Putu sreće.

Biće vam interesantno kako ste vi razmišljali, a kako pisac ove knjige. Radove pročitajte u razredu i uporedite svoje ideje i maštu. Kako bi uporedili kraj priče sa krajom koji je napisan u ovoj knjizi, predlažemo vam da nabavite ovu knjigu i pročitate.

PISANJE RAZGLEDNICE - Razglednice pišemo kada se nekom želimo javiti s putovanja. Kompozicijski sadržaj čestitke je isti sa razglednicom: uvodna rečenica, pozdrav, potpis. Red kojim se piše razglednica:

1. Ime kome se obraćamo, naslovljavanje. (Dragi mama i tata...)
2. Poruku ili osjećaj kako vam je tamo odakle šaljete razglednicu.
3. Završavamo popisom. (Voli vas vaš...)
4. Estetski izgled. (uredan i jasan rukopis)
5. Pisanje adrese. (ime i prezime primaoca, ulica, broj, mjesto, grad, država)
6. Ponoviti pravila pisanja velikog početnog slova vlastitih imena, ulica, mjesta, grada.
7. Moramo nalijepiti poštansku marku.

ZADATAK - Zamisli da si na zimovanju i napiši jednu razglednicu drugu ili drugarici.

Sa koje strane počinjemo čitanje teksta, sa lijeve ili desne?
Kako bi zvučalo naopako čitanje? Probajte.

IZOKRENUTA PRIČA

Tek je brdo izišlo iza sunca, a krevet skoči iz prostranog čiče, navuče noge na opanke, stavi glavu na kapu i otvori kuću na vratima.

- Gle, noćas je zemlja dobro pokvasila kišu! - začuđeno progunda brk sučući čiču, pa brzim dvorištem požuri niz korake, istjera štalu iz krave i reče:

- Rogata livado, idi pasi u zelenoj kravi, a ja ću noge pod put, pa ću poći u drva da donesem šume.

Čiča stavi rame na sjekiru i namignu babom na svoje oko.

- Bako, skuvaj u jajetu četiri lonca dok se posao vrati s čiče. Danas će ručak slatko pojesti starca.

Put raspali niz čiču dižući svojom širokom prašinom oblake opanaka. Od toga se uplašiš neka kola, pa u trku izvrnuše konje, a uzda ispusti kočijaša i bubnu ledinom o leđa.

Događaj se uplaši od ovoga neobičnog čiče i opruži polje preko nogu jureći brže nego brdo preko zeca. Najzad, kad je bacio sebe ispred pogleda, od zuba mu zacvokota strah i glava mu se diže na kosi: iz obližnjeg vuka virila je krvoločna šuma!

- Au, sad je bostan obrao čiču! Obuzet ludim starcem, naš ti strah preskoči preko čakšira i podera trn, pa brže od polja potrča preko zasijane zvijezde. Pred kućnom babom dočeka ga vjerni prag.

- Tako mi svetog vuka, eno nedjelje u šumi! - viknu glasina hrapavim čičom.

Kuća se prepade, uskoči u babu i zaboravi ključ na vratima, a siroto drvo pope se na čiču i gore se uhvati granom za ruke očekujući dvorište da dojuri u vuka.

Razgovor o tekstu

Može li krevet da skoči iz prostranog čiče?

A ručak da pojede starca?

Da li baba može skuhati u jajetu četiri lonca?

Kako se to drvo popelo na čiču?

Da li ste primjetili koliko je izokrenuta ova priča?

Branko Ćopić

ZADATAK - Ova je priča pretrpjela je zemljotres, pa je u njoj sve ispreturano. Pokušajte da vi svaku riječ vratite na njeno pravo mjesto. Kada vratite sve na svoje mjesto, prepisite priču ćirilčnim slovima i vježbajte izražajno čitanje.

PRIČANJE PO DATIM RIJEČIMA - pročitaj riječi ispod i otkrij iz koje su priče.

šupa
kraljica
djeca
kolač sa rumom
priča
teta Ćosa
suze
maramica
starački dom

Kako ste otkrili iz koje priče su ove riječi? U svakom tekstu nekoliko riječi su glave ili tematske (natuknice) po kojima se određuje redoslijed događaja. One se još zovu poticajne jer služe kao poticaj za pisanje, stvaranje priče.

Po sljedećim riječima pokušajte i vi napisati priču. Budite pisci. Pratite pravila ispod:

škola	sram
dječak	učenje
bolest	petica
izostanci	učenici
roditelji	pomoć
učiteljica	povratak
jedinica	radost
zabava	

1. Pročitajte riječi;
2. Za svaku riječ prvo usmeno kažite svoje ideje;
3. Likovima dajte imena, izgled;
4. Njihova osjećanja;
5. Mjesto i vrijeme događaja;
6. Naslov priče;
7. Pokušajte sastaviti priču i na kraju napišite u svesku.

Da ponovimo pravila za dramsko čitanje.
Volite li postati glumci?

REUMATIČNI KIŠOBRAN

KIŠOBRAN: *(polako i teško se otvara; kašljuca)* Joj... Kako to boli. Svako jutro se sve teže otvaram. Jednog dana se više neću moći ni pomaknuti. Onda će me jednostavno baciti u smeće. Adio, stari, odslužio si svoje. Nitko neće ni pomisliti koliko se kiše izlilo na moja leđa... *(Kašlje)* Ta prokleta dosadna kiša. Ona mi je kriva za reumu. *(Jako kašlje)* Koliko sam prehlade zbog nje navukao, koliko hunjavice i

gripe. Ali najgore je sa tom reumom. Da mi se bar dobro isunčati, bilo bi mi lakše. Ali ne, kišobran ne smije ići van po suncu, svi bi mu se smijali. Kad je lijepo vrijeme, on mora čučati u mračnom ormaru. Izgleda da me takav crni dan čeka i danas. Evo, da pogledam kroz prozor... Sunce će svaki čas izići, sve će preplivati svjetlo i toplina, a ti, kišobrane, u mračni, hladni ormar. *(Kašlje)*.

ŽUTI CVIJET *(nalazi se s ostalim cjetovima ispod prozora)*: Tko kaže da se moraš zatvoriti u kuću?

NARANČASTI CVIJET: Izađi i ti u šetnju.

BIJELI CVIJET: Sunčaj svoje bolesne kosti. Bit će ti lakše.

KIŠOBRAN: Ali što je vama, cvjetovi? Zaboravljate tko sam ja. Obični crni kišobran. *(kašlje)*

ŽUTI: To sad nije važno. Hajde, izađi van!

KIŠOBRAN: Kako ću ovako ružan, crn i još k tome star?

ŽUTI: Dosta s tim tvojim glupostima! Kao da su svi na svijetu lijepi i mladi.

KIŠOBRAN: Ali tko je ikada vidio kišobran da šeta po suncu? I crni kišobran!

PLAVI: A da si suncobran, bi li onda izašao?

KIŠOBRAN: Naravno da bi. Ali ja nisam suncobran i gotovo. Nemamo više što o tome pričati.

ŽUTI: Bez brige, prijatelju, ti ćeš uskoro postati suncobran. Lijepi šareni suncobran. Sagni se malo... Pokljanjam ti svoju žutu boju. Žutu kao izlazak sunca. *(Dok to žuti cvijet govori, dotle jedan rekviziter pribadačem pričvrsti na kišobran dva žuta kolaž papira)*.

KIŠOBRAN: *(zbunjeno)* Hvala ti žuti cvijete, ali ja... *(kašlje)* Ja ne znam što ću s tvojom bojom.

NARANČASTI: Nemoj još zahvaljivati. Samo čekaj i gledaj. Ja ti dajem svoju narančastu boju. Narančasta kao što je zalazak sunca.

BIJELI: A ja ti dajem svoju bijelu boju. Bijelu poput snijega...

LJUBIČASTI: Od mene primi ljubičastu boju. Ljubičastu kao sumrak nad usnulom planinom.

PLAVI: Od mene plavu boju. Plavu kao tajnovito i šutljivo more.

KIŠOBRAN: (*ushićen je i zbunjen*) Pa ja... Sam postao suncobran! Pravi suncobran!

ŽUTI: Da, divni šareni suncobran.

KIŠOBRAN: Kostu me više ne bole, evo, mogu se tako lako kretati. Ni prehladen više nisam. Hvala vam, cvjetovi, vi ste promijenili moj život, vi ste...

LJUBIČASTI: Nemoj nam toliko zahvaljivati. Radije odmah otiđi u šetnju, iskoristi sunce.

KIŠOBRAN: (*vrti se radosno*) Ići ću na šetalište uz obalu. I na plažu ću ići. Ljubit ću se sa svakom sunčevom zrakom. Kakva li je sreća biti suncobran! Ju-huuu!

Željka Horvat-Vukelja

Razgovor o tekstu

Kakav je ovo bio kišobran?

Ko mu je bio kriv za njegovo bolesno stanje?

Šta je pozeleo?

Ko mu je ispunio želju?

Šta su cvjetovi poklonili crnom kišobranu?

Kakav je postao?

Kako se osjećao kišobran u novoj odjeći?

Kojim riječima je to pokazao?

Da li ste i vi bili u situaciji da pomognete starijoj bolesnoj osobi?

IGROKAZ - (dramski tekst) je književni tekst napisan za izvođenje na pozornici. Napisan je u obliku razgovora glumaca, odnosno dijaloga. Likove glume glumci na sceni koji nauče tekst. Igrokaz može biti napisan u stihu kao pjesma i u prozi kao tekst.

ZADATAK - Ovaj igrokaz nam je pravi primjer šta možemo uraditi i mi ljudi sa starim stvarima. Kada stare neupotrebljive stvari uredimo, obnovimo i stavimo ih u neku novu funkciju ili za korist, kažemo da je to reciklaža. Tako primjenjujemo jedno od pravila Eko-kulture. Možete od ove priče dobiti ideju za neki drugi predmet kako je razmišljao o svojem odradjenom roku trajanja, kako ste ga vi pronašli, razgovarali o njegovoj tugi i na kraju pronašli rješenje da ga opet stavite u upotrebi. Jedan od mogućih naslova može biti: *Stara šerpa, Tužni šešir, Zarđali bicikl* itd.

PISANJE POZIVNICE - Kada napišete vaš igrokaz, lijepo bi bilo i spremi ga za dramtizaciju. Ako želite i publiku onda je trebate i pozvati. Pozivnica je vrsta pismenog teksta koja se koristi za pozivanje nekoj svječanosti, školskoj priredbi, promociji knjige, prvo izvođenje vaše drame, porodičnom veselju, rođendanima itd.

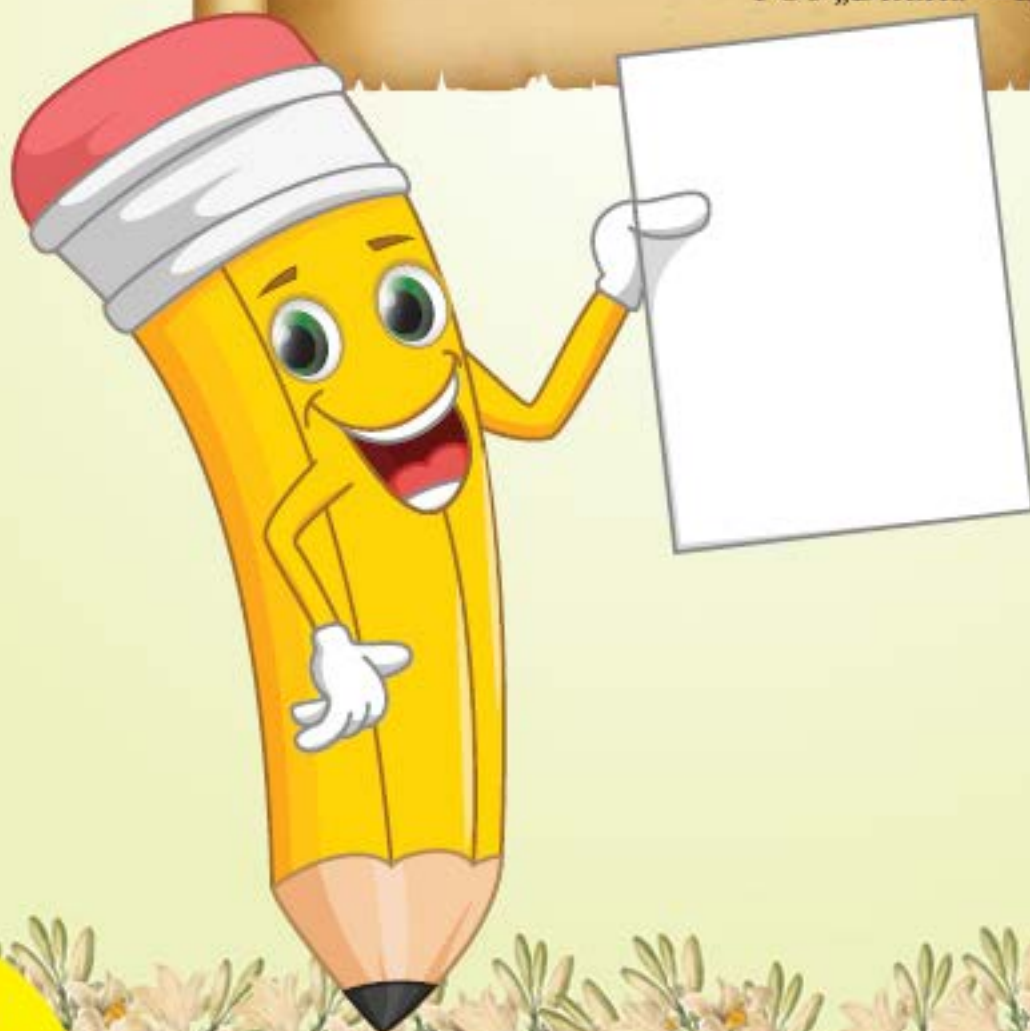
Za tu namjenu možete napisati pozivnice za roditelje, nastavnike/ce i učenike/ce.

Evo jedan primjer:

Pozivamo Vas da prisustvujete na priredbi
povodom Dana Bošnjaka Republike Makedonije

„U sehari te nosim“

28. IX 2015. g. , 11 sati
POŠ „Ditura“ - Ljubin

KUTAK ZA MUDRI TRENUTAK

NARODNA KNJIŽEVNOST

Narodna književnost se zove narodna, ne samo zato što ju je stvarao narod, već i zbog toga što izražava - saopštava, kako je živio narod, njihove navike i običaje, šta ga je sve kroz život pratilo, o čemu je razmišljao, čega se plašio, šta je volio, zbog čega je tugovao i patio.

Narodna književnost se dijeli na: prozu (tekstovi, priče, basne, bajke, pripovijetke) i poeziju (u stihu, pjesme). U sljedećem dijelu imate prilike pročitati nekoliko tekstova narodne književnosti koji govore o narodnoj mudrosti koja može i vama koristiti. Čitajte ih sa uživanjem, razmišljanjem i mudrovanjem. Na kraju imate izreke i poslovice koje možete izabrati prema sadržini tekstova i protumačiti poruku.

ZADATAK - čitajte vašim ukućanima, posebno nani i djedi. Oni će vam najbrže pomoći da izaberete odgovarajuću poslovicu za tekstove.

СВИЈЕТУ СЕ НЕ МОЖЕ УГОДИТИ

Један човјек, идући из вароши кући, јахао на магарцу, а његов син, момчић од десетак-петнаестак година, ишао пред њега пјешнице. Сретне их један човјек и рекне:

- То није право, брате, да ти јашеш, а дијете да иде пјешнице; твоје су ноге јаче од његових. Онда отац сјаше с магарца и посади сина на њ.

Мало даље сретне их други човјек, пак рече: - То није лијепо, момче, да ти јашеш, а отац да ти иде пјешнице, твоје су ноге млађе.

Онда узјашу обојица и пођу мало тако, али их сретне трећи човјек, пак рече:

- Каква је то будалаштина: два матора магарца на једној слабој животињи! Право би било да човјек узме батину, пак да вас обојицу шћера.

Онда сјашу обојица и пођу пјешнице, отац с једне стране, син с друге, а магарац у сриједи.

Сретне их четврти човјек, пак рече: - Ала сте ви чудна три друга! Зар није доста да двојица иду пјешнице? Не би ли лакше било да један од вас јаше? Онда отац рече сину:

- Ми смо обојица свакојако јахали на магарцу, сад ваља да магарац јаше на нама. Пак онда обале магарца на земљу, те му један свеже предње ноге, а други стражње, па га онда узму на колац међу се и тако га понесу.

А кад се људи који су их сретали и стизали стану сад још више смијати и чудити, онда отац, уједанпут, бацивши магарца на земљу и почевши га дријешити, повиче:

-Та онда је сваки човјек луђи од овога магарца који оће свему свијету да угоди. Ја ћу са мојим магарцем да чиним како сам и најприје по мојој вољи чинио, а људи нека говоре шта им драго.

Па онда узјаши на магарца, а син поред њега пјешнице, и тако отиђу кући.

Народна приповијетка

варош - град

батина - дрвени дебели штап

Разговор о тексту

О чему се говори у овој причи?

Шта су пролазници говорили оцу? Зашто?

Да ли их је отац послушао?

Шта је на крају закључио?

Да ли можете открити поруку ове приче?

Колико можете искористити ову пословицу у тумачењу значења ове приче:

ТЕШКО КУЋИ У КОЈОЈ СЕЛО СУДИ.

Народне приче су пуне народне мудрости. Оне су измишљене из живота људи, а вештији појединци су их преточили у интересантне приче чија се вриједност не губи.

Ове приче носе поруке које нас подучавају на бољи и паметнији живот. Ове приче су познате и код других народа и све имају исту мудру вриједност без разлике на који су језик написане.

ПРИЧАЊЕ ПРИЧЕ - Напишите и ви причу са садржином која ће носити исту поруку у датој пословици. Можда би прича могла започети са сљедећом реченицом:

„Ријешао сам да пишем причу...“

MAGARAC

Jednog dana seljaku je magarac upao u bunar. Životinja je satima žalosno zavijala i seljak je pokušavao da smisli šta da učini. Na kraju je zaključio da je životinja stara, i da bi on ionako trebalo da zatrpa bunar; nije mislio da je magarac vrijedan spasavanja. Pozvao je sve svoje komšije u pomoć. Svaki od njih je uzeo lopatu i počeo da baca zemlju u bunar. Magarac je shvatio što se događa i prestrašeno je zavijao.

Međutim, ubrzo je utihnuo. Nakon nekog vremena seljak je pogledao u bunar i prizor ga je iznenadio. Sa svakom lopatom zemlje koja je pala na njegova leđa magarac je činio nešto nevjerovatno: otresao je zemlju sa sebe i zakoračio na nju. Kako su komšije nastavile da bacaju zemlju na životinju, on je svaki put otresao sa sebe i na nju zakoračio. Svi su se začudili kada je magarac zakoračio preko ivice bunara i otkasao dalje.

Svaki od naših problema je odskočna daska. Možemo da izađemo iz najdubljih bunara tako što nikada nećemo stati i odustati!

Narodna priča

MUDRI SELJAK I PAMETNI GRAĐANIN

Gonio putem seljak konja i na konju dvije vreće. Sustiže ga jedan uglađen građanin te upita:

- A šta ti je to u vrećama?
- U jednoj je žito, a u drugoj kamenje - odgovori seljak.
- A šta će ti kamenje? - opet će građanin.
- Da mi ne kriva tovar! - mudro će seljak.
- Ama, zamila Boga - reče građanin - kakva ti je ta pamet, pa da zaludu goniš vreću kamenja. Zar ti nije bilo lakše da žito u dvije vreće raspoloviš, pa tako natovariš i opet tovar ne bi vago, a duplo bi bio lakši!

- E, Bogami ima zapravo - reče seljak - ja se nikad ne bi toga sjetio. Vala si ti neka pametna glava. Nego deder mi pomози pa da tovar pretovarimo. Pa ti seljak zastavi konja, spusti tovar, istrese kamenje, raspolovi žito u dvije vreće, opet natovari, pa nastaviše put.

- Sami Bog te meni posl'o, - reče seljak građaninu - vidi se na tebi da si pametan i u svemu zgodan. De mi bogati reci kol'ko ti imaš konja?

- Nijednog? - reče građanin.

- A krava?

- Nijednu!

- Ovaca?

- Ništa!

- Kuću, belćim, imaš?

- Nemam, u jednog sam trgovca pod kiriju! - odgovara građanin.

Kad to ču, seljak zastavi konja, bez riječi raspremi tovar, skide vreće, svo žito sasu u jednu vreću, a u drugu nakupi kamenja te opet natovari konja kako je prije bilo.

- Ama, šta to uradi!? - upita građanin.

- Bježi od mene hiljadu konaka, i ti i ta tvoja pamet - reče seljak - ja vako gonim ima pedeset godina, ko što su mi babo i djed gonili, pa imam i kuću, i konje, i krave i ovce, a ti ni kučeta ni mačeta. Da te poslušaj, bi i ja, dina mi sve što imam izgubio! - reče mudro seljak.

Narodna priča

SIN RASIPNIK

Bio neki čovjek pa imo nekoliko sinova, koji su ga dobro slušali, osim jednog koj nije volio da radi, a volio je da puno troši. Govorili su to njemu da to ne valja, al' on nikako da se uhaviza.

Tako jedne prilike kad su kupili sijeno otac reče:

- Ja ću sam na plast, a vi svi bacajte sijeno!

Do pola plasta sinovi su bacali sijeno, a otac je nogama gazio. Kad je bilo od pola plasta oni su i dalje bacali, a otac je nogama i vilama obarao sijeno na zemlju, dok će ti onaj sin što nije slušao:

- Ama, babo, dokle ćemo vako, ako ti budeš vraćo sijeno nikad nećemo završiti; mi svi ne meremo nabacati kol'ko ti moreš zbaciti!?

- E tako je sine i u nas u kući, mi svi ne meremo nanijet koliko ti moreš raznijet, mi svi ne meremo zaraditi koliko ti moreš potrošiti - reče mu babo, a sin vidje da više nema kud i obori glavu.

Narodna priča

MIŠ I LEMEŠ

Ono bili nekakvi čobani pa čuvali ovce. Svi su čuvali svoje, samo je jedan bio fukara pa čuvo tuđe. Pa kad bi se saberi oko vatre svi su čobani nešto govorili, ko je đe i šta vidio i čuo, pa dođe red i na onog čobana što je tuđe ovce čuvo, pa reče:

- Nećete mi vjerovati šta ću vam ispričati, al', eto da ispričam, pa ko hoće nek' vjeruje, pa veli - imo sam jedan jandžik od kozije kostrijeti, kad jednu noć, došo miš, pa grickaj, grickaj, ma, voliki je on komad, ko dlan, na njemu progrizo.

- Ma, bježi, šta ti znaš,- vele mu čobani - đe će miš kostrijetni jandžik progrist, daj sjedi i šuti!

Šta će čoban, hud i jadan, zgrbi se i prišuti.

Zeman po zeman, prođe dosta vremena, čobani se zamomčiše i poženiše, skućiše, pa i ostarješe. Pa i onaj čoban fukara malo po malo postade najbogatiji čovjek u selu pa ga i za muhtara postaviše. Svi su jedva čekali da ih muhtar u svoju kuću na sijelo pozove. Tako jednu noć, dok su prali ruke i brisali brkove i brade od masne muhtarove sofre, neko zavika:

- E, der te ljudi da nam muhtar štogod ispriča!

- Nećete mi vjerovati - veli muhtar - što ću vam ispričati; imo sam jedan gvozdeni lemeš gori na tavanu, kad jednu noć došo miš, pa grickaj, grickaj, ma voliki je on komad, ko dlan, na njemu progrizo...

- Jest vala, hoće to, - povikaše u glas prisutni - hoće miš, bezobrazna je to životinja!

- Ma šta jest, ma šta hoće!? - skoči muhtar - Dok sam bio bijeda i fukara nije mi mogo miš ni kostrijetnog jandžika progrist, a sad kad sam zabogatio i zaimo, sad velite more miš i gvožđe jest!

Narodna priča

jandžik - torba od kozije dlake (kostrijeti)
lemeš - gvozdeni dio ralice, ralo, raonik
muhtar - starješina mjesta

NASRUDIN HODŽA I KADIJA

Priča se, kako je neki kadija uvijek zvao Nasrudin hodžu, da mu dođe u posjete, ali mu on nije htio nikada doći. Zato kadija jedamput nagovori svog ćatiba, da štogod naljuti hodžu, neće li on doći, da ga tuži. Iza toga do malo vremena ugleda ćatib hodžu na pazaru, gdje nešto krupnije. Ćatib se došulja do hodže, te mu iza leđa odvali podobru ljosku, a onda tabanima vatru i pobježe. Hodža potrči za njim, ali on uteče i negdje se sakri. Sjutradan dođe hodža kadiji u mehćemu. Kad uniđe, ustade kadija prema njemu na noge govoreći mu:

- Hodi, hodža, sjedi, otkada mi nijesi došao!

- Neću sjediti, već sam došao da tužim ovoga tvoga nesretnika, - i pokaže prstom na ćatiba. - Jučer mi odvali šamar, bi gajri hak, nasred ćaršije.

Na to se kadija okrene ćatibu i zapita ga:

- Jesi li ošinuo hodžu šamarom?

- Jesam. - odgovori ćatib.

- A zašto? - zapita kadija.

- Efendum, u mene ima jedna mahna, a to je: dođe mi svakog mjeseca, pa moram ošinuti šamarom koga prije dohvatim. I jučer mi dođe ona moja mahna, pa, pošto je hodža bio najbliži, njega ja udarih i odoh svojim putem.

Na to kadija dohvati ćitab, otvori ga i prevrnu nekoliko lista pa će ćatibu:

- Ovdje piše, da dadeš hodži haka četiri pare, što si ga udario, a on neka tebi halali.

- Nemam sitna. - reče ćatib.

- Pa idi razmijeni. - dočeka kadija, namignuvši okom na njega neka bježi. Ćatib ustade i ode.

Kadija će opet hodži:

- Sjedi, hodža, dok on donese pare.

- Mogu i stajati. - reče hodža.

Prođe dosta vremena, sat dva, a ćatiba nema. Viđe hodža, da ćatib ne će doći s parama, pa se primače kadiji, koji gledaše u ćitab smiješeći se. Priveza mu jedan šamar, što može bolje govoreći:

- Eto tebi svoj hak predajem! Kad dođe ćatib i donese četiri pare, neka ih dade tebi, ja nemam kada čekati.

To rekavši obode na vrata.

Narodna priča

Narodne priče - Govore o odnosima među ljudima, u porodici i u društvu. Imaju namjeru da pouče i usmjere kako da se živi i bori protiv ugnjetavanja svake vrste.

O čemu se govori u basnama?
Koja vam je omiljena basna?

LAV I MIŠ

Lav je bio umoran. On leže u hlad da se odmori i zaspa. Prolazeći tuda, miš reši da pretrči preko lava. Međutim, lav se probudi i ščepa miša.

- Je li, malecki? Zar se ti, kod tolike širine, usuđuješ da preko mojih leđa praviš put? Šta ćemo sada, govori? - viknu lav.

- Moćni lave - odgovori miš umijato. - Mnogo sam pogrešio, priznajem. Molim te da mi oprostiš. Nikada više neću to da učinim, ovo je prvi i poslednji put. Uostalom pomisli: kakva bi to slava bila za lava da ubije miša?

Lav se nasmiја i pusti miša zdravog i čitavog.

Posle nekoliko dana, lav se nesrećno uhvati u jaku mrežu koju su postavili lovci. Nije mogao da se izvuče, pa je rikao od jada i srdžbe.

To je čuo miš. Odmah je dotrčao. Kada je ugledao svog dobrotvora u mreži, nije gubio vreme. Počeo je da grize užad i malo po malo načinio dovoljno veliki otvor kroz koji se lav izvukao i tako izbavio.

- Kakve se čudne stvari događaju na ovom svijetu! - reče lav. - Ko bi ikad pomislio da i miš može da spase lava od smrti!

Narodna basna

ВУК И ЈАГЊЕ

Једном огладни вук и нигде није имао за себе уловити ручка него се привуче к једној авлији у којој су била затворена јагњад. Али никако није могао да ускочи него их је звао:

- О, јагњићи, моји младунчићи! Тако нам лијепе наше љубави, нека дође један од вас да ми извади кост што ми је запела у грло.

Одговоре му јагњад:

- Ми бисмо драге воље да је авлија отворена, него идемо звати чобане да отворе, и они ће ти најбоље и највештије кост извадити.

Narodna basna

KORNJAČA I ZEC

Kornjača i zec takmičili se u brzinu. Tako utvrde oni rok i mjesto, te krenu na put. Znajući da je rođen trkač, zec se nije toliko brinuo za trku nego leže kraj puta i zadrema. A kornjača, znajući svoju sporost, trčala je bez predaha. Tako ona prestigne zeca, koji je spavao, i dobije pobjedničku nagradu.

Basna nam pokazuje da se radom često postigne više nego prirodnim sposobnostima kada se zanemare i ne iskoriste.

Ezop

Narodne basne - U njima se, preko likova životinja, biljaka, predmeta otkrivaju osobine ljudi i ukazuje se na njihove nedostatke i mahanje kao razumnih bića. Pojedine životinje uvijek predstavljaju određene osobine čovjekove: vuk je zao i krvoločan, medvjed je trapav i glup, lav je snažan i nezavisan, lisica je lukava i prepređena, zec je plašljiv, jagnje je bezazleno i umiljato, mrav radan i neumoran. U basnama se saopštavaju situacije u kojima su razlozi i posljedice povezane. Često se sastoje iz dijaloga sa jasno naglašenom porukom.

DJEVOJKA CARA NADMUDRILA

siromaština“. Tada mu car dade trideset jaja i reče mu: „Ponesi ovo tvojoj kćeri i reci joj neka mi iz tih jaja izleže pilad, pak ću je dobro darovati, ako li pak ne izleže, hoću te staviti na muke“.

Siromah otide plačući u pećinu i kaže sve kćeri. Ona pozna da su jaja kuhana, i reče ocu da pođe odmoriti, a da će se ona za sve brinuti. Otac je poslušao i otide spavati, a ona dohvati pinjatu i nastavi na vatru punu vode i boba, a kad skuha bob, zovne ujutro oca i reče mu da uzme ralo i volove pak da ide orati pokraj puta kuda će prolći car, i reče mu: „Kad vidiš cara, uzmi bob sij, i viči: „Haj volovi, pomози Bože da rodi kuhani bob. Kad te car zapita kako može roditi kuhani bob, a ti reci: kao i iz kuhanih jaja izleći se pilad“.

Siromah poslušao šćer pa otide te stane orati; kad ugleda cara đe ide, on stane vikati: „Haj volovi, pomози Bože da rodi kuhani bob“. Čuvši car ove riječi, stane na putu i reče siromahu: „Siromaše, kako može roditi kuhani bob?“ A on mu odgovori: „Čestiti Care, kao i iz kuhanih jaja izleći se pilad“.

Stavi se car odmah da ga je kćer naučila, pa zapovjedi slugama te ga uhvate i dovedu preda'nj, pa mu onda pruži povjesmo lana govoreći: „Uzmi to, i od toga imaš učiniti guminu i jedra sva što je od potrebe za jedan brod; ako li ne, izgubićeš glavu“. Ovi siromah s velikijem strahom uzme povjesmo i plačući otide doma i kaže sve svojoj šćeri. Šćer ga pošalje da spava obećavajući da će ona sve to učiniti. Sjutradan uzme mali komad drveta, pak probudi oca i reče mu: „Na ti ovo drvo i ponesi ga caru neka mi od njega napravi kuđelju i vreteno i stative i ostalo što treba, pak ću ja njemu napraviti sve što naređuje“. Siromah poslušao šćer i iskaže caru sve kao što ga je ona naučila. Car čuvši ovo začudi se i stane misliti šta će činiti, pa onda dohvati jednu malu čašicu i reče mu:

„Uzmi ovu čašicu i ponesi tvojoj šćeri neka mi njom preseka more da ostane polje“. Siromah poslušao i plačući ponese šćeri onu čašicu i kaže joj sve što je car rekao. Djevojka mu reče da ostavi do sutra i da će ona sve učiniti, a sutradan zovne oca i da mu litru stupe i reče: „Ponesi ovo caru i reci mu neka ovijem zatisne sve izvore i sva jezera, pak ću ja presecati more“. Siromah otide i ovako caru reče. Car videći da je djevojka mnogo mudrija od njega, zapovjedi mu da je dovede pred njega, a kad je dovede i oboje se poklone pred njim, onda je car zapita: „Pogodi, djevojko, šta se može najdalje čuti?“ Djevojka odgovori: „Čestiti care, najdalje se može čuti grom i laž“. Tada se car dohvati za bradu i obrnuvši se svojoj gospodin zapita ih: „Pogodite koliko valja moja brada?“

Kad jedni stanu govoriti ovoliko drugi onoliko, onda đevojka odgovori svijema da nijesu pogodili, pak reče: „Careva brada valja koliko tri kiše ljetne“. Car se začudi pa reče: „Djevojka je najbolje pogodila“. Pa je onda zapita hoće li biti njegova žena, i da drukčije ne može biti nego tako. Djevojka se pokloni i reče: „Čestiti care! Kako ti hoćeš neka bude, samo molim da mi napišeš na karti svojom rukom, ako bi se kad gođ na me rasrdio i mene od sebe očerao, da sam gospođa uzeti iz tvoga dvora ono što mi je najmilije“. Car joj ovo odobri i potpiše. Pošto prošlo nekoliko vremena, car se na nju rađljuti i reče joj: „Neću te više za ženu, nego hajde iz moga dvora kud znaš“. Carica mu odgovori: „Svijetli care, poslušaću, samo me pusti da prenoćim, a sutra ću poći“. Car joj dopusti da prenoći, onda carica kad su bili pri večeri pomiješa mu u vino rakiju i neka mirisna bilja, i nudeći ga da pije govoraše mu: „Pij care veselo, jer ćemo se sutra rastati, i vjeruj mi da ću biti veselija nego kad sam se s tobom sastala“. Car se opjani i zaspi, a carica spravi karocu i ponese cara u kamenu pećinu. Kad se car u pećini probudi i vidi đe je, poviče: „Ko me ovđe donese?“

A carica mu odgovori: „Ja sam te donijela“. Car je upita: „Zašto si ti to od mene učinila? Da li ti nijesam rekao da više nijesi moja žena?“ Onda mu ona izvadiši onu kartu reče: „Istina je, čestiti care, da si mi to kazao, ali pogledaj što si na ovoj karti potpisao: što mi bude najmilije u tvojemu domu da ponesem sobom kad od tebe pođem“. Car videći to, poljubi je i povrate se opet u carski dvor.

Narodna novela

NARODNE NOVELE - U novelama se priča o nekom događaju iz svakodnevnog života ljudi, bilo u porodici ili društvu. Za razliku od bajki i legendi, likovi - junaci u novelama su stvarni, obični ljudi, ljudi iz sela i grada, djevojke i mladići, čobani i trgovci. U novelama se slavi i veliča rad, a osuđuje lenjost, priča se o mudrim i vrijednim djevojkama.

**Moć i snaga mudre riječi je najbolje iskazana u narodnim izreka-
ma i poslovicama. U sljedećim izrekama i poslovicama pokušajte
uz pomoć nastavnika da otkrijete značenje, poruku i pouku koje
nam upućuju.**

Riječ posijeće oštrije od sablje.

Progovori, da vidim ko si.

Vo se drži za rogove, a čovjek za riječ.

Lijepa riječ i gvozdene vrata otvara.

Djelom se insani od hajvana razlikuju.

Duvar (zid) uši ima.

Bez muke nema nauke.

Bolje znati nego imati.

U laži su kratke noge.

Dok jednom ne smrknem, drugom ne osvane.

Džomet u dženet.

Ispeci pa reci.

Kad mačke nema, miševi kolo vode

*Ko se zadnji smije, najslađe se smije.
Ko rano rani, dvije sreće grabi.
Ne diraj lava dok spava.
Nesta blaga nesta prijatelja.
Nije znanje znanje znati, nego je znanje znanje dati.
Nikad dosta sevapa.
Od kolijevke pa do groba najljepše je đaćko doba.
Put u džennet, saburom je popločan.
Rugala se ruga pa postala druga.
Sabur selamet (strpljiv je spašen).
Svakom njegova nafaka.
Tvoj sevap, a naš dževap.
U laži su noge kratke.*

NARODNE ZAGONETKE

*Veliko, crno za tobom ide, a ne možeš ga se riješiti. (sjenka)
Gleda, a govoriti ne može. (slika)
Kroz gomilu ide, a ne šušti. (magla)
Kroz krov izlazi, a nema ni ruku ni nogu. (dim)
Bijele koke ispod strehe vire. (zubi)
Ako izgovoriš moje ime više me neće biti. Šta sam ja? (tišina)
Bije te, a ne vidiš ga. (vjetar)
Bijele koke ispod strehe vire. (zubi)
Bez eksera na zidu visi. (paučina)
Bijela njiva, crno seme, mudra glava koja sije. (papir i olovka)
Bacim ga gore bijelo, bacim ga dole žuto. (jaje)*

KAD PRAVILNO ČITAM I PIŠEM, VJERUJTE MI LAKŠE DIŠEM

Dino, mnogo me muče ova pravila oko govora i pisanja. Najteže mi pada kada trebam izabrati č ili ć. Uvijek pogriješim.

Aldino, nije to nikakva muka. Samo vježbaj izgovor riječi sa č i ć. Ja često vježbam gok jedem ćevape u čaršiji. Hoću li pet ćevapa sa čašom koka kole ili deset ćevapa sa čašom švepsa. Uvijek izaberem ovo drugo!

NARODNI I STANDARDNI KNJIŽEVNI JEZIK

Jezik je sredstvo za komunikaciju s kojim se služe ljudi kako bi se sporazumjevali, kazali šta misle. Vrijednost jezika je motiv u mnogim pjesmama:

NAŠA SVJETLOST

Prva je svjetlost Sunce,
Druga je svjetlost Mjesec,
Treća je svjetlost vatra,
Četvrta je svjetlost, govor.

Oton Župančić

Jezik i govor jednog naroda čuva se samo ako se pravilno piše i govori.

Jezik koji se piše i govori po određenim pravilama, normama, zove se standardni, normirani (književni jezik). Ovim jezikom pišu se udžbenici, stručna, naučna i umjetnička književnost. Koristi se u školama, javnim ustanovama, teatru, televiziji, radiju.

Jezik koji se koristi među narodom na određenom području, zove se narodni jezik. U narodnom jeziku ne primjenjuju se strogo pravila gramatike i ima mnogo riječi koje se ne koriste u standardnom jeziku.

ZADATAK - U ova dva teksta prepoznajte književni i narodni jezik.

MAJKIN SIN

Ustadoh ti ja u sabah rano da poučim on što nisam stigo iz historije. Kad, majka budna, samo što je klanjala.

Ugasih svjetlo dok se ona ne smiri, sekira se kad ne spavam. Moram da čitam sve ovo iz sveske, onaj mi Mašović dao. Dobar je drugar nego često ne hajje da se družimo. Povučen i srameć. A mene boga mi drago da se družim s njim,

govorimo istim jezikom. Reko mi je da ne zna bosanski i da mu je lakše govorit makedonski. A meni čudno. Zovem ga na Bajram, a on meni kaže dođi prvo ti. I odem ja bajramski. Kad kod njega lijepe li kuće i avlije. Izide mu majka da me dočeka obučena u tumajlije, a na glavi šamija sa oicama. Baš ko' moja bika.

- Hožgeldun sine!

- Hožboluk, tetka! Bajram Mubarek Olsun!

- I tebi nek je sretan Bajram! A ti si Edinov novi drug! Baš mi je merak što je s tobom. Šućur meni za njega. Majkin sin je to!

Edin se zasrami i nasmija mi se.

PROLJEĆE JE SLIKAR

Proljeće je slikar koji izlaže svoje slike na livadama, vješa ih na grane, crta ih u vodama i jezerima, u planinama, u visinama, na oranicama, u oknima prozora i u ljudskim očima.

Ne prodaju se slike proljeća. One su nam darovane. Ponesimo ih i sačuvajmo u zenicama!

I život će nam zauvijek ostati proljeće. Laste će savijati gnijezda po vedrim neboom i u ledenoj zimi čućemo slavuja ako sačuvamo sliku proljeća u svojim očima.

ZADATAK - protumačite značenje ovih poslovice:

JEZICI SU KAO PROZORI KUĆA - VIŠE PROZORA - VIŠE SVJETLOSTI.

JEZIK KOSTI NEMA, A KOSTI LOMI.

USMENI I PISANI GOVOR

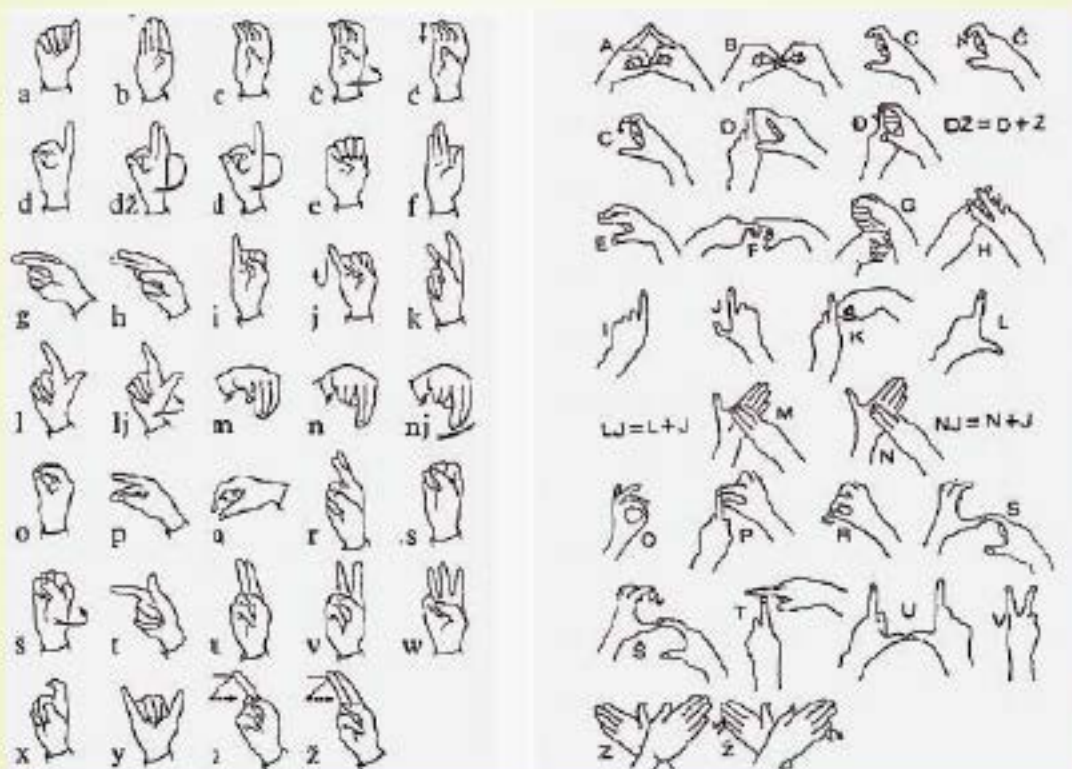

Kako se ljudi sporazumijevaju kako bi znali šta misle? Na koje načine to mogu uraditi?
Kako se djeca sporazumijevaju na ovoj slici?

Govor može biti usmeni i pisani.

Usmeni govor je izgovoren ustima, a pisani govor je pisana riječ (pisma, knjiga, novine...). Govor može biti i gestikulacijom i mimikom (rukama i pokretima tijela). Ljudi kojima je oduzeta sposobnost govora imaju poseban simbolični znakovni govor rukama.

Dvoručna abeceda za osobe oštećenog sluha i govora

ZADATAK - igrom pokušajte otkriti razlike između usmenog i pisanog. Podijelite se na grupe. Svaka grupa dobija jednu riječ koju treba opisati pisano i sačuvati opis dok predstavnici grupe istu riječ usmeno ne opišu. Određeni učenici mjeriće vrijeme koliko je potrebno da se riječ otkrije pisanim govorom i usmenim govorom.

SAMOGLASNICI I SUGLASNICI

Bosanski jezik ima 30 slova. Podijeljeni su na samoglasnike: A, E, I, O, U i suglasnike, a to su ostala 25 slova. Podjela glasova i slova je nastala na osnov izgovora. Kod samoglasnika pri izgovoru vazдушna struja slobodno prolazi kroz usnu duplju (otvor), a pri izgovoru suglasnika vazдушna struja prolazeći kroz usnu duplju nailazi na prepreke.

Slovo R je suglasnik ali je najbliži samoglasnicima. Može biti samoglasnik kada se nalazi na početku riječi, a posle njega dolazi suglasnik: *rđa, rskavica* i kada je u sredini riječi između dva suglasnika: *srce, vrt, prst, crn, trn*.

Tri slova bosanske latinice su dvoslovna: LJ, NJ i DŽ.

ZADATAK - Odredite samoglasnike i suglasnike u ovom tekstu. Pazite na slovo R kada je samoglasnik, a kada suglasnik.

ŽABA I PUŽ

Nedaleko od bare rastao je veliki grm. Iz bare iskoči žaba i u tri skoka nađe se pred grmom. Visoka trava skrivala je puža i žaba ga odmah ne opazi. Kad puž izmili i pojaviše se njegovi rogovi, ona se nasmija i reče:

„Šta će ti kuća? Kuća ti samo otežava hod. Pogledaj me, laka sam kao pero. Gledaj - hop - cup! I bara je tu. Hop!“ - ali ne ču ponovo ono cup jer roda otvori kljun i žabe nestade.

PODJELA RIJEČI NA SLOGOVE

Ja vo-lim svo-ju ško-lu.

DIO RIJEČI KOJI SE IZGOVARA JEDNIM OTVARANJEM USTA, ZOVE SE SLOG.

Izgovorimo riječ *mama*. Usta smo dva puta otvorili: *ma-ma*.

Kada izgovorimo riječ *nos*, usta otvaramo jedan put.

Koliko slogova ima jedna riječ, zavisi od broja samoglasnika jer slogovi završavaju na samoglasnike.

Slogovi mogu biti jednosložni jer imaju jedan samoglasnik: *most, šta, slon, rep, zid, park*.

Dvosložne riječi imaju po dva samoglasnika: *pri-ča, knji-ga, zi-ma, je-sen, šu-ma*.

Trosložne riječi imaju tri samoglasnika: *li-va-da, po-u-ka, rje-še-nje, ja-go-da*.

Na primjer da podijelimo riječi na slogove u pjesmi:

LAŽA I PARALAŽA

Kra-va i-de na ko-ta-če
a-u-to-mo-bil tra-vu žva-će
dvo-ko-li-ca li-že med
ko-za je-de sla-do-led
nil-ski konj u ka-di le-ži
a-vi-o-ni sas-vim svje-ži
sjec-ka-ju se na sa-la-tu
a ma-čak u top-lom bla-tu
le-de-nom se vo-dom hla-di
kor-nja-ča se vi-nom sla-di
a pu-ži-ći sas-vim mla-di
nas-tu-pa-ju u pa-ra-di
što da-lji-nom
što br-zi nom
na ra-ket-ni po-gon ra-di.

Višnja Stahuljak

ZADATAK - Pročitajte na slogove i otkrijte gdje su slogovi podijeljeni i završavaju na samoglasnike, gdje su samoglasnici ostali izdvojeni kao slovo, gdje su slogovi podijeljeni između dva suglasnika i gdje je slovo r u ulozi samoglasnika. Prepišite pjesmu bez slogova.

ROD I BROJ IMENICA

Da ponovimo!
Šta su imenice?

Riječi kojima označavamo imena predmeta, bića i pojava, zovu se imenice. Imenice dijelimo na zajedničke i vlastite.

Zajedničke imenice su riječi kojima imenujemo predmete i bića iste vrste. (*knjige, lampe, ptice, cvijeće*)

Vlastite imenice imenuju imena ljudi, gradova, sela, rijeka, planina i pišu se velikom početnim slovom. (*Damir, Minesa, Vardar, Kičevo, Rožaje, Godovo, Kitka*)

ZADATAK

Dina i Aldino razgovaraju. U njihovom razgovoru prepoznajte zajedničke i vlastite imenice.

Ooo, Dino! Nisam znao da se ne poznajemo. Onda, ja sam Aldino. Moji najbolji drugovi su Dame, Adis, Goran i Florijan. Ove godine idemo zajedno na odmor u Ohrid.

Ako nisi znao, ja sam Dina. Dolazim iz Skoplja. Skoplje je glavni grad Sjeverne Makedonije. Kroz Sjevernu Makedoniju teče rijeka Vardar. Najveća planina u Sjevernoj Makedoniji je Šar planina.

Imenice imaju tri roda: muški, ženski i srednji rod i broj. Imenice imaju dva broja: jedninu i množinu (*mačka - mačke*)

Muški rod (ovaj ili taj)	Ženski rod (ova ili ta)	Srednji rod (ovo ili to)
<i>put</i>	<i>žena</i>	<i>dijete</i>
<i>avion</i>	<i>knjiga</i>	<i>pile</i>
<i>čekić</i>	<i>djevojčica</i>	<i>leglo</i>
<i>kofer</i>	<i>priroda</i>	<i>nebo</i>
<i>kaput</i>	<i>ruža</i>	<i>skrovište</i>
<i>kišobran</i>	<i>igra</i>	<i>jagnje</i>

ZADATAK - odredite rod imenica tako što ćete ispred imenice dodati pokazne zamjenice: *ovaj, ova i ovo ili taj, ta i to*.

_____ <i>sat</i>	_____ <i>mačak</i>
_____ <i>kuća</i>	_____ <i>muzika</i>
_____ <i>meče</i>	_____ <i>kofer</i>
_____ <i>dječak</i>	_____ <i>haljina</i>
_____ <i>olovka</i>	_____ <i>kuće</i>
_____ <i>pile</i>	_____ <i>voda</i>

Zajedničke imenice mogu biti u jednini (ako označavaju jedno biće, jedan predmet, jednu pojavu) i u množini (ako označavaju više ili mnogo bića, predmeta ili pojava).

Imenice mogu imati dva broja: jedninu i množinu.

Vlastite imenice imaju samo jedninu jer one označavaju ime jedne osobe, jednog grada, jedne planine, jedne rijeke. (*jabuka - jabuke; dijete - djeca; knjiga - knjige*)

ZADATAK - odredite u tabeli potrebnu imenicu u jednini ili u množini.

JEDNINA	MNOŽINA
<i>mama</i>	_____
_____	<i>sinovi</i>
<i>olovka</i>	_____
_____	<i>kiše</i>
<i>rijeka</i>	_____
_____	<i>sнови</i>
<i>čovjek</i>	_____

GLAGOLI

Šta rade Dina i Aldino na slikama?

Dina se **kliza**.

Aldino **vozi** skejtbord.

U kakvom su stanju Alisa i dječak?

Alisa **sjedi**.

Dječak **spava**.

Šta se zbiva?

Kiša **pada**.

Rijeka **teče**.

Obilježene riječi označavaju glagole.

GLAGOLI SU RIJEČI KOJE OZNAČAVAJU RADNJU, STANJE I ZBIVANJE.

Radnja	Stanja	Zbivanje
čita	spava	grmi
piše	leži	sijeva
svira	stoji	treperi

ZADATAK - pronadi glagole u tekstu.

Radnici uređuju prostor oko gradilišta. Odvoze zemlju i siju travu. Napraviće i staze. Stanari se usjeljavaju. Nose namještaj i uređuju stanove.

Na klupi pored zgrade spava pas. On se ne plaši buke. Uz klupu spava i mačak. U njihovoj blizini sjedi čovjek i čudi se.

Nebo se odjednom naoblačilo. Duva vjetar. Usred dana se smračilo. Pada i kiša.

ZADATAK - Dodaj odgovarajući glagol imenicama.

Almira _____ u klupi.

Luster _____ na tavanu.

Snijeg _____ .

Cvijeće _____ .

Zidar _____ kuću.

Mačak _____ na travi.

ZAMJENICE

(lične i prisvojne)

Ja sam Aldino.
A, ko si ti?

On nešto nije dobro
danas. Aldino, ja sam
Dina, a ti si Aldino.

Aldino i Dina se šale. U razgovoru zamjenjuju imena sa zamjenicama ja, ti, on.

RIJEČI KOJE ZAMJENJUJU IMENICE, ZOVU SE ZAMJENICE.

Zamjenice mogu biti lične i prisvojne.

Lične zamjenice zamjenjuju osobe ili lica i imaju oblike za jedninu i množinu.

Jednina

1. lice: ja

2. lice: ti

3. lice: on, ona, ono

Množina

1. lice: mi

2. lice: vi

3. lice: oni, one, ona

ZADATAK - U sljedećoj pjesmi, podcrtaj sve lične zamjenice

J A

Prvo i prvo
neka se zna
da ja nisam
samo ja
nego da
mogu
biti
i ti
i on.
Mogu biti
i mi,
i vi,
i oni.
I što sad?!

Što sam
i tko sam
to ja
kad sam
čas ja
čas ti
čas on?
Malo čudno,
zar ne?
Ali tako vam
je to.
Baš tako.
Ako nije tako,
s ovog se mjesta
ne pomakao!

Stanislav Fermentić

**Prisvojne zamjenice označavaju kojem licu nešto pripada.
Odgovaraju na pitanja: ČIJI? ČIJA? ČIJE?**

Prisvojne zamjenice imaju sva tri roda u jednini i množini.

Jednina

1. moj, moja, moje, moji, moje, moja
2. tvoj, tvoja, tvoje, tvoji, tvoje, tvoja
3. njegov, njegova, njegovo, njegovi, njegove, njegova, njen, njena, njeno, njeni, njena

Množina

1. naš, naša, naše, naši, naše, naša
2. vaši, vaša, vaše, vaši, vaše, vaša
3. njihov, njihova, njihovo, njihovi, njihove, njihova

ZADATAK - Pronađite prisvojne zamjenice u sljedećim stihovima.

Od moje do tvoje kuće
Putić skakuće i trčkara.
Od moje do tvoje kuće
Nježno šapuće i šare šara
I s tobom razgovara.

Od moje do tvoje kuće
Nešto cvrkuće u mojoj duši.
Od moje do tvoje kuće
U tvome srcu nešto pjevuši
A grlo mi se suši.

ZADATAK - U tabeli razvrstajte prisvojne zamjenice: moj, moje, tvoj, tvoja, njegov, njegova, njegovo, njen, njena, naš, naša, naše, vaš, vaša, vaše, njihov, njihova.

Jednina

Množina

PRIDJEVI

(opisni, prisvojni i gradivni)

Kakva može biti kuća?

U opisu kuće, upotrijebili smo riječi kojima smo opisali, kazali čija je i od čega je kuća. Te riječi su pridjevi.

Pridjevi su riječi koje obično stoje uz imenicu i kojima opisujemo kakvo je nešto, kome nešto pripada ili od čega je nešto napravljeno.

Prema tome pridjevi mogu biti: opisni, prisvojni i gradivni.

*Kakva je tvoja kosa?
Kakvu tašnu nosiš?*

Riječi kojima opisujemo bića, predmete i pojave nazivaju se opisni pridjevi. Odgovaraju na pitanje: Kakvo je nešto? (*kratak rep, crna kosa, mirna djevojčica*)

ZADATAK - Dopunite opisnim pridjevima imenice:

- _____ papagaj
- _____ lopta
- _____ rijeka
- _____ djevojčica

Odgovorite:

Čija je ova knjiga?

Čije je dvorište?

Čiji je tata?

Riječi koje označavaju čije je nešto nazivaju se prisvojni pridjevi. Odgovaraju na pitanje: *Čije je nešto?* (Kerimov rođak, mamine ruke, tatina ćerka, berovski sir, Minelina drugarica)

ZADATAK - u tekstu otkrijte prisvojne pridjeve.

To je sada Edinova i djedina kuća. Pod strehom stare kuće su ptičja gnijezda i paukova mreža. Ispred Arijeve kućice ostale su Revine cipele. Tu je ostala i tatina udica. Kao da niko više nije prošao tu.

Od čega je napravljena čaša?

Od čega je klupa?

Od čega je džemper?

Riječi koje označavaju od čega je nešto napravljeno (građeno) nazivaju se gradivni pridjevi. Odgovaraju na pitanje: *Od čega je nešto napravljeno?* (drvena kuća, vuneni džemper, staklena čaša)

ZADATAK - u tekstu otkrijte gradivne pridjeve.

Živjela je u drvenoj kućici. Kućica je bila postavljena na kamene blokove. Željezna vrata već je bila zardala. Nena je nosila vunjeni pulover i basmene dimije. Na glavi je zabradila kašmirnu šamiju. Nosila je kožne cipele već otrcane i iznošene. Nenine ruke su bile promrzle.

REČENICA

(subjekat i predikat)

Ko je na slici?
Šta rade?

Aldino i Dina čitaju.

Saznali smo sa slikom i pitanjima ko vrši radnju i koju radnju vrši.

Riječ koja kazuje o kome ili o čemu se u rečenici radi naziva se subjekat.
Riječ koja kazuje nešto o subjektu, šta subjekat radi ili šta se o nekom ili nečem govori, naziva se predikat.

ZADATAK - Dopunite predikatom i subjektom rečenice.

Čovjek radi.

Olovka _____

Kiša _____

Ptica _____

Riba _____

Učenici _____

Dječak igra.

_____ pjeva.

_____ skače.

_____ čita.

_____ pliva.

_____ šije.

PRENOŠENJE DIJELA RIJEČI IZ JEDNOG U DRUGI RED

Rastavi na slogove ove riječi:

ulica - _____ ljuška - _____

zmaj - _____ djevojčica - _____

Naučili smo da se riječi dijele na slogove i da jedna riječ ima slogova koliko ima samoglasnika.

Ako u tekstu dok pišemo cijela riječ ne može stati u retku u kojem je započeta onda na kraju reda stavljamo crticu i preostali dio riječi prenosimo u novi red.

Riječi se rastavljaju na granici između slogova. Na primjer:

Moja mama nije mogla izdržati da mi ne kaže za poklon pa je zaboravila na obećanje i naljutila je moga brata.

Riječi se mogu podijeliti ako u retku stanemo na jedan, dva ili tri i više slogova. Na primjer:

ško-la, lu-benica, lube-nica, lubeni-ca

Jednosložne riječi (npr. sok, hrast, prst, trn) ne treba rastavljati.

U sljedeći redak ne prenose se:

1. Jedno slovo: *čita-o*, *mlados-t* jer se umjesto crtice to slovo može napisati;
2. Više suglasnika: *mlado-st*.
Ispravno je: *mla-dost*;
3. Grupe suglasnika koje su teške za izgovor, kojima ne može otpočeti neka riječ našega jezika: *bra-tski*, *ma-jka*.
Ispravno je: *brat-ski*, *maj-ka*;
4. Dijelovi slova dž, lj, nj: *Sand-žak*, *žel-ja*, *znan-je*.
Ispravno je: *San-džak*, *že-lja*, *zna-nje*.

ZADATAK - Provjerite da li su dati primjeri pravilno rastavljeni i napišite kako je pravilno. Pogledajte primjer:

pisa-o pisao

glupo-st

hrabro-st

djevo-jka

šifo-njer

sport-ski

li-vada

škol-a

dječ-ak

pu-t

ljil-jan

kon-j

kamen-je

pro-mjeniti

takmi-čili

IZGOVOR I PISANJE GLASOVA Č, Ć, DŽ, Đ

Da li razlikujete u izgovoru kada treba slovo Č, a kada Ć? A, DŽ i Đ?
Postoji li razlika među tim glasovima?
Pročitajte pjesmu.

LEPTIRIĆU TREBA LET

Uhvati mi leptirića,
leptirića šarenčića!
Uhvati mi vrludana, lepršana,
Da ga stavim povrh dlana.

Zar zbog tvoga hira
da lovim leptira?
Leptiriću treba let
jer ga čeka cvijet.

Zehra Hubijar

Pravilna upotreba slova Č i Ć nije svima poznata i zato je svi ne razlikuju. Isto je i sa slovima DŽ i Đ. Ako ih pravilno ne upotrijebimo, riječi mogu dobiti drugo značenje. Na primjer:

ćelo - je čovjek bez kose a *čelo* je dio lica;
đem je metalni dio uzde koja se stavlja konju u usta,
a *džem* je slatko od voća;
đon je donji dio cipele, a *Džon* je vlastito ime;
spavačica je žena koja spava, a *spavačica* je košulja za spavanje.

Vježbajte pravilan izgovor riječi: *prstenčić*, *Hodžić*, *Hadžibulić*, *otići*, *dječaćić*, *đurđevak*, *đevrek*, *ulični*, *cvijeće*, *voće*, *Čair*, *ćevabdžinica*, *džemper*, *buregdžija*, *hodža*, *amidža*, *džep*, *kazandžija*.

ZADATAK

1. U prazna polja unesite Č i Ć.

Kraj pove_e bare igrali su se guš_i_i i pa_i_i. Tr_e_i jedni za drugima, lijepo su se zabavljali, dok ih je dje_ak posmatrao.

2. U prazna polja unesite DŽ i Đ

__evad je dao __emalu novu __ačku torbu.

__evrek
__ubre
__amija
dai__a
__ungla
grož__e
tvr__ava
__igerica

3. Potcrtajte riječi u kojima je nepravilno upotrijebljeno slovo Ć i onda prepisite pravilno.

ZBOG ONE ĆETIRI ĆAVKE

Kad bih ikada uhvatio
one ćetiri ćavke što su ćučale
na ćetiri ćoška,
znaš šta bih učinio...
Ma, s takvim bih ih zadovoljstvom
u one njihove ćavkaste glave
ćvoknuo.

Dva puta sam, ćovjeće,
zbog te ćetiri ptice
dobio iz iste vježbe
ćiste jedinice.

Salko Gazibara

IZGOVOR I PISANJE SLOVA H

Slovo H je karakteristično slovo bosanskog jezika. I pored toga u izgovoru se često izostavlja čime se gubi izvorni književni bosanski jezik.

Kako vi izgovarate slovo H u riječima?
(*strah, kahva, hljeb, dah, mah, uhvatiti, mahnuti*)

Pozivate nanu na *kafu* ili na *kahvu*?
Namažete Nutelu na *leb* ili *hljeb*?

Pravila za izgovor i pisanje slova H:

- u vlastitim imenima i prezimenima (*Muhamed, Husnija, Mediha, Hasanović, Hajdarpašić, Hakija, Salihović*)
- u prisvojnim zamjenicama (*mojih, naših, tvojih*)
- u opisnim pridjevima (*bijelih, crvenih, zelenih, tamnih*)
- u nekim glagolima (*kihati, htjeti, rekoh, nađoh, izdahnuti, imadoh*)
- u nekim imenicama (*hrana, strah, uzdah, duhan, haljina, hljeb, harmonika*)
- u rednim brojevima (*prvih, petih, sedmih*)
- u riječima stranog porijekla (*hirurg, hokej, sevdah*)

ZADATAK - Vježbajte čitanjem slovo H u rečenicama:

Snaha je unijela radost u kuću.

Mahni rukom na odlasku.

Odmah zaspi!

Na sirotu svakom lahka ruka.

Poštenju je mehko pod glavu jer ima miran san.

U dobru je lahko dobar biti, na muci se poznaju junaci.

IZGOVOR I PISANJE GRUPA - JE/IJE U REČENICI

U riječima bosanskog jezika, karakteristična je upotreba skupova IJE i JE.

Kako izgovarate riječ *dijete*? A, *mlijeko*?
Je li *pobjeda* ili *pobeda*?

Upotreba skupova IJE i JE u bosanskom jeziku je često nepravilno primjenjena i stvara poteškoće govornicima. Posebno kada se oblik riječi mijenja. Na primjer:

ocijeniti - ocjenjivati
osmijeh - osmjehivati
zvijezda - zvjezdica
svijet - svjetovi

cvijet - cvjetovi
riječ - rječnik
dijete - djeca
bijel - bjelji

ZADATAK - Dopunite riječi u stihovima sa IJE ili JE.

Sve je b_ lo, sve je b_lo:
Grad i selo, polje gaj.
C_ _ log dana, veče c_lo
Svuđ se blista b_ _ sjaj.

Upišite u riječima skupove IJE ili JE:
D_čak, cv_t, d_te, d_ vojčica, cv_ati, p_tao, ml_ko

PISANJE VELIKOG SLOVA IMENA INSTITUCIJA, ADRESA, ČASOPISA, PRAZNIKA

Kada pišemo velikim slovom?
Kako se zove škola u kojoj idete?
Kako ćemo napisati ime vaše škole?

Velikim slovom pišu se imena institucija, adrese, časopisi i praznici.

- **Pisanje naziva škola:**
Jasmin ide u Osnovnu školu „Alija Avdović“ u Batincima. Škola je dobila ime po značajnom i poštovanom liku Alije Avdovića. Jasminova rođaka pohađa četvrti razred u Osnovnoj školi „25. maj“. U istom naselju je i Osnovna škola „Krste Petkov Misirkov“. Prošlog vikenda, posjetili smo Pozorište za djecu i omladinu.
- **Pisanje adrese ulica, trgova i bulevara:**
Nedreta je živjela na ulici Palmira Toljatija u naselju Čento. Bulevar Partizanski odredi, uređen je cvjetnim žardinjerama.
- **Pisanje naziva časopisa i knjiga:**
Anesa je pročitala lektiru „Okamenjeni vukovi“ od Ahmeta Hromadžića. U našoj školi redovno dolaze časopisi „Naš svijet“ i za manje školarce „Rosica“.
Moj babo redovno čita „Dnevni avaz“.
- **Pisanje praznika:**
Moja mama proslavlja Osmi mart sa svojim prijateljicama. Uvijek organizujemo priredbu za Dan Bošnjaka.
11. jula je Dan sjećanja.
Zimski raspust počinje sa proslavom Nove godine.

ZADATAK

Napiši svoju adresu- _____

Ime i prezime - _____

Mjesto - _____

Ulica i broj - _____

Napiši naziv tvoje škole - _____

ZADATAK

Prepišite pravilno nazive knjiga i časopisa:

U kiosku se mogu kupiti: VEČER, DNEVNIK, GLORIJA, TEA MODERNA.

Pročitao sam ove knjige: PINOKIO, ORHAN, DVOJNATA LOTA, BASNI.

ONO ŠTO MOJ NAROD STVARA,
NE DAJ DA GA NEZNANJE PARA!

KULTURA BOŠNJAKA

Reci mi Dino, molim, te, šta nauči ti do sada o svom narodu?

Ma, hajde Aldine! Kakvo je to pitanje. Znam da su djeda i nana došli odavno iz Sandžaka. Znam da ti pjevam *Moj dilbere*, znam da jedem pitu i mantije ali ne znam da ih pravim. Za priredbu Dana Bošnjaka nosila sam dimijice i fes. Igrala sam *Hadžinu Fatu* i znam da ću učiti još mnogo sevdalinki da budem Prva hanuma sevdaha...

U III razredu učili smo o kulturi Bošnjaka. Ali znanja nikada nije dosta. Za svaki slučaj, ponovićemo ono što znamo i učiti još mnogo lijepih stvari o svojoj kulturi koju su stvarali vaši preci (djede i nane, pradjede i pranane, čukundjede i čukunnane), a vi ćete ako Bog da, nastaviti stvarati i dopunjavati to bogato stvaralaštvo. Učićemo još novih sevdalinki, narodnih igara i običaja, starih zanata, obilježavanje blagdana. Pokušaćemo da zajedno otkrijemo koliko su različite i slične kulture naroda u našem svakodnevnom okruženju jer zajedničkim življenjem prihvatamo elemente drugih kultura ali i mi sami utičemo na ostale.

Poznavanje vlastite kulture je veoma važno jer kada poznajete svoju kulturu lakše ćete prihvatiti i poštovati sve kulture drugih naroda.

Da li znate odakle vode porijeklo Bošnjaci Sjeverne Makedonije? Da li ste do sada posjetili Sandžak? A Sarajevo?

Koje gradove Sandžaka poznajete?

Jeste li naučili koju sevdalinku da pjevate?

MUZIČKO STVARALAŠTVO

NARODNE PJESME - muzičko stvaralaštvo Bošnjaka, obilježeno i prepoznatljivo je po sevdalinkama. Sevdalinke su narodne pjesme uglavnom od nepoznatog autora i očuvane usmenom tradicijom. Sadržaj teksta sevdalinki izražava osjećaje, raspoloženja, misli i želje ljudi, govori o običajima vremena kada je stvarana. Tako mi dobijamo podatke i informacije o tradiciji i kulturi Bošnjaka i nekadašnjem načinu življenja.

ZADATAK - Pročitajte ove sevdalinke i naučite tekst napamet. Melodije sevdalinki možete pronaći na Internetu i naučite ih. Možete organizovati takmičenje za *Prvu hanumu sevdaha* kao i naša Dina.

MLADO MOMČE ZA SJENICU PITA

Mlado momče, za Sjenicu pita,
za Sjenicu pita,
jel' Sjenica
gdje je nekad bila?

Jel' Sjenica, gdje je nekad bila,
gdje je nekad bila,
jesu'l stare kule
poćenare?

Jesu'l stare, kule poćenare,
kule poćenare
jel' Mekića kafana
kraj hana?

Jel' Mekića, kafana
kraj hana,
kafana kraj hana,
jel' jos živa lijepa Umihana?

JA SE U LOV SPREMAM

Haj, sabah uči aman,
ja se u lov spremam,
haj podne uči aman,
a ja još odmoran.

Haj ikindija aman,
a ja doru sedlam,
haj ja u doru aman,
a sunce za goru.

Haj, dori daje aman,
djetelinu travu,
haj dori trava aman,
meni cura plava.

JA SPREMAH BABA ĐERDAN DA MI KUPI

Ja spremih baba
đerdan da mi kupi,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

Babo se vrati
meni bez đerdana,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

Ja spremih brata
đerdan da mi kupi,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

Brat mi se vrati
dođe bez đerdana,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

Ja spremih dragog
đerdan da mi kupi,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

Dragi se vrati
đerdan mi donese,
ah lele, šućur mene,
đerdane moj.

ZADATAK - pročitajte ove dvije narodne pjesme. Jedna je makedonska narodna pjesma, a druga bošnjačka narodna pjesma. Uпоредите које сличности и разлике имају ове pjesме. Lakše će biti ako ih slušate sa melodijom.

БОР САДИЛА МОМА ЕВГЕНИЈА

Бор садила мома Евгенија
Бор садила, ем Бога молила
„Дај ми Боже бор да ми порасне,
Да се качам на борови вејки
Да здогледам сред море гемија
Во гемија - окован делија
Раце му се синџир - заврзани,
Нозе му се франги - оковани.
Раце му се синџир - заврзани,
Нозе му се бука - оптегнати.
На рамо му се два сива сокола“.
Го прашува мома Евгенија
„Со што раниш два сива сокола?“
„Меса сечам, соколи си ранам,
солзи леам, вода ги напивам“.

DJEVOJKA JE ZELEN BOR SADILA

Djevojka je zelen bor sadila,
bor sadila, boru govorila:
Rasti, rasti, moj zeleni bore,
da se penjem tebi u vrhove.

Da ja vidim Ravne i Konavle,
da ja vidim Dubrovčane mlade,
da ja vidim mojega dragoga,
da ja vidim šta moj dragi radi.

Da ja vidim šta moj dragi radi,
da li pije ili drugu ljubi,
ako pije, nek' se ne napije,
ako ljubi, nek' se ne zaljubi.

NARODNI INSTRUMENTI - uz pjevanje sevdalinki obavezno se sviralo na saz i šargiju. To su muzički žičani instrumenti koji su bili obavezna pratnja sevdalinki na takozvanim teferičima i akšamlucima na kojima su se skupljali mladi i zabavljali se.

U bošnjačkoj tradicionalnoj muzičkoj kulturi posebno mjesto ima pjevanje uz pratnju gusli. Gusle su muzički žičani instrument koji je bio karakterističan i u kulturi Albanaca, Crnogoraca, Hrvata i Srba. Obično se u tekstove praćene guslom, pjevalo o historijskim ličnostima i herojstvima iz bošnjačke historije. Najčešće su se pjevale junačke pjesme o Mustaj-begu Ličkom, Hrnjicama, Banjalučkom boju, Aliji Džerzelezu. Posebnu i umjetničku vrijednost, imala je takozvana guslarska Pešterska škola (Pešter je oblast u Sandžaku iz koje vode porijeklo mnogo Bošnjaka iz Sjeverne Makedonije). Među najpoznatijim je bio Ćor Huso Husović.

KRAĐA KONJA HRNJIČIĆA MUJA

Skupila se jedna četa mala,
četa mala trideset Turaka,
u Udbinu na zelenu londžu.
Na vrh londže buljukbaša Mujo,
a do Muja, Čejvan dedo stari,
a do deda Kalauz Rizvane,
do Rizvana, Tanković Osmane,
do Osmana Zuko Čelebija,
a do Zuka, Bojičić Alija,
do Alije, Đulić Ibrahime,
do 'Brahima, Tale Ličanine,
a do Tala družina ostala.
Među njima Mujagin Halile
zasukao ruke do lakata
zlatne čaše momak prifatno
ledena ih piva napunio
pa on služi pićem po družini
prvu čašu punu napunio
rođenoga brata ponudio
svoga brata Muja Hrnjičića.

No, Mujova pokleknula glava,
niti gleda čašu ni Halila,
već on gleda u zelenu travu.
Halil dvori brata rođenoga,
dvori brata pola od sahata.
Nit mu smije čašu pokloniti,
Nit se smije natrag povratiti,
Kad bi Muju čašu poklonio
mog'o bi ga okarati Mujo
da se natrag u družinu vrati
može bratu hatar ištetiti
pa ni to mu ne bi milo bilo
koj' stariji beše u družinu
on žaljaše buljukbašu Muja:
Što im Mujo sedi neveseo?
koji mlađi beše u družinu,
on žaljaše Mujova Halila:
Što im Halil stoji na nogama,
I on dvori brata rođenoga...

ZADATAK - Koliko su gusle bile popularne, govori se o njima i u mudrim šaljivim pričama o Nasrudin hodži. Evo jedne koju možete ilustrirati na času likovnog.

NASRUDINOVE GUSLE

Jedne noći pođe Nasrudin da krade i tako dođe k jednom dućanu, koji je zakatančen bio. Izvadi turpiju, počne turpijati lokot. U to vrijeme naiđu stražari i zapitaju Nasrudina:

- Što to, hodža, radiš?

A on im odgovori:

- Gudim.

I opet zapitaju stražari:

- A zašto ti se gusle ne čuju?

A hodža im na to:

- Čut će se sutra.

Kad bude sutradan, a dućan pokraden.

NARODNE NOŠNJE - Narodna bošnjačka nošnja, kao i za sve ostale narode, je obilježje po kojoj se prepoznaje nacionalna pripadnost. Sandžačka narodna nošnja ima svoje prepoznatljive dijelove nošnje.

Ženska narodna nošnja sastoji se od: košulje svilenice, širokih dimija (manje su tumajlije), jelek, miltan (poseban model jeleka sa rukavima), kolan od srme ili zlata, dugi jelek zubun i na glavi tepeluk ili mali fesić sa šamijom.

Muška bošnjačka nošnja sastoji se od: košulje, čakšira (hlače, pantalone), jelek (džamadan), trabolos (pojas), anterija (haljetak sa rukavima), fermen (prsluk), čarape, cipele, fes (kapa).

ZADATAK - bošnjačka narodna nošnja je nastala pod utjecajem orijentalne odnosno turske kulture. Isti uticaj su imali i ostali narodi u historiji Balkana. Mnogo sličnosti možete otkriti u nošnji etničkih zajednica koje žive u Republici Sjevernoj Makedoniji. Uporedite bošnjačku nošnju sa nošnjama ostalih naroda Sjeverne Makedonije i otkrijte sličnosti i razlike.

NARODNA KOLA I IGRE - Bošnjačke tradicionalne narodne igre i kola imaju svoju tradiciju. Među poznatim su: *Sarajka*, *Alaturka* ili *Skeja*, *Ogrijala sjajna mjesecina* i druge.

Alaturka je narodna igra uz instrumentalnu pratnju koja se izvodi u zatvorenom kolu.

- Igrači obrazuju krug, drže se za ruke, prslonjenim laktom uz lakat, sa spojenom šakom i isprepletanim prstima.
- skok lijevom nogom u mjestu za osminu, zatim na desnu stranu,
- ponovo skok na lijevu stranu, desnim korakom dva izbačaja,
- skok na desnu stranu, lijevom nogom dva izbačaja

NARODNI OBIČAJI - Običaj je prihvaćen način ponašanja za neki određeni blagdan. To je tradicijom prenešen način ponašanja koji se u narodu poštuje i radi uvek kada dođe neki od ovih praznika. Postoje običaji koji se vezuju samo za jedan narod, običaji koje samo mi poštujuemo, ali i oni koji se poštuju i obavljaju širom svijeta.

Tradicija je prenošenje običaja sa generacije na generaciju. Isto tako smo se upoznali i sa običajima koji su se prenosili u našem narodu, pa tako i mi danas zajedno sa našim porodicama poštujuemo i obavljamo običaje koje su nekada za praznike poštovali naši preci. Blagdani su posebni zbog običaja koji se tradicionalno ponavljaju iz godine u godinu i zbog kojih se vjeruje u ljepotu, posebnost i sreću koju sa sobom donosi svaki blagdan pa im se zato svi radujemo.

OBIČAJI - običaji su vezani za najvažnije momente u ljudskom životu, a to su: rođenje djeteta, sklapanje braka i smrt čovjeka, običaji obilježavanja vjerskih blagdana Ramazanskog i Kurban-bajrama i ostalih mubarek dana. Obilježavanje Ramazanskog i Kurban-bajrama ima pravila koja trebamo poznavati i poštovati jer se vremenom zaboravljaju i mijenjaju pod utjecajem prihvatanja običaja ostalih kultura u okruženju gdje živimo.

- Kurban-bajram ili hadžijski Bajram, nastupa nakon završenih hadžijskih obreda u Mekki. Nakon obavljenog bajram-namaza, muslimani cijeloga svijeta prinose žrtvu svome Stvoritelju, u vidu klanja određenih životinja (ovca, goveče...). Klanje kurbanda je povezano sa poslanikom Ibrahimom a.s. (alejhi selam), kojem Allah dž. š. šalje crnog ovna kao zamjenu za njegovog sina Ismaila kojeg je iz poslušnosti Allahu dž. š. trebao žrtvovati. Kurban se kolje i kao pomoć i briga za druge muslimane, jer se meso zaklane životinje dijeli siromašnim, komšijama i rodbini.
- Ramazanski bajram nastupa nakon završetka mjeseca ramazana, mjeseca posta u islamu. Bajram je radost postačima nakon 30 dana žrtvovanja.
- Običaji obilježavanja oba blagdana su uglavnom isti, jedina razlika u njihovom obilježavanju je što se na Kurban-bajramu prinosi žrtva klanja kurbanda i traje četiri dana, a ramazanski tri dana.
- Veliki značaj posvećuje se čistoći svojih kuća i avlija, pa se uoči Bajrama porodice posebno angažuju na tom planu. Čista mirisna i nova odijela, uređene kuće i sokaci simboli su Bajramske radosti. U toku Bajrama prakticira se oblačenje najljepše odjeće i svječanih odijela.
- Bajramsko jutro je izuzetno posebno za muslimane, kada se najviše osjeti porodična harmonija i ljubav među njenim članovima. Cijela porodica ustaje rano, kako bi se muškarci ispratili u džamiju gdje će obaviti Bajram-namaz. Kod Bošnjaka je vremenom prešlo u običaj da samo muškarci idu u džamiju, vjerovatno zbog toga što se žene posvete planiranju bajramskog ručka.
- Prije odlaska u džamiju običaj je okupati se, namirisati i obući najljepše i najsvečanije odijelo. Bajram-namaz se klanja četrdeset pet minuta po izlasku sunca.
- Lijepo je da svi ukućani između sebe razmijene bajramske poklone, hedije ili bajramluke. Spremiti poseban porodični bajramski ručak.
- Podijeliti prije Bajrama pomoć siromašnima kako bi i oni mogli da se raduju sa ostalima.

KURBAN - Kurban znači žrtva i to je poseban vjerski obred koji postoji oko 5000 godina. Vezan je sa pričom Božijeg poslanika Ibrahima a. s. i njegovog sina Ismaila u islamskoj religiji ili Abrahama i njegovog sina Isaka kako je poznat u ostalim religijama. Naravno da se radi o istim ličnostima bez razlike što se imena različito izgovaraju. Ova priča postoji u svim religijama. Ta drevna, stara priča govori o iskrenoj požrtvovanosti i vjeri Božijeg poslanika Ibrahima u Boga. U islamskoj religiji ovaj događaj je osnova Kurban-bajrama koji obilježavaju i Bošnjaci kao njeni pripadnici.

ZADATAK - Naučite ovu pjesmu za Kurban-bajram i pjevajte zajedno.

NEK' MIRIŠU AVLIJE

Majka sina budila,
u sabah probudila,
ustaj sine sabah je,
ustaj sine Bajram je.

Hajde sine ustani,
lijepo mi se obuci,
Bajram-namaz klanjaj ti,
mezare zijareti.
Bajram-namaz klanjaj ti,
mezare obiđi.

Nek' mirišu avlije
nek' se svako raduje,
širom Bosne ponosne,
nek' se pjeva Bajram je.

Hajde sine ustani,
i kurbane razdijeli,
siromaha daruj ti,
od srca halali.

I ahbabe potsjeti,
s njima radost podjeli,
niz čaršiju prošetaj,
nek' se srce veseli.

Nek' se pjeva Bajram je.

ZADATAK - Pjesmu koja je napisana na makedonskom, vi je prevedite na bosanskom i recitujte.

НАСЕКАДЕ ПРАЗНИК

Во овие бајрамски мигови
се насмевнува лицето на муслиманот,
денес има празник исламскиот свет,
читаат Куран и учат езани.

Со гордост го испративме
рамазанот полн со изобилства,
со ибадет и зикр кон Бога,
поминуваат деновите од годината.

Сета природа на нејзин начин
го возвишува вистинскиот Бог,
Месечината свети, Сонцето сјае,
слави земјата, слави небото.

Во секоја муслиманска куќа
се пружа софрата на Бајрамот.
Братот го поздравува својот брат
Среќен Бајрам, за многу години!

Народна пјесма

Poznajete li neki zanat?
Da li ste dosada posjetili Tursku čaršiju u Skoplju?
Koje ste zanatske dućane posjetili tamo?

STARI ZANATI

U bošnjačkoj kulturi i tradiciji, zanati su imali mnogo značajno mjesto. Danas mnogo od njih ne postoje jer je moderna tehnologija zamijenila ručni rad zanatlija.

Stari zanati su bili razvijeni i pod uticaj osmanske odnosno turske kulture. Najzastupljeni su bili: terzije (šnajderi), ćurčije (izrada odjeće od kože i krzna), kovači, kazandžije, kujundžije, potkivači, papudžije, jorgandžije, sarači (izrada predmeta od kože, konjska oprema), lončari, mutavdžije (izrada predmeta od kozje dlake), samardžije (izrada sjedala, samara za jahanje), nanuldžije, britvari, nožari, puškari, duvandžije ali i pekari (ekmedžije), poslastičari, ćevapdžije, aščije (kuvari), kafedžije, mehandžije, kačarije, tkajači itd.

Upoznaćemo se sa tkajačkim zanatom (ćilimi, ponjave, peškiri, čaršafi, slamarice, jastučnice, zaprege, pojasevi). Žene su tkale na vertikalnom razboju.

Ćilimi su bili proizvod posebno teškog i vremenski dugog rada tkalja koje su osven truda, unosili i cijelu umjetnost u šarama i izboru boja. Posebno su bili poznati sjenički ćilimi. Ćilim je poznata vunjena prostirka ili vid tkanine koja služi kao za prekrivanje

i dekorisanje unutrašnjih prostorija - podova u domaćinstvima, vjerskim objektima, ali i postelja, mindera, sećija, avlijskih balkona, duvarova i slično.

Prije tkanja ćilima potrebna je priprema: striženje ovaca, pranje i priprema vune, češljanje pomoću grebena, vlačenje u vlačari i slaganje u takozvane kudjelje, ručno pređenje na vreteno, mahaljku ili prelju, bojenje prirodnim i vještačkim bojama u bojadžinici, priprema osnove i njeno osnivanje i takozvano uvođenje u razboj. Najteži dio procesa izrade ćilima je priprema osnove i uvođenje u razboj.

Starinski nazivi boja u Sandžaku koji su se očuvali u pamćenju stanovnika Pešteri: zejtuni (maslinasta), kahvajli (braon), alica (crvena), šećerli, slatka i pembeli (roze), limuni (žuta), mišova (siva), zelena (plava), jorgovani (ljubičasta), turundži (narandžasta), mrka, belilo (bijela), mavi (plava), neven (tamno žuta), kadifeli (jako crvena), golubija (svijetlo siva) i druge. U procesu bojenja koristili su se različiti biljni ekstrakti: kore oraha, crnog luka, breze, hrasta i drugih biljaka, koji se miješaju sa hemikalijama i dobijaju se razne nijanse boja.

Najpoznatiji ženski majstori bili su iz Rožajskog kraja i Gornje Pešteri.

ZADATAK - izrada ćilima je tradicionalni zanat u kulturi mnogih balkanskih naroda. Po ornamentima, šarama i bojama ćilima, prepoznavalo se kojem narodu pripada taj ćilimarski zanat. Za ovaj cilj možete posjetiti i Tursku staru čaršiju.

Koristeći savremene oblike informatičke tehnologije, otkrijte sličnosti i razlike u izradi ćilima i kod drugih naroda. Evo primjera koji vam mogu poslužiti koji nisu jedini jer je tradicionalno nasljeđe svih naroda jednako bogato i vrijedno svakom narodu kojem pripada.

Bošnjački ćilim

Ćilim sa makedonskim vezom

Albanski ćilim

Turski ćilim

Srpski (Pirotski) ćilim

Vlaški ćilim

LEKTIRNI KUTAK

JEDNO PROLJEĆE U JEDNOJ ŠUMI

To je bilo njegovo prvo proljeće. On još nije bio stasit srndać. On je bio bezbrižno malo jare, koje se nije odvajalo od majke. Spavao je pored nje, igrao se na domaku njenog oka, skakutao pored nje kad su odlazili na planinske livade pune cvijeća, meke i mirisne trave. Ili, prosto u šetnju. Imali su prijatno prebivalište pod krošnjom divlje loze, i ispod dotrajalih zidova stare i zaboravljene tvrđave. Nekad tu, vjerovatno, nije ni bilo šume. Bilo je golo brdo i na brdu tvrđava iz koje su ratnici na dobrim konjima i u teškim oklopima odlazili u bojeve i oko koje su se, ko zna koliko puta, vodile bitke. Možda je u jednoj takvoj bici razorena i spaljena, ali pošto to za našu priču nije nimalo važno, nećemo ni ispitivati kako se to dogodilo i kad se dogodilo. Moramo, ipak, kazati da je ispod brda izvirala voda i otjecala potokom niz planinu i da je zbog vode mnogobrojno šumsko stanovništvo naseljavalo čitav kraj oko tvrđave. Izvoru i potoku prikradali su se pojedinačno i u čoporima vukovi da piju vodu ili da traže plijen. Isto tako, oprezno, prikradale su se i lukave lije, a ljeti, kad bi upeklo sunce, dolijetala su čitava jata ptica da se rashlade i okupaju u potoku. Dolazile su tu plašljive srne i najljepši srndaći, a iznad planine u modrom visu od jutra do mraka stražarili su ili orlovi, ili jastrebovi. I, ko zna, koliko se tu nesreća dogodilo. Koliko je žrtava palo. O tome bi mogla da nam ispriča samo planina. Ali, ona dobro čuva svoje tajne i mi nikad nećemo doznati sve, mi možemo doznati samo ponešto. Ostavimo zato da ona i dalje čuva svoje tajne i vratimo se našem malom junaku koji je tek počeo da uči školu i još nije ni slutio kakva ga iskušenja očekuju u njegovom životu i njegovoj rodnoj planini.

Njegova majka kao i sve majke na svijetu neprestano je na njega pazila i često ga opominjala:

- To je zabranjeno jelo.
- To je otrovno jelo.
- Ne približavaj se vodi, ugušićeš se.
- Čuvaj se! Pazi!

To proljeće u šumi nije bilo nimalo neobično.

Ponekad su padale kratkotrajne i tople kiše.

Ponekad je duvao vjetar razvigorac.

Ponekad, opet, crni oblaci su se spuštali do samih vrškova jela i započinjala je strahovita oluja. Čitava planina se tada tresla i nigdje u njoj nije bilo ni sigurno, ni spokojno. Vjetar je izvaljivao iz zemlje čitava stabla, otkidao grane, pucali su gromovi i prijeteće bljeskale munje. I sve što bi se u šumi živo zateklo, drhtalo je. Opasnost je bila podjednaka za sve i u čitavoj planini nije se mogao čuti ni glas divlje zvijeri, ni glas ptice. Tek kad bi se oluja stišala i sunce ponovo počelo da izviruje, oživjela bi i planina, a iz rupâ, pećinâ i mnogobrojnih drugih skloništa izvlačili su se šumski stanovnici.

Ali, srećom, oluje nisu bile česte.

Više je bilo onih divnih proljećnih dana kad se planina punila glasovima i šumovima, kad je bila puna mirisa i veselja.

Naš prijatelj je rastao i provodio svoje proljeće ugodno i veselo, jer je njegova majka bila dobra, jer je činila sve da njemu bude dobro. On još nije znao ni ko mu je prijatelj, ni ko mu je neprijatelj. On nije znao da opasnost vreba na svakom koraku i da u šumi vlada zakon jačeg. Ali, majka je sve znala. I podučavala ga je polako i strpljivo.

Imao je najprije da savlada jezik svog roda, jezik srna, ali sâmo to nije bilo dovoljno. Morao je da upozna čudi šume. Morao je da upozna glasove mnogobrojnih životinja, govor ptica, naročito onih koje su podizale uzbunu kad bi se u blizini pojavio kakav opasan, nepoželjan stvor. Tako je i saznao da planina ima svoje stražare, prikrivene u krošnjama drveća, u grmovima i travi, stražare koji sve prate i sve vide.

Prvih dana, dok je bio nejačak i dok je provodio vrijeme samo u skloništu pod lozom, njegova majka se gotovo i nije odmarala. Ona je neprestano osluškivala glasove i šumove u planini, često mu davala znak da ostane miran i izlazila iz skloništa da osmotri okolinu i preduhitri neprijatelja ako se pojavi.

Ponekad se vraćala umirena.

Ponekad se vraćala uplašena i tada su oboje dugo, dugo, bez glasa i pokreta morali da čekaju dok opasnost ne mine.

Ponekad, opet, kad bi se neprijatelj pojavio sasvim blizu, služila se njegova majka varkom i upuštala se u opasnu igru. Znala je: ako neprijatelj otkrije njihovo sklonište, njeno dijete koje još nije moglo čestito ni da hoda, a kamoli da trči i bježi, biće izgubljeno. U takvoj situaciji imala je samo jedan izbor: da se sama otkrije, da prevari neprijatelja i odmami ga daleko od njihovog skloništa. I činila je upravo to. U planini je tada započinjala smrtonosna igra i trka kojoj se ishod nikad nije mogao znati, kao što se nije moglo znati ni koliko će trajati. Zavisilo je sve od toga kakvog je neprijatelja srna zavodila, pred kakvim neprijateljem bježala. Najčešće su to bili vukovi ili lisice. Ponekad divlje mačke. Ponekad i psi lutalice.

Nije teško pogoditi kako se osjećao naš mališan dok je čekao da mu se majka vrati.

Nimalo ugodno, zar ne?

Ali, ako bismo samo to kazali, ne bismo kazali gotovo ništa. Jer njegova majka je mogla i da se ne vrati. A moglo je da se dogodi i nešto drugo. Mogao je da se pojavi i novi neprijatelj, i da ga jednostavno sčepa i odnese. Ko zna, šta još nije moglo da se dogodi?

Plašio se svega. Lahora lišća koji je mogla da izazove najmanja ptica. Šušnja u travi, koju je mogao da poljulja ili gušter ili zelembać ili kakav veliki bumbar. Činilo mu se da se svi, i najljući neprijatelji, okupljaju oko njegova skloništa i da će ga odjednom napasti. Činilo mu se da ga iza svakog stabla, iz svakog grma, iz svake krošnje i lista motre nečije oči. A on, niti je smio da se pomakne, niti je smio da pusti glas.

Drhtao je od straha kao suva trska na vjetru.

Plakao je nečujno.

Ipak se sve završavalo srećno. Majka se vraćala umorna i zabrinuta. Ali, čim bi vidjela da je njeno dijete živo i nepovrijeđeno, zaboravljala je na umor i na sve, osim njega.

Tada ga je dugo i nježno milovala.

Tada ga je dugo ljubila, i on je sad plakao ne od straha, već od sreće.

Imao je dobru majku.

Imao je plemenitu majku.

On je već znao: kad je majka pored njega, njemu se ne može i ne smije ništa dogoditi. I nikako nije mogao da shvati, zašto ih ne puste na miru. Pa, oni nikoga nisu ni uznemiravali, ni napadali. Oni su živjeli povučeno u svom skrovištu, i nikom nisu smetali. Dolazile su im u posjetu samo sitne ptice, dolazili su i veseli leptirovi koji su pokušavali da se igraju sa njim i on sa njima.

Tih dana živio je u skloništu i njegov otac, stasit srndać, koji je imao čvrste i oštre rogove. Ali, on se tu osjećao kao gost, i nije bio naročito ljubazan ni prema svom djetetu, ni prema njegovoj majci. Često je odlazio nekud, skitao šumom i vraćao se, ljut i umoran. Pod lozom je gotovo neprestano spavao, ne dozvoljavajući da ga uznemiravaju i bude. Kad se činilo da je otac dobre volje, mališan mu je prilazio s namjerom da se i sa njim malo poigra i zabavi. Ali bez obzira na sve nestašluke koje bi izvodio i zbog kojih ga je majka uvijek darivala poljupcem, otac je ostajao hladan i nepokretan. Tek ponekad bi se udostojio da ga pomiluje, i to je bilo sve.

Nisu dugo ni ostali zajedno. Jednom je otac otišao, i više se nije vratio. Šta se sa njim dogodilo, on nikad nije saznao. Da li je odlutao nekud daleko, daleko, ili je postao žrtva grabljive zvijeri, ostala je zauvijek tajna. Kad su mališanu noge ojačale, kad je počeo da trči i skače, i majka je počela da ga vodi sa sobom na pašnjak.

Odlazili su tamo navečer, pred zalazak sunca, kad se šuma smirivala.

Odlazili su tamo u osvit dana, kad se šuma budila iz noćnog sna ptičjom pjesmom i stotinama drugih znanih i neznanih glasova.

To su bili njegovi najveseliji časovi, jer je tamo na bujnim i svijetlim planinskim livadama pronašao svoje vršnjake i prvi put je, zapravo, počeo da se igra. Kao što je njegova majka dovodila njega, tako su i druge majke dovodile svoju djecu i puštale ih da se do mile volje naskaču i zabave. A djeci, kao što je poznato, nije potrebno mnogo ni da se upoznaju, ni da započnu igru. Prostora je bilo dovoljno. Trava je bila meka i puna mirisa. Poslije igre čekao ih je odmor. Pa, šta su mogli više da zažele?

Jurili su mali srndaći i male srne jedni druge, valjali se i sakrivali u travi, izvodili su sto i jednu vragoliju.

Ponekad bi izbila svađa. Tada su odlazili majkama da im se požale, ili bi majke dolazile da ih razvade i pomire. Tako su njihove svađe uvijek bile kratkotrajne i uvijek su se razilazili kao dobri prijatelji.

I tu, na livadama, majke nisu ni jednog časa ispuštale iz vida svoju djecu. Jer, opasnost je i tu neprestano vrebala. Nikad se nije moglo znati, kakav se neprijatelj prikrada kroz guste čestare, ili kroz travu, jesu li sa planinskih visova

krenuli u lov mrki orlovi. I čim bi osjetile i najmanju opasnost, majke su podizale uzbunu. Žurno su kupile svoju djecu i prekidale pašu.

Ponekad je to bilo samo oprezno povlačenje u šumu, i zaklone, bez velike žurbe.

Ponekad se, opet, uzbuna pretvarala u strašnu trku kroz šumu, u jurnjavu koju nije bilo lako izdržati.

To su bili teški ispiti za male srne i srndaće. Ali, to su bili, istovremeno, i dobri ispiti, dobra škola.

.....

Karlo Kolodi

PINOKIO

Bio jednom...

- Neki kralj, - reći će odmah moji mali čitaoci.

Ne, djeco, pogriješili ste. Bio jednom neki komad drveta. Nije to bilo neko skupocjeno drvo, bio je to običan komad drveta koji se zimi baca u peć i na ognjište da se njim naloži vatra i da se ugriju sobe.

Ne znam kako se dogodilo, ali je jednog dana ovaj komad drveta dospio u radnju starog stolara, majstora Antonija. Starca su svi zvali majstor Čiljeđa (Trešnjic) zbog nosa koji mu je na vršku bio uvijek sjajan i tamnoljubičast kao zrela trešnja.

Mnogo se obradovao majstor Čiljeđa kada je opazio drvo. Zadovoljno je trljao rukama mrmljajući poluglasno:

- Ovo drvo mi je došlo u pravi čas! Napraviću od njega nogu za jedan stočić. Rečeno - učinjeno. Uzeo je naoštrenu sjekiru da oljušti koru od drveta i da ga isteše. Ali, tek što je zamahnuo sjekirom, ruka mu zastade u zraku. Začuo je tanki glasić koji je molio:

- Nemoj me udarati tako jako!

Možete zamisliti kako se iznenadio majstor Čiljeđa! Zbunjenim pogledom osvrtao se po sobi da čuje odakle li dolazi taj glasić, ali nije vidio nikog. Zavirio je pod klupu, zavirio je pod orman koji je bio uvijek zatvoren, zavirio je u korpu sa strugotinama i piljevinom, otvorio vrata radionice, da glas možda nije došao sa ulice, ali - nigdje nikoga! Šta bi to moglo biti!?...

- Znam šta je, - reče smijući se i češući se po vlasulji. - Samo mi se učinilo da čujem taj glas. Hajd' na posao! Ponovo je uzeo sjekiru i udario po drvetu.

- Oh! Udario si me! - povika žalosno isti glasić.

Ovaj put majstor Čiljeđa se zaprepasti. Oči su mu skoro iskočile od straha, usta mu se širom otvorila, a jezik je isplazio sve do brade, kao ona glava na česmi.

Kada je malo došao sebi, počeo je da govori drščući i zamuckujući od straha:

- Odakle li je došao ovaj glasić koji je uzviknuo: oh! U sobi nema ni žive duše. Da se nije nekim slučajem taj komad drveta naučio da plače i cvili kao kakvo malo dijete, ne, to ne može da bude! Pa ovo je običan komad drveta za vatru, drvo kao i svako drugo drvo, i ako ga bacimo u peć, možemo lijepo da skuhamo lonac graha... Šta li je onda? Da se nije neko, sakrio u drvo? Ako se sakrio, nek se čuva! Pokazaću mu ja!

Govoreći tako prihvatio je objema rukama siroto drvo i počeo njim nemilosrdno da lupa o zidove sobe.

Zatim je stao da osluškuje. Pričekao je dvije minute, ali nikakva glasa! Još pet minuta - ništa, deset minuta - opet ništa!

- Vjerovatno mi se samo učinilo da čujem onaj glasić, - reče, primoravajući samoga sebe da se nasmije i češući se pri tom po vlasulji. - Na posao, majstor-Antonio!

Od velikog straha počeo je da pjevuši ne bi li se malo ohrabrio.

Sjekiru je ostavio u stranu i uzeo u ruke strug da ostruže i izblanja drvo. Ali dok je strugao gore-dolje začu ponovo onaj glasić koji mu ovaj put smijujući se reče:

- Prestani! Škakljiš me po tijelu!

Ovaj put siroti majstor Čiljeđa pade kao gromom pogođen. Kada je otvorio oči, vidje da se nalazi na podu.

Lice mu je bilo izobličeno, a vršak nosa, inače uvijek tamnoljubičast, bio je još tamniji od velikog straha.

...

Dok je on ležao na podu, neko pokuca na vrata.

- Uđite, - reče stolar, nemajući snage da se podigne na noge.

U radionicu uđe živahan starčić kojemu je bilo ime Đepeto. Djeca iz susjedstva, kada bi htjela da ga naljute, zvala su ga Polendina (Purica) zbog njegove žute vlasulje koja je mnogo ličila na puru od kukuruzna brašna. Đepeto je bio jako naprasit. Jao onom ko bi ga nazvao Polendina! Postajao je tada prava životinja i niko ga nije mogao obuzdati u tom bijesu.

- Dobar dan majstor Antonio! - reče Đepeto. - Što radite tu na podu?

- Učim mrave da računaju!

- Nazdravlje!

- Ko vas je doveo do mene, prijatelju Đepeto?

- Noge. Znaite, majstor Antonio, došao sam do vas da zamolim za jednu uslugu.

- Spreman sam da vas uslužim, - odgovori stolar, dižući se na noge.

- Jutros mi je pala na pamet jedna misao!

- Da čujemo!

- Naumio sam da izradim lijepog drvenog lutka. Čarobnog lutka koji bi znao da pleše, da se mačuje i da izvodi smrtonosne skokove. S ovim lutkom pošao bih u svijet da se domognem komada hljeba i čašice vina. Šta mislite o tome?

- Vrlo dobro, Polendina! - povika onaj glasić za koji se nije znalo odakle dolazi.

Kad je čuo to ime, prijatelj Đepeto se zacrvni kao paprika od ljutnje. Okrenuvši se stolaru, reče mu bijesno:

- Zašto me vrijeđate?
- Ko vas vrijeđa?
- Nazvali ste me Polendina!...
- Nisam ja.
- Nisam valjda ja! Vi ste me nazvali tim imenom!
- Nisam!
- Jeste!
- Nisam!
- Jeste!

I žesteći se sve više i više, dva prijatelja su dohvatili jedan drugoga i potukli se tako, da je to bilo strašno.

Kada se završila bitka, majstor Antonio je u svojim rukama imao Đepetovu žutu vlasulju, a u Đepetovim ustima nalazila se stolareva sijeda vlasulja.

- Vratite mi moju vlasulju, - reče majstor Antonio.
- Vratite vi meni moju, pa da se pomirimo.

Kada su vratili jedan drugome vlasulje, dva starčića su stegli srdačno ruke i zakleli se da će ostati prijatelji do kraja života.

- Pa prijatelju Đepeto, - odgovori stolar u znak izmirenja, - šta ste ono htjeli od mene?

- Želio bih malo drveta da napravim lutka. Hoćete li mi dati?

Srećan što će se riješiti drveta koje je bilo uzrok tolikom strahu, majstor Antonio pođe klupi da uzme drvo i da ga dade svom prijatelju. Ali kada je htio da mu ga da, drvo udari po njegovoj ruci, šmugnu iz nje i poče snažno da lupa po cjevanici sirotog Đepeta.

- Ah! Zar vi tako darežljivo poklanjate svoju robu, majstor-Antonio? Umalo da ne ostadoh bez noge!

- Kunem se da vas ja nisam udario!
- Nisam valjda ja!
- Svemu je krivo ovo drvo...
- Znam da je drvo, ali vi ste mi ga bacili u noge.
- Nisam ga ja na vas bacio.
- Lažove!
- Đepeto, nemojte da me vrijeđate! Inače ću vas nazvati Polendina!
- Magarče!
- Polendina!
- Magarčino!
- Polendina!
- Majmune!
- Polendina!

Kad je čuo po treći put to ime, Đepeto je obnevidio od bijesa. Pošao je prema stolaru, bitka je ponovo započela.

Kada se bitka svršila, majstor Antonio je imao na nosu dvije ogrebotine više, a Đepeto dva dugmeta manje na svom kaputu. Uredivši tako svoje račune, stisnuli su jedan drugome ruku i zakleli se na vječito prijateljstvo.

I Đepeto je uzeo komad drveta sa sobom, zahvalio se Antoniju i vratio se hramljući svojoj kući.

...

Đepetov stan je bila prizemna sobica u kojoj je svjetlo dopiralo iz trijema. Namještaj je bio veoma, veoma jednostavan: jedna loša stolica, jedna neudobna postelja i jedan sav rasklimatan stočić. Udno sobe, na zidu, nalazilo se ognjište sa zapaljenom vatrom. Ali su i ognjište i vatra bili samo naslikani. Naslikan je bio i lonac u kojem je veselo vrilo. Iz lonca se dizao oblak pare, reklo bi se baš prave pare.

Čim se vratio kući, Đepeto je uzeo alat i počeo da izrezuje i izrađuje svog lutka.

- Kako bih ga nazvao? - govorio je samom sebi Đepeto. - Htio bih mu dati ime Pinokio. To će ime donijeti sreću lutku. Poznavao sam neku porodicu Pinokija: Pinokio otac, majka Pinokija i djeca Pinokiji. Dobro su prolazili u životu ti Pinokiji. Najbogatiji od njih prosjačio je.

Kada je nadjenuo ime svom lutku, Đepeto je počeo pažljivo da radi. Napravio je prvo kosu, pa onda čelo, a zatim oči. Ali, vidi čuda! Lutkove oči su bile kao žive. Uprtim pogledom gledale su u Đepeta. Starac je bio zaprepašćen. Gotovo mu je pozlilo kad je vidio kako ga posmatraju ove drvene oči. Srdito im reče:

- Zašto me tako gledate, očice?

Niko mu ne odgovori.

Poslije očiju napravio je nos. Ali tek što je bio gotov s noseom, nos je počeo da raste. Rastao je, rastao i rastao, i za nekoliko trenutaka narasla je nosina da joj kraja nema.

Skoti Đepeto je uzeo nož da potkrati tu nosinu, ali što je više rezao, nos je postajao sve duži i duži.

Poslije nosa došla su na red usta.

Nije ih još bio ni završio, kada se usta počеше smijati i pjevušiti.

- Prestani da se smiješ! - reče Đepeto ljutito.

Ne bi od tog nikakve koristi, - kao da je govorio zidu.

- Prestani da se smiješ kad ti kažem! - povika majstor prijetećim glasom.

Pinokio zaista prestade da se smije. Ali to nije bio kraj vragoliji. Umjesto smijeha, isplazio je jezik što je mogao više.

Đepeto, ne htijući da kvari svoj posao, pretvarao se da ne opaža ništa.

Poslije usta napravio je bradu, vrat, ramena, trbuh, ruke i šake.

Upravo je dovršio ruke kad: pljas! Žuta vlasulja je poletjela s njegove glave. Đepeto se okrenu i - šta vidje! U rukama lutka nalazila se njegova vlasulja.

- Pinokio, vrati mi odmah moju vlasulju!

Ali umjesto da je vrati, Pinokio je stavi sebi na glavu i umalo da se nije zagušio pod njom.

Na ovu drsku i smiješnu lupeštinu Đepeto se rastuži kao nikada dotle. Okrenuvši se prema Pinokiju, on reče:

- Vraže mali! Još te nisam ni dovršio, a već si počeo da se loše ponašaš prema svome ocu. Ne valja, sine, ne valja! I obrisa suzu.

Trebalo je još da napravi noge sa stopalima. Tek što ih je završio, kad osjeti jak udarac posred nosa.

- Zar sam to zaslužio? - reče u sebi. - Neka! Trebalo je na to da mislim ranije! Sad je kasno!

Zatim je uzeo lutka pod ruku, stavio ga na pod i počeo da ga uči hodati. Pinokijeve noge su bile kao ukočene. Prve korake je jedva pravio uz Đepetovu pomoć. Kada ih je malo protegnuo, počeo je sam da trči po sobi, a onda, na veliko zaprepašćenje Đepetovo, poletio je vratima i počeo bježati. Siroti Đepeto se dao u trk za njim, ali nije mogao nikako da ga stigne. Mali vrag je jurio skačući kao zec. Svojim drvenim nogama lupao je po pločniku tako bučno kao da dvadeset pari teških seljačkih cokula koračaju po njemu.

- Drž'te ga! Drž'te ga! - vikao je Đepeto. Ali ljudi koji su prolazili ulicom, spazivši drvenog lutka kako trči kao kakav berberski konj, zastajkivali su začuđeno i smijali se, smijali, smijali, da ne možete ni zamisliti koliko su se smijali.

Na Đepetovu sreću, a i nesreću, na ulici se našao jedan policajac. Uhvatio je Pinokija, a u taj čas stiže i Đepeto. Policajac, naslućujući o čemu se radi, predade malog vragolana starcu. Đepeto, zaduvan i srdit, prijetio je Pinokiju da će njih dvojica raščistiti račune kad dođu kući. Čuvši to, Pinokio se baci na zemlju i ne htjede ni da se makne.

Okupljeni ljudi su gledali sa žaljenjem ovaj prizor. Žalili su Pinokija.

- Siroto dijete, - govorili su jedni, - ima pravo što neće da se vrati kući! Vrag sam zna šta bi s njim uradio taj ljutiti Đepeto.

A drugi su nastavljali:

- Ovaj Đepeto izgleda neka dobričina, ali sa djecom postupa upravo divljački. Ako mu siroti lutak dopadne šaka, u stanju će biti da ga raskomada... Kad ču sve ove priče, policajac pusti na slobodu Pinokija, a odvede u zatvor sirotog Đepeta. Đepeto nije mogao da nađe riječi u svoju odbranu. Samo je plakao i približavajući se zatvoru mucao jecajući: .

- Nesrećni sine! A ja, siromah, mislio sam da izradim jednog lijepog lutka! Neka mi bude! Trebalo je na to ranije da mislim!...

Ono što se kasnije dogodilo, priča je kakva se ne da zamisliti. Ispričaću vam je u sljedećim poglavljima.

VJEČITI POLJUBAC

- Kada ću prestati da budem dijete? - pitao sam mamu koja se spremala za odlazak na posao.

- Jesi li završio sa doručkom? - odgovorila je mama pitanjem.

- Jesam. Pogledaj mi mišiće! - zavrnuo sam rukave.

- Tako si se razmazao po obrazima mermeladom, da si se sigurno sjetio Smješke. Ali, pohvaljujem te u ime praznog tanjira na kojem nema ni mrvica i u ime ispijene čaše mlijeka!

- Kao nagradu za primjerno vladanje, odgovori mi, kada ću prestati da budem dijete? Čini mi se da sam odrastao!

- Odrastao?! A zašto prekidaš pisanje zadaće da bi pogledao crtani film?

- Zbog miša. Ako se sam ne bi uspio izbaviti iz kandži mačora, ja bih mu pomogao.

- A zašto ponekad, noću, prelaziš iz svoje sobe u očev i moj krevet?

- Da vas zaštitim ako se uplašite mraka, vjetra ili neobičnih šumova.

Ne moram valjda čekati da me pozovete!

- A kad pričaš o Smješki, kad je spomenem, zašto se zarumeniš?

- Smješka je lijepa na taj način. Reci mi, reci, kada ću prestati da budem dijete?

- Uvijek ćeš biti moje dijete!

- Uvijek?! I kad završim sve škole na svijetu?

- I kada završiš sve škole na svijetu i tada ću brinuti jesi li noću otkriven.

- A kada mi izrastu brkovi? Kada budem imao vlastiti aparat za brijanje?

Kada mi bude pristajao očev kaput, zar i tada?

- I tada ću brinuti dok budeš prelazio preko ulice.

- A kada se vratim iz vojske, kada se zaposlim i tebi poklonim buket sa onoliko ruža koliko tvoj život ima minuta, dana i godina, a ocu poklonim polje duhana i plantažu kafe?

- I tada. Uvijek ćeš biti moje dijete. Pa i kada sam postaneš roditelj, poljubiti ću te kao kad si prvi put ugledao svijet i kao u ovom trenutku!

Sa balkona sam mamu ispraćao pogledom. Mahnusmo jedno drugom.

PLESNI PAR

Ja sam doručkovao, ali je vrijeme da nahranim Cicka. Ko je Cicko? Cicko je kornjača.

Poklonio mi ga je otac pri povratku sa jednog od svojih brojnih putovanja. Šta li će donijeti ovog puta? Ode kao otac a vraća se kao Djeda Mraz.

- Sto godina ova kornjača, tačnije ovaj kornjač, živio je radeći kao čuvar plaže. Ostalih pet stotina, želi da proživi kao kućni ljubimac. Barem je tako napisao u malom oglasu - ispričao mi je otac poklanjajući mi Cicka.

Cicko živi u odgovarajućoj staklenoj garsonijeri. Predsoblje je istovremeno i bazenčić, a prostor u kojem boravi je istovremeno i plesni podij - Cicko veoma voli muziku i slušajući je, pleše.

Pozdravljam ga donoseći doručak: listove salate. Ali, Cicko, umjesto da mi pritrči i popne se na moje rame, tužno zaklima glavom. Zamišljeno gleda u prazno i uzdiše.

Iznenaden, pitam ga:

- Zar ti salata više ne prija?

- Ako ja prijam salati, zašto salata ne bi prijala meni? Ipak, žalosno, veoma žalosno!

Prebirao sam u mislima šta bi to moglo da rastuži Cicka.

- A šta je to toliko žalosno? - upitah, naposljetku.

- Žalosno je što toliko vremena plešem sam. Puna dva dana.

- Puna dva dana - i ja se pridružih njegovoj tužaljki.

- Puna dva dana nije dolazila - nastavi.

- Puna dva dana nisu dolazile - nastavih u kornjačinom tonu.

- Šta li sad njih dvije bez nas rade?

- I one ovako uzdišu, prijatelju moj.

- Ali, sve mi govori da ćemo mi tu tugu prekinuti. I to odmah - prenutim glasom uzviknu Cicko.

- I to odmah! - složih se sa prijateljem. Okrenuh poznate brojeve telefona. Javila se Smješka.

- Zar da dozvolimo da danas naše kornjače ne zaplešu? - upitah poslije uobičajenih pitalica o zdravlju i vikendu. - I zar ćemo dozvoliti da kornjače budu jedini plesni par?!

- Nikad! - uzvratila Smješka. - Stižemo čim mami pomognem u nekim nezaobilaznim kućnim poslicima.

Smješka je takođe imala kornjaču. Cicko ju je zvao Krofница. Lijepo ih je gledati kako se zabavljaju i pridružiti im se u plesu.

- Krofница je moja prva ljubav - povjerio mi je stogodišnji Cicko.

Ja mu nikada nisam priznao šta osjećam prema Smješki, ali mislim da je to Cicko naslućivao. Uostalom, mudrost kornjača je poznata.

- Hoće li doći? - pitao je, nestrpljiv.

- Uskoro! - veselo odgovorih. Smješka i Krofница su stanovale u susjednoj ulici.

- Ovamo tu salatu! - uzviknuo je razdragano. Popeo se na moje rame i jeo mi iz ruke.

- Hajdemo na balkon. Prije će stići ako budemo gledali u pravcu njihove ulice - predložih.

AERODROM ZA PTICE

Na balkonu ću ostati da se igram. Balkon je kao neki mlađi brat dvorišta, a dvorište mlađi brat parka. I balkon i dvorište i park su srodnici.

Da bih bio nagrađen biciklom na kraju školske godine, moram ispraviti ocjene iz muzičkog i poznavanja prirode. Cickov prijedlog da odgovara umjesto mene iz ova dva predmeta, učiteljica nije prihvatila.

Začuh glas jednog oblačića nisko spuštenog, koji je imao osobinu da pogađa tuđe misli.

- Najbolje ćeš naučiti sve o muzici i najbolje ćeš upoznati prirodu, ako poslušáš moj savjet - reče.

- Znam već, kazat ćeš mi da treba da učim i samo učim.

- Samo si djelomično u pravu. Treba i da sagradiš aerodrom za ptice.

- Aerodrom za ptice?! Ptiodrom!

- Da, ptiodrom. Zar bilo ko ljepše pjeva od ptica? Zar bilo ko bolje poznaje i šume i jezera, i planinske vrhunce i mora od ptica? Neka slijeću na tvoj balkon i neka ti pomognu da dođeš do bicikla.

- Ali kako ću sam uspjeti da balkon preobrazim u ptiodrom? - zabrinuh se.

- Mi smo tu da ti pomognemo - uglas uzviknuše cvjetovi.

- Znaš da se uvijek možeš osloniti na mene - reče Cicko. - Biću tvoja desna ruka.

- Cvjetovi će ti biti od velike koristi - reče oblačić. - Oni su veoma česta tema ptičije muzike, a cvjetovi kao da svojom ljepotom, bojom i mirisom opisuju ono o čemu pjevaju ptice... Smatraj da sam ja prva letjelica koja je obletjela tvoj budući ptiodrom! - pozdravi me oblačić i dočekavši povoljan povjetarac, uznese se.

- Cvjetovi - obrati im se Cicko - vaša spremnost da pomognete u nastajanju ptiodroma traži da vam odrecitujem jednu pjesmu! Želite li da je čujete?

- Da smo plamenovi, gorjeli bi od nestrpljenja. Ovako, jedva čekamo - odgovoriše jednoglasno cvjetovi.

Cicko im pokloni ovu pjesmu:

Svijetom šeta
cvijet do cvijeta.

Svrate na čašu rose
da se počaste
na balkonu ispod kojeg
oblijeću laste

I nastavi svijetom
da šeta
cvijet do cvijeta

U vrtić trknu
gdje djeca uče
šta golub
golubici guče

I nastavi svijetom
da šeta
cvijet do cvijeta

Novosti saznaju
od bubamare
među prijateljima
iz cvjećare

I nastavi svijetom
da šeta
cvijet do cvijeta

Svim pticama daruju
umilne note

Ne bi dani bili razdragani
bez njihove ljepote

I nastavi
sa kraja na kraj svijeta
da šeta
cvijet do cvijeta

Cicko ih pogleda očekujući da vidi na kakav je prijem naišla pjesma.
Cvjetovi širom rastvoriše svoje latice.

SVICI

- Da li da sove ubrojimo među ptice? - upita Cicko.
- Sve su ptice dobrodošle! Jesu li ti se sove nešto zamjerile?
- Nisu, ali sove više huču nego što pjevaju. Uz to su i noćne ptice. Kako da osvijetlimo balkon?
- Ne budi tako strog prema muzici sova! Pa ni jedan slijepi miš ne bi mogao zaspati bez njihovog milozvučnog hukanja. I mjesečina je sklona da, kad je izuzetno raspoložena, zajedno zapjeva sa sovama.
- A reflektori? - Cicko je nepovjerljivo vrtio glavom.
- Pozvat ću svice, moje morske prijatelje - predloži Kaktus. - Svici ispraćaju djecu kada se vraćaju sa plaže. Djeca plivaju u moru, a svici u vazduhu. Siguran sam da će svici prihvatiti moj poziv i dočekivati noćne ptice!

- I ja poznajem nekolicinu livadskih svitaca - reče Tulipan. - Ubijeden sam da neće odbiti naš poziv. Veoma su hrabri, odgone mrak i san čine svjetlijim.

- A šta su svici - pitala je Ukrasna Jagoda - jesu li to oči tame? Ili iskre iz nakovnja nekog patuljka?

- A da svici nisu suze neke tuge koja ne prolazi? - zamišljeno se pitala Ciklama.

- Zar ima tuge koja ne prolazi? - upita Ukrasna Jagoda.

- Ako je prošlost iz dana u dan ljepša nego sadašnjost, tuga ne prolazi - odgovori Ciklama.

- Svici su prije svega i najviše sloboda - kao da zaključa Ruža.

- Kako to misliš? - upitaše cvjetovi.

- Sjećam se, kada bih sklopila latice u kojima bi se zatekao poneki svitac, prestali bi da svijetle.

- Zatvoreni ne mogu da lete! - primijetiše cvjetovi.

- A kada bih latice rastvorila, poletjeli bi razdragano i zablistali bi tako jarko da se mrak povlačio duboko, duboko, u jelenji rog.

- Svici su sloboda! - složiše se cvjetovi. Balkonom se rasuo miris Ruže.

O ČEMU GOVORI MIRIS RUŽE

U dalekoj, u dubokoj šumi, teče izvor. Omotan zelenom svilom mahovine, izgleda kao novorođenče koje izgovara prve riječi. Klekne sunce, osvježi se i dan postane svijetao.

Srna uroni ranjenu nožicu i odjezdi proplankom. Da sam nečija nada, o njemu bih pjevala.

Gledam u njegovo dno. Eno bjelutaka blistavih kao labudov plov, eno sitnog pijeska za pravljenje čarobnih dvoraca.

Djevojčice, pronađi ga, otkrij izvor.

Jednom je vuk došao da se napije i, ugledavši se u izvoru, pobježe od vlastitog odraza.

Rijeci u koju se ulijeva, izvor donosi dah. More u koje se ulijeva ta rijeka, široko se osmjehuje.

Iz koje dubine izvire?

To samo zna tajna zbog koje srce radosnije zakuca.

Dječaće, pronađi ga, otkrij izvor.

Predanje kaže: Davno, veoma davno, jedan je šumar zalutao. Iscrpljen i umoran, naišao je na izvor. Napio se i okrijepio. Vratila mu se snaga. Do vrha je u svoju čaturicu nasuo izvorske vode. Brzo je naišao na poznati put i sretno stigao do svoje kolibe. Kako su mu se samo obradovala supruga i djeca! Prinio je čašu i kada je ispraznio čaturicu, ugledaše hrpu bisera.

Izvore, tobom rosa puni svoje prskalice.

Naslučuje njegov žubor jabuka i okreće prema njemu svoj savršen plod.

Gusjenice njime splavare na slamčicama. S jedne na drugu obalu prenose hranu za mrave.

Ako patuljak uspije da samo jednu njegovu kap stavi na oči usnule ljepotice, šumske vile, ona će mu, kada se razbudi, pokloniti svoju igru.

Izvor šumi u najljepšim željama svih sladoleda.

Kad mjesec hoće da obraduje mjesečinu, izvede je u šetnju površinom putića kojim se kreće izvor.

Njegovu mladost brojevi ne mogu da izračunaju. Slova ne znaju kako ime da mu daju.

Dječaće, pronađi izvor zajedno sa djevojčicom.

.....

Muhidin Šarić
CVRKUTANKA
HOĆU DA SE IGRAM

KAD BI ZNALA ČESMA

Kad se mala Iva
Izjutra umiva,
Kvasi noge, ruke,
Kvasi kosu plavu,
Pokvasi haljine,
Napravi poplavu.

Kada mala Iva
Svoje lice mije,
Svuda voda pršti
K'o da kiša lije.

Kad bi znala česma
Šta će mama reći,
Šta će otac reći,
Prestala bi teći!

SANJINA ŠKOLA

Kad iz škole dođe Sanja,
Započinje škola nova,
Za sto sjeda njena baka,
A Sanja je uči slova.

“O se piše okruglo,
R se račva ovako,
a Š ima kapicu,
Zapamti to, bako!”

Gleda baka unuku,
Po glavi se češka,
Pa govori za sebe:
“Baš je škola teška!”

ČAST ŠKOLI

Uvelo je zvono
prvake u školu,
samo je Jasna
ostala u holu.

Molio je učitelj,
molio je tata -
ona nije htjela
maknuti od vrata.

“Hvala vam na svemu
i školi čast svaka -
ali ja bih htjela
da me uči baka!”

PRST

Ne znam šta da radim,
Problemi me muče,
Često mi se prstić
U slatko zavuče.

Otac mi se ljuti,
Mama grdi često,
I baka me kori:
“Zar mu je tu mjesto?”

A prst tjera svoje,
Pravi se naivac,
Iako zbog njega
Ja ispadam krivac.

KOLAČI U IZLOGU

Usta su htjela,
Ruke su htjele,
Samo su oči
Kroz staklo jele.

A s druge strane,
Od mene jači,
Jezik mi plaze
Slatki kolači!

ZAŠTO JE TO TAKO

Kućepaziteljka,
Čim u naš stan svrati,
“Vozao se liftom...”
Kaže mome tati.

Poslije njenih riječi
Krenu ruke tatine
I po mom se turu
Prospu ljute batine.

Zašto je to tako,
Ne mogu da shvatim:
I tata se vozi liftom,
Pa ga ja ne mlatim.

STO PITANJA

Moj je otac odrastao,
I zbog tog se važan pravi,
Čim ga nešto priupitam,
On kaže: "Ne gnjavi!"

I mama je slična njemu,
Pa mi uvijek zato,
Čim zaustim da je pitam,
Kaže: "Šuti, zlato!"

A u meni sto pitanja.
Pa se s pravom ljutim;
Jesu li me rodili
Da im samo šutim?

HOĆU DA SE IGRAM

Naveče u kući
uvijek isti prizor:
S jedne strane otac,
s druge televizor.

U ležećem položaju,
na kauču, djeda
zatvorenih očiju
mali ekran gleda.

I mama iz ugla,
il' galami na me,
ili sa spikerom
pjevuši reklame.

Hoću da se igram!
Hoću život fin!
Ko da sam ja sprava,
a Te Ve im sin!

HRABROST

Hrabrost ti je
kad se bojiš,
strijepiš, dršćeš,
ali stojiš.

Hrabrost ti je
kad se ježiš,
stisneš zube,
al' ne bježiš.

Hrabrost ti je
strah do plača,
ali strah
od kog se jača.

ŠTA KO ŽELI

Mama hoće da sam glumac,
Tata da sam ljekar,
Baka hoće muzičara,
Djeda da sam pekar.

Tetke, strine i ostali -
Svi polažu nadu:
Kad odrastem, da postanem -
Profesor u gradu.

A ja želim mnogo više,
I željeću do vijek:
Kad odrastem malo veći,
Da postanem č o v j e k.

TAJNA

Za sve školske tajne
Ista pravila važe,
Tajna golica jezik,
A ne smije da se kaže.

Ona se čuvati mora,
I dobro da se krije,
Samo se najboljem drugu
Na uho šapnuti smije.

UČITELJICA

Kuda god ide,
Svud znanje sije,
na njenom putu
ljubav je grije.

U njoj se najljepši
osjećaj budi
kada od djece
postaju ljudi.

Dragi učenici, nastavnici i roditelji,

Nadamo se da ste se okoristili ovim udžbenikom koji vas je vodio i upoznao sa ljepotama književnog bosanskog jezika.

Ovo je bio samo uvod i skroman doprinos autora onome što otvorena bosanska sehara čeka da vas obogati.

Ispoštujte mogućnosti i uvjete koje nudi makedonski obrazovni sistem etničkim zajednicama u zaštiti i očuvanju maternjeg jezika i kulture. I vi se potrudite, učenjem, čitanjem lektira, primjenom književnog jezika u svakodnevnoj komunikaciji sa porodicom, najbližima i na kulturnim manifestacijama pokažite kulturnu baštinu svog naroda.

Učenjem maternjeg jezika ne samo da stičete ličnu naobrazbu i pismenost, nego dajete svoj doprinos u očuvanju i negovanju maternjeg jezika i kulture.

Autori